

การอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน(ไทยใหญ่) ในทัศนะของกรรมการ
บริหารสภาวัฒนธรรมอำเภอ จังหวัดแม่ฮ่องสอน

วารินทร์ จิตคำภู

งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ
กระทรวงศึกษาธิการ
ประจำปีงบประมาณ 2541

ก

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้ สำเร็จได้โดยได้รับการช่วยเหลือสนับสนุนจากองค์กรและบุคคลหลายคณะ โดยเฉพาะได้รับการอุดหนุนทุนในการทำวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ จึงขอขอบคุณไว้เป็นอย่างสูง

ขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงท่านผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านวัฒนธรรมชาวไทยใหญ่คือ อาจารย์โกศล ศรีมณี ศึกษาธิการจังหวัดแม่ฮ่องสอน อาจารย์ธำรง บุญพิทักษ์ อาจารย์ประสพ แสงคำ อาจารย์ประเวช คำสวัสดิ์ และอาจารย์สุรศักดิ์ ป็องทองคำ ที่กรุณาตรวจสอบ ให้คำแนะนำและแก้ไขแบบสอบถามที่ใช้เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยครั้งนี้ ตลอดจนท่านศึกษาธิการอำเภอและนักวิชาการศึกษาอำเภอปางมะผ้า อำเภอปายและแม่ลาน้อยที่กรุณาอำนวยความสะดวกและช่วยเหลืออย่างดียิ่งในการส่งและรวบรวมแบบสอบถาม

นอกจากนี้ ขอขอบคุณกรมการบริหารสภาวัฒนธรรมอำเภอและจังหวัดแม่ฮ่องสอนที่ได้ให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถาม ซึ่งเป็นสำคัญอย่างยิ่งที่ทำให้การวิจัยครั้งนี้ และขอขอบคุณ อาจารย์อุไร จิตคำภู ที่มีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการผลักดันให้งานวิจัยนี้สำเร็จไปได้ โดยได้ให้กำลังใจ ช่วยวิพากษ์วิจารณ์ ตรวจสอบ พร้อมทั้งให้ข้อคิดเห็นในแง่มุมต่าง ๆ จนทำให้งานวิจัยนี้สำเร็จด้วยความสมบูรณ์

วารินทร์ จิตคำภู

ชื่อเรื่องวิจัย	การอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน(ไทยใหญ่) ในทัศนะของกรรมการบริหาร สภาวัฒนธรรมอำเภอและจังหวัดแม่ฮ่องสอน
ชื่อผู้เขียน	นายวารินทร์ จิตคำภู สำนักงานศึกษาธิการอำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวทางการอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้านของชาวไทยใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนในทัศนะของกรรมการบริหารสภาวัฒนธรรมอำเภอ ในด้านการจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรม วัฒนธรรมพื้นบ้านที่สมควรอนุรักษ์ส่งเสริมเป็นพิเศษ กระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน ประเพณีพื้นบ้านของไทยใหญ่ที่ควรส่งเสริมเป็นพิเศษ องค์กร/หน่วยงานที่มีหน้าที่ส่งเสริมสนับสนุน องค์กร/หน่วยงานที่มีหน้าที่ปฏิบัติ และอุปสรรคปัญหาในการอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน โดยวิธีการสัมภาษณ์และสอบถามจากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นกรรมการบริหารสภาวัฒนธรรมอำเภอ จำนวน 125 คน กรรมการบริหารสภาวัฒนธรรมจังหวัด จำนวน 25 คน รวมทั้งสิ้น 150 คน ข้อมูลที่ได้นำมาวิเคราะห์ โดยใช้ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย (\bar{X}) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) จากนั้นเสนอเป็นตารางประกอบคำบรรยาย

ผลการวิจัยพบว่า ควรจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่หลากหลายตามความเหมาะสมของท้องถิ่น แต่ไม่ควรจัดกิจกรรมวัฒนธรรมเพื่อจุดประสงค์ส่งเสริมงานท่องเที่ยวแต่เพียงอย่างเดียว วัฒนธรรมพื้นบ้านที่สมควรอนุรักษ์ส่งเสริมเป็นพิเศษมีหลายด้านแต่ที่สำคัญคือด้านภาษาพูด ด้านการแต่งกาย และภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านต่าง ๆ กระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน ควรเน้นในด้านความร่วมมือกันของภาครัฐ เอกชนและประชาชน และมีองค์กรสำหรับดำเนินการที่ชัดเจน ประเพณีพื้นบ้านของชาวไทยใหญ่ที่ควรอนุรักษ์ส่งเสริมเป็นพิเศษ ได้แก่ ปอยส่างลอง จองพารา (ปราสาทพระพุทธร) และประเพณีกันต๋อ (ขอขมา) องค์กร/หน่วยงานที่มีหน้าที่สนับสนุนส่งเสริม ได้แก่ หน่วยงานบริหารราชส่วนท้องถิ่น องค์กรทางด้านวัฒนธรรม องค์กร/หน่วยงานที่ทำหน้าที่ปฏิบัติ ได้แก่ ประชาชนในท้องถิ่น สำหรับอุปสรรคและปัญหาในการดำเนินงานอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้านที่สำคัญ ได้แก่ ขาดการวางแผนร่วมกันของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง และขาดงบประมาณในการดำเนินงาน

Thesis Title Local culture (Thai Yai) Conservation by Attitude of district cultural management council committees in Mae Hong Son province.

Author Mr. Warin Chitkampoo
Educational Section, Khunyuam District, Mae Hong Son Province.

Abstract

This study investigated Local culture (Thai Yai) Conservation by Attitude of district cultural management council committees in Mae Hong Son province with respect to local cultural activities which are suitable to performed, local cultures which should be conserved especially, the process of culture conservation, traditions of Thai Yai which are suitable to implement especially, organizations which operate as support factor, organizations which operate as perform factor, problems of local culture conservation. The sample under study consisted of 125 district culture management council committees and 25 provincial culture management council committees. The collected data were analyzed in percentage, mean, standard deviation in tabular form to support descriptions.

The results revealed that local culture ought to be performed in several activities by appropriate of locality, but should not to be performed to serve tourism especially. The local cultures of Thai Yai which are suitable to conserve particularly are : colloquialism, dress and intellectual. The process of local cultural conservation should to be emphasized in co-operation of government officer, agents and local people. The aganization that operate local cultural conservation should to be established especially. The local traditions which are suitable to implement particularly are: Poi Sang Long (ordination), Jong Para (the castle of image Buddha) and Kan Tor tradition (requestion). The organizations operate as support factor are: municipality and cultural organizations. The organization operate as perform-factor is local people. The problems of local cultural conservation are the lake of planning and budget.

ง
สารบัญ

	หน้า
กิตติกรรมประกาศ	ก
บทคัดย่อภาษาไทย	ข
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
สารบัญ	ง
สารบัญตาราง	ฉ
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	5
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	5
ขอบเขตของการวิจัย	5
นิยามศัพท์เฉพาะ	6
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	7
ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับวัฒนธรรม	7
แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง	17
ความเป็นมาของชนชาติใด	27
วัฒนธรรมพื้นบ้านของชาวไทยใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน	32
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	46
บทที่ 3 วิธีดำเนินการ	48
ประชากร	48
กลุ่มตัวอย่าง	48
เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล	48
การสร้างเครื่องมือ	49
การเก็บรวบรวมข้อมูล	49
การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้	49

บทที่ 4 ผลการวิจัย	51
การนำเสนอข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถาม	51
การนำเสนอข้อเสนอแนะที่ได้จากแบบสอบถาม	61
บทที่ 5 สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	63
สรุป	64
อภิปรายผล	67
ข้อเสนอแนะ	73
บรรณานุกรม	75
ภาคผนวก	78
ภาคผนวก ก. รายนามผู้ทรงคุณวุฒิ	79
ภาคผนวก ข. แบบสอบถามเพื่อการวิจัย	80
ประวัติผู้เขียน	86

ฉ
สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
1. แสดงเพศของผู้ตอบแบบสอบถาม	51
2. แสดงอายุของผู้ตอบแบบสอบถาม	52
3. แสดงวุฒิการศึกษาของผู้ตอบแบบสอบถาม	52
4. แสดงอาชีพของผู้ตอบแบบสอบถาม	53
5. แสดงค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานต่อกิจกรรมวัฒนธรรมที่สมควรจัดให้มีขึ้น	54
6. แสดงค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานต่อวัฒนธรรมพื้นบ้านที่สมควรอนุรักษ์ ส่งเสริมเป็นพิเศษ	55
7. แสดงค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานต่อกระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน ที่สมควรจัดให้มีขึ้น	56
8. แสดงค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานต่อประเพณีพื้นบ้านของชาวไทยใหญ่ที่ สมควรอนุรักษ์ส่งเสริมเป็นพิเศษ	57
9. แสดงค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานต่อหน่วยงาน/องค์กรที่ดำเนินการอนุรักษ์ ส่งเสริมวัฒนธรรมพื้นบ้าน ได้ดี	58
10. แสดงค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานต่อหน่วยงาน/องค์กรที่มีหน้าที่ส่งเสริม สนับสนุนการจัดกิจกรรมวัฒนธรรมพื้นบ้าน	59
11. แสดงค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานต่อหน่วยงาน/องค์กรที่มีหน้าที่ปฏิบัติในการ จัดกิจกรรมวัฒนธรรมพื้นบ้าน	59
12. แสดงค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานต่ออุปสรรคปัญหาในการดำเนินงานอนุรักษ์ ส่งเสริมวัฒนธรรมพื้นบ้าน	60

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาของปัญหาในการวิจัย

มนุษย์เป็นสัตว์สังคมที่ชอบอยู่รวมกันเป็นกลุ่มก้อน โดยเริ่มจากกลุ่มเล็ก ๆ ไปจนถึงกลุ่มใหญ่ ในลักษณะของเมืองและประเทศ การอยู่รวมกันเป็นกลุ่มก้อนนี้มีความจำเป็นต้องมีกฎระเบียบกติกาเป็นบรรทัดฐานเพื่อให้เกิดความสงบสุขในสังคม ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันวัฒนธรรมนับว่าเป็นส่วนสำคัญของกฎ ระเบียบ กติกาของสังคม ที่คอยควบคุมพฤติกรรมและการแสดงออกซึ่งความรู้สึกนึกคิดของสมาชิกในสังคมให้เป็นไปในแนวทางเดียวกัน ดังที่สำนักผู้ตรวจราชการกระทรวงศึกษาธิการ (2540 หน้า 4) กล่าวไว้ว่า วัฒนธรรมเป็นวิถีการดำเนินชีวิตของสังคม เป็นแบบแผนการปฏิบัติและการแสดงออกซึ่งความรู้สึกนึกคิดในสถานการณ์ต่าง ๆ ที่สมาชิกในสังคมเดียวกันสามารถแก้ไขและซาบซึ่งร่วมกันจากการประพฤติกปฏิบัติเป็นแนวเดียวกันอย่างต่อเนื่องของสมาชิกในสังคม จนมีการสืบทอดเป็นมรดกทางสังคมสืบเนื่องกันมาจากอดีต วัฒนธรรมของกลุ่มคนแต่ละกลุ่ม แต่ละภาคและแต่ละประเทศก็แตกต่างกันไปตามแต่รากฐานความเชื่อ และการสั่งสมของบรรพบุรุษ จึงได้แบ่งระดับของวัฒนธรรมไว้ 3 ระดับคือ วัฒนธรรมท้องถิ่น วัฒนธรรมประจำชาติ และวัฒนธรรมสากล (นิคม มุสิกคามะ และคณะ 2538 หน้า 14)

วัฒนธรรมท้องถิ่น นับว่าเป็นรากฐานสำคัญของความเป็นปึกแผ่นทางสังคม เนื่องจากสัมพันธภาพระหว่างสมาชิกในท้องถิ่นนั้นมีความแน่นแฟ้นและมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน วัฒนธรรมท้องถิ่น จึงเป็นวัฒนธรรมของคนในท้องถิ่น โดยคนในท้องถิ่นและเพื่อท้องถิ่นของตนเอง ปัญหาต่าง ๆ สามารถแก้ไขได้โดยมีวิถีทางวัฒนธรรมที่คนในท้องถิ่นยึดถือเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตร่วมกันได้เป็นอย่างดี ดังนั้น จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องดำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยการให้ความสำคัญ สนับสนุนและส่งเสริมในแนวทางที่ถูกต้อง รวมทั้งต้องใช้ยุทธศาสตร์การพัฒนาแบบต่าง ๆ ที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของท้องถิ่น (สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดแม่ฮ่องสอน , 2540 หน้า 4)

การพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติที่ผ่านมา นั้น ก่อนข้างจะมุ่งเน้นการพัฒนาด้านเศรษฐกิจเป็นสำคัญ จึงเป็นผลให้เศรษฐกิจของประเทศเจริญก้าวหน้าในเชิงปริมาณได้ในระดับหนึ่ง แต่ขณะเดียวกันได้ก่อให้เกิดปัญหาวิกฤติทางสังคมและวัฒนธรรมอย่างน่าวิตก ประกอบกับมีข้อจำกัดในการดำเนินงานอีกหลายประการ เมื่อผนวกเข้ากับกระแสแห่งการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ที่มีลักษณะไร้พรมแดน และการ

ไหลบ่าของข้อมูลข่าวสารที่มากับสื่อสารมวลทุกแขนงอย่างรวดเร็วและต่อเนื่อง เป็นผลให้เกิดมีการรับวัฒนธรรมของต่างชาติอย่างขาดการเลือกสรรให้เหมาะสมกับรากฐานของสังคมไทย การแพร่กระจายของวัฒนธรรมต่างชาติมีความรุนแรง และมีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนไทย จนไม่อาจต้านทานหรือควบคุมให้อยู่ในลักษณะที่พึงประสงค์ได้ ทั้งยังขาดองค์กรที่จะควบคุมการบริการและการบริโภควัฒนธรรมใหม่ ในการใช้มาตรการการให้บริการที่ไม่เป็นผลกระทบต่อวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามของคนไทย จึงเป็นลักษณะปล่อยให้มีการบริการและบริโภคอย่างอิสระเสรี

จากวิกฤติการณ์ทางสังคมและวัฒนธรรมดังกล่าว ก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ มากมายทั้งระดับท้องถิ่น ระดับชาติ และระดับนานาชาติ อันเป็นผลมาจากความล้มเหลวในการพัฒนาโดยมุ่งเน้นการพัฒนาด้านวัตถุและเทคโนโลยีมากเกินไป จนละเลยการพัฒนาด้านจิตใจและวัฒนธรรม ปัญหาต่างๆ ที่ล้วนแล้วมาจากความล้มเหลวในการพัฒนาจากอดีตถึงปัจจุบัน ได้แก่ ปัญหายาเสพติด ปัญหาสิ่งแวดล้อมและมลภาวะ ปัญหาโรคเอดส์ ปัญหาการอพยพแรงงาน ปัญหาการค้ามนุษย์ เป็นต้น วิถีชีวิตแบบดั้งเดิมของคนไทยนับตั้งแต่อุปนิสัยใจคอ ค่านิยมเรื่องศาสนา ค่านิยมทางเพศ การเห็นคุณค่าในศิลปวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ของไทย และการดำรงตนอย่างกลมกลืนกับธรรมชาติค่อย ๆ เสื่อมสลายไปจากสังคมไทยและเกิดวัฒนธรรมใหม่ขึ้นเข้ามาแทนที่ กระแสการไหลบ่าของวัฒนธรรมดังกล่าวนอกจากเป็นการหลั่งไหลจากเมืองหลวงของไทยไปยังภูมิภาคและท้องถิ่นต่าง ๆ อย่างรวดเร็ว

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติได้กล่าวสรุปไว้ในเอกสารแนวทางการบริหารและการดำเนินงานวัฒนธรรม (เอกสารอัดสำเนา 7 หน้า) ดังนี้

1. การล่มสลายทางเศรษฐกิจ เพราะช่วงที่ผ่านมาได้มุ่งเน้นการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นสำคัญ โดยละเลยการพัฒนาด้านสังคม จิตใจ สิ่งแวดล้อม และอื่น ๆ ไปพร้อมกันเมื่อเศรษฐกิจล่มสลายลง จึงส่งผลกระทบต่อสังคมไทยในลักษณะต่าง ๆ เช่น กิจการล้มละลายขาดทุน คนถูกออกจากรายได้ลดลง ในขณะที่ต้องบริโภคสินค้าและบริการในราคาที่สูงขึ้น ซึ่งล้วนแต่ส่งผลกระทบต่อสังคมและจิตใจทั้งสิ้น เป็นผลให้คนไทยเกิดความทุกข์ ความเครียด ท้อถอย ขาดความมั่นใจ และอื่น ๆ อีกมาก

2. การพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในด้านต่าง ๆ ความเจริญทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ได้ก่อให้เกิดการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในทุก ๆ ด้าน ซึ่งได้ส่งผลให้คนที่ไม่สามารถรู้เท่าทันการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ นั้น ไม่สามารถปรับตัวได้ทันทำให้กลายเป็นผู้เสียเปรียบและเป็นเหยื่อของการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงนั้น

3. ความเจริญก้าวหน้าของเทคโนโลยีสารสนเทศ ทำให้ระบบข่าวสารและการติดต่อสื่อสารเป็นไปอย่างกว้างขวางทั่วถึงและรวดเร็วมาก ทำให้กระแสวัฒนธรรมและการโฆษณาต่าง ๆ

ไหลบ่าเข้าสู่สังคมไทยอย่างไร้ขอบเขต เป็นผลให้มีการรับวัฒนธรรมต่าง ๆ ภายใต้อิทธิพลของความต้องการที่ทันสมัยและก้าวหน้าอย่างขาดการเลือกสรรให้ประสานสอดคล้องกับพื้นฐานคุณค่าวัฒนธรรมไทย จนก่อให้เกิดความสับสนในเรื่องวิถีความคิดและการประพฤติปฏิบัติที่ก่อให้เกิดปัญหาทางศีลธรรมและจริยธรรมอย่างน่าวิตก

จากเหตุผลและความจำเป็นดังกล่าวข้างต้น จึงมีความจำเป็นที่จะต้องนำมิติทางวัฒนธรรม ซึ่งมีลักษณะที่มีความหลากหลายและกระจายสู่ท้องถิ่น เป็นการกระจายโอกาสและสร้างความเข้มแข็งด้านวัฒนธรรม เป็นการส่งเสริมศักดิ์ศรีของชุมชนท้องถิ่น มีการบูรณาการและเชื่อมประสานระหว่างอดีต ปัจจุบัน และอนาคต มีการพัฒนาจิตใจและจิตวิญญาณอันลึกซึ้ง เป็นการผดุงศีลธรรมของสังคมเป็นการสร้างเสริมความเข้มแข็งของชุมชนและสังคม และเป็นการสร้างความกลมกลืน ความสมดุลและยั่งยืนมาใช้ในการแก้ปัญหาของสังคมไทยอย่างเร่งด่วน ควบคู่ไปกับการปูพื้นฐานไปสู่การพัฒนาในทิศทางที่สมดุลและยั่งยืนสืบไป

จังหวัดแม่ฮ่องสอน แม้จะเป็นจังหวัดเล็ก ๆ แต่ก็มีวัฒนธรรมโดดเด่นเฉพาะอยู่ 2 ประการ คือ ประการที่หนึ่ง ได้แก่ธรรมชาติ ที่ประกอบด้วยอากาศ ภูมิประเทศที่เต็มไปด้วยภูเขา ป่าไม้ ถ้ำ น้ำตก เป็นต้น ซึ่งล้วนแล้วเป็นมรดกทางธรรมชาติที่จะหาที่เปรียบได้ยากยิ่งในการดึงดูดความสนใจของคนทั่วไป ประการที่สองคือ วัฒนธรรม ชาวจังหวัดแม่ฮ่องสอน แม้ว่า จะจัดอยู่ในถิ่นล้านนา แต่ก็มีวัฒนธรรมประเพณี วิถีชีวิตความเป็นอยู่ ตลอดจนภาษา อาหารการกินและการแต่งกาย ก่อนข้างจะมีความแตกต่างจากจังหวัดอื่น ๆ ในภาคเหนือด้วยกันอย่างชัดเจน เหตุผลประการสำคัญก็คือความหลากหลายของประชากร

จังหวัดแม่ฮ่องสอน มีประชากรประกอบด้วยชนพื้นเมืองหลายชาติพันธุ์ ซึ่งมีประเพณี วัฒนธรรมแตกต่างกันอย่างชัดเจน จึงยังคงรักษาความเป็นเอกลักษณ์ในขนบธรรมเนียมประเพณี และภาษาพูดได้มากกว่าจังหวัดอื่น ๆ ในประเทศไทย (องค์การบริหารส่วนจังหวัดแม่ฮ่องสอน, 2528 หน้า 72) ประชากรของจังหวัดแม่ฮ่องสอน ประกอบด้วย ไทยใหญ่ คนเมืองล้านนา กะเหรี่ยง ลีซอ มูเซอ ม้งหรือเมว ลัวะ ในบรรดากลุ่มชนเหล่านี้ ชาวไทยใหญ่ถือเป็นกลุ่มชาวพื้นเมืองดั้งเดิม และเป็นผู้ก่อตั้งเมืองแม่ฮ่องสอน โดยกระจายอยู่ใน 5 อำเภอ ได้แก่อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน อำเภอปาย อำเภอปางมะผ้า อำเภอขุนยวม และอำเภอแม่ลาน้อย คนไทยใหญ่ตามวิถีชีวิตแบบดั้งเดิม เป็นคนที่มีนิสัยรักความสงบ และดำเนินชีวิตอย่างเรียบง่าย ชิดมั่นในขนบธรรมเนียมประเพณีอย่างแน่นแฟ้น โดยสภาพลักษณะวัฒนธรรมของชาวแม่ฮ่องสอนยังคงเอื้อต่อการใช้มิติทางวัฒนธรรมในการพัฒนาได้อยู่เป็นอันมาก โดยอาศัยความแปลกแตกต่างทางวัฒนธรรม จึงได้รับความสนใจจากคนท้องถิ่นอื่นและชาวต่างประเทศอยู่ในระดับสูงอย่างได้เปรียบ ไม่ว่าจะเป็นวิถีชีวิตความเป็นอยู่ การแต่งกาย ประเพณีวัฒนธรรม ตลอดจนศิลปกรรมและสถาปัตยกรรม มีความ

เป็นเอกลักษณ์เฉพาะอย่างเห็นได้ชัด จากสภาพดังกล่าวนี้ นายชวน หลีกภัย ได้กล่าวไว้ตอนหนึ่งในคำปราศรัยเปิดงานสามหมอก 6 กุมภาพันธ์ 2538 ว่า วัฒนธรรม ธรรมเนียมประเพณีของชาวจังหวัดแม่ฮ่องสอน จะต้องรักษาไว้ให้ได้ เพราะมีความหลากหลาย ซึ่งประกอบด้วยชนหลายเผ่าพันธุ์ แต่ไม่มีความแตกแยกและอยู่ด้วยกันอย่างสงบสุข มีความงดงามทางธรรมชาติของแต่ละเผ่าพันธุ์ ซึ่งเป็นสิ่งที่หาคุณได้ยากและเป็นที่ยิ่งคุณใจให้ผู้คนอยากมาเที่ยวชม จึงเหมาะสมเป็นเมืองท่องเที่ยวแห่งหนึ่งของประเทศ ในด้านอุตสาหกรรมหากจะมีก็ควรเป็นอุตสาหกรรมเล็ก ๆ ที่พอให้คุณมีงานทำ ถ้าหากทำเป็นอุตสาหกรรมใหญ่ ๆ เมืองแม่ฮ่องสอนก็จะเสียความเป็นเมืองที่มีเอกลักษณ์ของตัวเองไป การก่อสร้างอาคารสถานที่ทั้งของราชการและเอกชน ควรคำนึงถึงการออกแบบที่จะรักษาเอกลักษณ์ของท้องถิ่นไว้

แต่การจะนำวิถีทางวัฒนธรรมมาใช้ในการพัฒนาอย่างได้ผลนั้น จะต้องมีการดำเนินการที่เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพของท้องถิ่นนั้น ๆ ซึ่งในเรื่องนี้ สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดแม่ฮ่องสอน (2540, หน้า 4) ได้กล่าวไว้ว่า จำต้องอาศัยความรู้ความเข้าใจในวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างลึกซึ้งเป็นองค์ประกอบสำคัญ ที่ผ่านมามีอุปสรรคอันยิ่งใหญ่อยู่ 2 ประการ คือผู้ที่มิบทบาทหรือผู้ที่สนใจอยากจะทำพัฒนา ทั้งภาครัฐและเอกชนมักเป็นคนท้องถิ่นอื่นที่เข้ามาทำหน้าที่และอาชีพในจังหวัดแม่ฮ่องสอน จึงไม่ค่อยเข้าใจลึกซึ้งในความหมายและปรัชญาพื้นฐานของวัฒนธรรมพื้นบ้าน โดยส่วนใหญ่จะใช้ประสบการณ์จากวัฒนธรรมเดิมของตนมาเทียบเคียง หรือเป็นเกณฑ์ตัดสินในแง่ของวัฒนธรรม บางครั้งทำให้การตัดสินนั้นไม่ถูกต้อง ทำให้ทิศทางการพัฒนาไม่ได้รับความร่วมมือจากชาวบ้านอย่างจริงจัง การพัฒนาจึงไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร ประการที่สองคือ คนในท้องถิ่นเองมีความรู้และศรัทธาในวัฒนธรรมท้องถิ่นถือปฏิบัติตามประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างเหนียวแน่น แต่ไม่เข้าใจทิศทางและวิธีการนำวิถีทางวัฒนธรรมไปใช้ในการพัฒนา ถือปฏิบัติตามประเพณีวัฒนธรรมไปตามรูปแบบและวิธีการเดิม ๆ โดยไม่รู้จักปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับกาลสมัย

จากที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น สังคมไทยประสบปัญหาวิกฤติทางสังคมอย่างรุนแรง และแผ่ขยายจากศูนย์กลางไปยังภูมิภาคและท้องถิ่นต่าง ๆ อย่างรวดเร็ว ก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ มากมายอย่างน่าใจหาย ชาวไทยใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนแม้จะได้รับการยอมรับว่าเป็นกลุ่มชนที่ยึดมั่นในขนบธรรมเนียมประเพณีอย่างแน่นแฟ้น ก็ไม่พ้นจากผลกระทบจากภาวะวิกฤติทางสังคมจนทำให้วิถีชีวิตดั้งเดิมเปลี่ยนแปลงไปสู่สังคมวัฒนธรรมสมัยใหม่ จึงน่าเป็นห่วงว่า หากปล่อยให้สภาพการณ์เป็นไปอยู่เช่นนี้ และไม่ได้รับการแก้ไขเยียวยาในทิศทางที่ถูกต้อง จะเป็นบ่อเกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมามากมาย เช่น ปัญหาอาชญากรรม ปัญหายาเสพติด ปัญหาโสเภณี ตลอดจนความขัดแย้งทางความคิดของคนในสังคมเป็นต้น

ดังนั้น ผู้วิจัยต้องการทราบแนวทางการอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน(ไทยใหญ่) ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ตามที่คณะของกรมการบริหารสภาพัฒนธรรมอำเภอ ที่เป็นผู้มีส่วนรับผิดชอบในการอนุรักษ์และส่งเสริมวัฒนธรรมพื้นบ้าน โดยเฉพาะ เพื่อเป็นข้อมูลนำไปเป็นแนวทางในการวางแผนและดำเนินการอนุรักษ์ ส่งเสริมให้ตรงกับข้อเท็จจริง และสอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นมากที่สุด เพื่อให้วัฒนธรรมพื้นบ้าน (ไทยใหญ่) ดำรงคงอยู่เป็นมรดกสืบทอดไปยังลูกหลานของชาวแม่ฮ่องสอนตลอดไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาแนวทางการอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน(ไทยใหญ่)ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน
2. เพื่อศึกษาอุปสรรคปัญหาในการอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน(ไทยใหญ่)และข้อเสนอแนะในการแก้ไขปรับปรุง

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ได้ข้อมูลที่จะนำไปใช้ในการวางแผน และดำเนินการอนุรักษ์ส่งเสริมวัฒนธรรมพื้นบ้าน(ไทยใหญ่) สอดคล้องกับข้อเท็จจริงและความต้องการของท้องถิ่น เพื่อให้ดำรงคงอยู่กับแม่ฮ่องสอนตลอดไป

ขอบเขตการวิจัย

1 ขอบเขตของเนื้อหา

ศึกษาแนวทางอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้านเฉพาะวัฒนธรรมไทยใหญ่ ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน

2 ขอบเขตประชากร

ประชากรของการศึกษานี้ เป็นกรมการบริหารสภาพัฒนธรรม จากอำเภอที่มีประชากรส่วนใหญ่เป็นไทยใหญ่ 5 อำเภอ จำนวน 150 คน และกรมการบริหารสภาพัฒนธรรมจังหวัด จำนวน 30 คน รวม 180 คน

นิยามศัพท์เฉพาะ

กรรมการบริหารสภาวัฒนธรรม หมายถึง กรรมการบริหารสภาวัฒนธรรม
อำเภอที่ประชากรส่วนใหญ่เป็นชาวไทยใหญ่ ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน

ไทยใหญ่ หมายถึง กลุ่มชนกลุ่มหนึ่งที่อยู่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน มีเชื้อสายไทยใหญ่
หรือชนชาติใดที่มีถิ่นฐานที่อยู่อาศัยอยู่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน

วัฒนธรรมพื้นบ้าน หมายถึง วัฒนธรรมที่ชุมชน หรือสังคมนั้น ๆ ถือปฏิบัติสืบทอดกัน
มาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องนี้ ผู้วิจัยจะทำการศึกษาในประเด็นต่าง ๆ ตามลำดับนี้

1. ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับวัฒนธรรม
2. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง
3. ความเป็นมาของชนชาติไทย
4. วัฒนธรรมพื้นบ้านชาวไทยใหญ่จังหวัดแม่ฮ่องสอน
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับวัฒนธรรม

1.1 ความหมาย

มนุษย์สร้างวัฒนธรรมขึ้นมาเพื่อประโยชน์แห่งการดำรงชีวิตและการสืบทอด เผ่าพันธุ์ ในเมื่อการดำรงชีวิตของมนุษย์เป็นเรื่องที่กว้างใหญ่ และมีแง่มุมต่าง ๆ ให้พิจารณาอย่างซับซ้อน เรื่องของวัฒนธรรม จึงทำให้มองได้หลายแง่มุมไป ดังจะเห็นได้ว่า ปัจจุบันนี้มีผู้ให้ความหมายของ คำว่า “วัฒนธรรม” แตกต่างกันไป

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2535 หน้า 3) ได้กล่าวถึงความหมายไว้ว่า วัฒนธรรม คือ การดำเนินชีวิตของสังคม เป็นแบบแผนการประพฤติและการแสดงออกซึ่งความรู้สึคนึกคิดในสถานการณ์ต่าง ๆ ที่สมาชิกในสังคมเดียวกันสามารถเข้าใจและซาบซึ้งร่วมกัน

พระยาอนุমানราชชน (2515 หน้า 30) กล่าวว่า วัฒนธรรมอาจมีความหมายหลายประการ กล่าวคือ

หมายถึง ปัญญา ความรู้สึก ความคิด และกิริยาอาการที่มนุษย์สำแดงออกให้เห็นเป็น สิ่งต่าง ๆ และเป็นนิสัยความประพฤติในส่วนรวม ซึ่งไม่มีขึ้นเองตามธรรมชาติ แต่มีขึ้นเพราะ มนุษย์สร้างขึ้น

หมายถึง สภาพแห่งความเจริญงอกงาม เพราะมีวิวัฒนาการเป็นความเจริญอยู่เรื่อย ๆ

หมายถึง มรดกแห่งสังคม เพราะมนุษย์เป็นทายาทรับช่วงไว้

หมายถึง จารีตประเพณี เพราะมนุษย์สืบต่อเป็นปรมปราประเพณีกันไว้ไม่ขาดสาย

หมายถึง วิถีของสังคม เพราะมนุษย์มีวัฒนธรรมขึ้น ก็เพื่อความผาสุก ความเจริญใน

ชีวิต

บุญยงค์ เกศเทศ (2536 หน้า 19) กล่าวไว้ว่า วัฒนธรรม หมายถึง สิ่งทั้งหลายทั้งมวลที่ซับซ้อน ประกอบด้วยความรู้ ความเชื่อ ศิลปะ ศีลธรรม กฎหมาย ขนบธรรมเนียม ประเพณี ความสามารถ และพฤติกรรมต่าง ๆ ที่มนุษย์กระทำเป็นนิสัย

อมรา พงศาพิชญ์ (2537 หน้า 1) กล่าวไว้ว่า วัฒนธรรม คือสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น กำหนดขึ้น มิใช่สิ่งที่มนุษย์ทำตามสัญชาตญาณ อาจเป็นการประดิษฐ์วัตถุสิ่งของขึ้นใช้ หรืออาจเป็นการกำหนดพฤติกรรมหรือความคิด ตลอดจนวิธีการหรือระบบการทำงาน

พยุงศักดิ์ จันทรสุนทร (2539 หน้า 36) ได้ให้ความหมายไว้ว่า วัฒนธรรมคือ สิ่งที่ตั้งสมสืบทอดกันมา เพราะเห็นว่า เป็นของดีงาม ทำสืบทอดกันมา ฉะนั้น วัฒนธรรมคือสิ่งที่ป็นวิถีชีวิตและศิลปวัฒนธรรมด้วย

จากความหมายที่นักการวัฒนธรรมได้กล่าวไว้ข้างต้น จึงพอสรุปความหมายของคำว่า “วัฒนธรรม” คือวิถีหรือรูปแบบการดำรงชีวิต แบบแผนการแสดงออก ระบบความคิด และโครงสร้างทางสังคมของคนในสังคมหนึ่ง ๆ ที่สร้างสม เปลี่ยนแปลง ปรับปรุง ให้มีความเหมาะสม และปฏิบัติสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน เพราะเห็นว่าเป็นสิ่งดีงามและมีความจำเป็น เพื่อความสงบสุขของสังคม

1.2 ขอบข่ายวัฒนธรรม

ก. ประเภทวัฒนธรรม

วัฒนธรรมแสดงให้เห็นถึงลักษณะเฉพาะของคนในแต่ละกลุ่มหรือแต่ละชาติว่าแตกต่างกันอย่างไร ในเรื่องใด เช่น ด้านภาษา ขนบธรรมเนียม ประเพณี ศิลปกรรม สถาปัตยกรรม เครื่องมือเครื่องใช้ในการดำเนินชีวิต ตลอดจนการละเล่นพื้นเมือง อันทำให้คนในชาติเกิดความรัก ความภาคภูมิใจ และหวงแหนในชาติของคน นอกจากนี้ วัฒนธรรมยังมีส่วนช่วยในการพัฒนาจิตใจ เศรษฐกิจ สังคม ธรรมชาติแวดล้อม ซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานความเชื่อ และศาสนาที่นับถือร่วมกัน เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ

เมื่อพิจารณาวัฒนธรรม อาจแบ่งได้ 2 ลักษณะ (อมรา พงศาพิชญ์, 2537 หน้า 2) คือ วัฒนธรรมที่เป็นสัญลักษณ์และจับต้องไม่ได้ เช่น ภาษาพูด ระบบความเชื่อ โลกทัศน์ กิริยามารยาท ขนบธรรมเนียมประเพณี และอีกประเภทหนึ่ง คือ วัฒนธรรมทางด้านวัตถุ เช่น อาคาร บ้านเรือน ศิลปกรรม ประติมากรรม ตลอดจนเครื่องมือเครื่องใช้ประจำวัน

กล่าวโดยสรุปก็คือ วัฒนธรรมสามารถแบ่งออกได้ 2 ประเภท คือวัฒนธรรมทางวัตถุ สามารถจับต้องได้ และวัฒนธรรมทางจิตใจ ไม่มีรูปร่าง แต่มีลักษณะที่เป็นสัญลักษณ์

ข. ลักษณะและองค์ประกอบวัฒนธรรม

วัฒนธรรม ประกอบด้วยลักษณะ 3 ประการ(พระยาอนุมานราชชน, 2515 หน้า 36) คือ

1. มีสะสม หมายถึง ต้องมีทุนเดิม มีการสะสมและพอกพูนทุนนั้นเรื่อยไป
2. มีปรับปรุง โดยต้องรู้จักคัดแปลงสิ่งที่เป็นวัฒนธรรมของคนที่ยังบงกชพร้อมอยู่ให้เหมาะสมแก่สมัยแห่งความเป็นอยู่ของตน
3. มีถ่ายทอด โดยต้องกระทำวัฒนธรรมของคนให้แพร่หลายอบรมให้มีผู้สืบทอดเอาไว้ไม่ให้ขาดตอน

อุทิศ นาคสวัสดิ์ (2514 หน้า 49-51) กล่าวไว้ว่า มนุษย์สร้างวัฒนธรรมของตนขึ้นด้วยสาเหตุ 4 ประการ คือ

1. ความจำเป็นทางร่างกาย ด้วยมนุษย์ต้องการอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัยและยารักษาโรค ดังนั้น จึงต้องสร้างสิ่งเหล่านี้ขึ้นมา เรียกว่า วัฒนธรรมทางวัตถุ เพราะมุ่งผลให้มีความเป็นอยู่สะดวกสบายขึ้น

2. ความราบรื่นทางสังคม การอยู่ร่วมกันเป็นหมู่เป็นเหล่าและเป็นสังคม จำเป็นต้องมีระเบียบแบบแผนในการดำเนินชีวิตร่วมกันให้ราบรื่น ต้องมีแนวประพฤติปฏิบัติ มีระเบียบการปกครอง รัลสิทธิและหน้าที่ของตน

3. ความสุขทางใจ ความเชื่อและศรัทธาในปรากฏการณ์ธรรมชาติและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ มีการสวดอ้อนวอนและพิธีบูชาเพื่อให้เกิดความอบอุ่นทางจิตใจ ต่อมีศาสนา มีขนบธรรมเนียมประเพณี และระเบียบปฏิบัติทางศาสนา เพื่อให้มนุษย์มีความสุขและมีสิ่งยึดเหนี่ยวทางจิตใจ

4. มนุษย์ชื่นชมในความสวยงามและความไพเราะ มีการสร้างศิลปะประเภทต่าง ๆ ขึ้นมา สร้างสรรค์ปรับปรุงด้านภาษาให้มีร้อยแก้วร้อยกรองเกิดเป็นวรรณคดีประเภทต่าง ๆ ขึ้นมา

ฟองพันซ์ มณีรัตน์ (2528 หน้า 10) ได้กล่าวถึงลักษณะสำคัญของวัฒนธรรมไว้ 2 ประการคือ

1. วัฒนธรรมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ลักษณะของวัฒนธรรมจะค่อย ๆ ผ่านรูปแบบวัฒนธรรมหนึ่งไปเป็นอีกอย่างหนึ่งอยู่ตลอดเวลา การเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นอย่างสม่ำเสมอ แต่อัตราช้าหรือเร็วจะแตกต่างกันไปตามช่วงเวลาต่าง ๆ

2. วัฒนธรรมมีหน้าที่แต่ละส่วนไม่ว่าลักษณะการทางวัฒนธรรม (cultural trait) ซึ่งเป็นส่วนที่เล็กและมีลักษณะง่ายที่สุดของวัฒนธรรม หรือวัฒนธรรมซ้อน(cultural complex) ซึ่งเป็นการรวมลักษณะการทางวัฒนธรรมหลาย ๆ อย่างไว้กลายเป็นวัฒนธรรมซ้อนหรือสถาบันวัฒนธรรม (institution) ซึ่งประกอบด้วยวัฒนธรรมซับซ้อนหลาย ๆ อย่าง ต่างก็ทำหน้าที่สำคัญในตัวของมัน

เองอย่างสมเหตุสมผลและจำเป็นในขอบข่ายของวัฒนธรรม ซึ่งส่วนนั้น ๆ เป็นส่วนประกอบอยู่ด้วยกันทั้งสิ้น

อาจกล่าวได้ว่า การกระทำของมนุษย์นับตั้งแต่การกิน การอยู่ การแต่งกาย การพักผ่อน การแสดงอารมณ์ การสื่อความ การอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะ ตลอดจนการแสวงหาความสุขทางใจ และการดำเนินชีวิต จัดเป็นวัฒนธรรมทั้งสิ้น ดังนั้นสภาพของวัฒนธรรมจึงแปรเปลี่ยนไปได้หลายลักษณะ (บุญยงค์ เกศเทศ, 2536 หน้า 22) กล่าวไว้ว่า

1. วัฒนธรรมการอยู่ อันได้แก่ วิธีการจัดทำที่อยู่อาศัย
2. วัฒนธรรมการบริโภค อันได้แก่ สิ่งของที่นำมาประกอบเป็นอาหาร วิธีประกอบอาหาร ภาชนะที่ใช้ เครื่องปรุง วิธีรับประทาน
3. วัฒนธรรมการแต่งกาย อันได้แก่ วิธีคลุมร่างกายเพื่อป้องกันความร้อน ความหนาว และปกปิดความอาย ตลอดจนวิธีการแต่งกาย เสื้อผ้า การรักษาความสะอาด
4. วัฒนธรรมการพักผ่อน อันได้แก่ วิธีการจัดเวลาในการพักผ่อน เช่นการแข่งขันกีฬา การละเล่น การแสดงความบันเทิง ชนิดและอุปกรณ์ของการละเล่นและการแสดง
5. วัฒนธรรมการแสดงอารมณ์ อันได้แก่การแสดงอารมณ์รัก ชอบ เกลียด ซาบซึ้ง โกรธ ตลอดจนการแสดงอารมณ์ทางเพศ เช่นการเดินรำ การขับร้อง มีดนตรี จังหวะ ลีลาท่าทางในการแสดงออก
6. วัฒนธรรมการจราจรและขนส่ง อันได้แก่วิธีการเดินทางและขนส่งสิ่งของสัมภาระ โดยวิธีต่าง ๆ เช่น ใช้แรงงานคน สัตว์ หรือเครื่องทุ่นแรง เป็นต้น แตกต่างกันไป
7. วัฒนธรรมการอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะ อันได้แก่การจัดระเบียบการปกครอง วิธีการสร้างความสามัคคีรักใคร่กลมเกลียวกัน วิธีการควบคุมพฤติกรรมของสมาชิก เป็นต้น
8. วัฒนธรรมการแสวงหาความสุขทางจิตใจและหลักเกณฑ์การดำเนินชีวิต อันได้แก่ความคิดความเชื่อทางศาสนาและปรัชญาชีวิต ของกลุ่มคนนั้น ๆ

กล่าวโดยสรุป วัฒนธรรมมีลักษณะประการแรกเป็นมรดกของสังคม หมายถึง เป็นสิ่งที่คนแต่ก่อนสั่งสมหรือประพาศโดยเห็นว่าดีงาม มีประโยชน์ร่วมกัน ประการที่สอง เป็นวิถีชีวิต หมายถึง เป็นแนวทางหรือคติในการดำรงชีวิต ประการสุดท้าย เป็นประเพณี หมายถึงการสืบต่อกันมานาน โดยที่สังคมนั้นรักษาไว้และถ่ายทอดสืบเนื่องกันให้เจริญงอกงาม

หากเมื่อพิจารณา ถึงองค์ประกอบอาจจำแนกวัฒนธรรมออกเป็น 4 ประการ (บุญยงค์ เกศเทศ, 2536 หน้า 24) คือ

1. องค์กรวัตถุ(Instrumental and Symbolic Object) คือผลิตผลจากความคิดและศิลปกรรม เช่น สถาปัตยกรรม ภาษา วรรณคดี เป็นต้น

2. องค์กร (Organization) คือระบบและโครงสร้างในสังคม

3. องค์กรพิธี(Usage) คือขนบธรรมเนียม ประเพณี พิธีกรรมต่าง ๆ ตั้งแต่เกิดจนตาย

4. องค์กรคติ (Concepts) คือความเชื่อ อุดมคติ ความคิดและความเข้าใจ เป็นต้น

ค. สาขาของวัฒนธรรม

วัฒนธรรมอาจแบ่งได้เป็น 5 สาขาใหญ่ ๆ (นันทสาร สีสลับ, 2528 หน้า 69) คือ

1. สาขาศิลปกรรม ประกอบด้วย วรรณกรรม สถาปัตยกรรม ประติมากรรม ดนตรี เป็นต้น

2. สาขามนุษยศาสตร์ ประกอบด้วย ขนบธรรมเนียมประเพณี การปกครอง กฎหมาย คุณธรรม ปรัชญา ศาสนา มารยาทในสังคม เป็นต้น

3. สาขาหัตถกรรม ประกอบด้วย การเย็บปักถักร้อย การแกะสลัก การทอผ้า การจักสาน การทำเครื่องมือปั้นดินเผา การทำเครื่องเงิน เป็นต้น

4. สาขากีฬาและนันทนาการ ประกอบด้วย กีฬาและการละเล่นพื้นเมือง เช่น มวยไทย กระบี่กระบอง รวมไปถึงการพักผ่อนหย่อนใจ เป็นต้น

5. สาขาคหกรรมศิลป์ ประกอบด้วย ความรู้เรื่องอาหาร เรื่องการดูแลบ้านที่อยู่ เรื่องเสื้อผ้าและการแต่งกาย การอบรมดูแลเลี้ยงดูเด็ก ตลอดจนความรู้เรื่องยาและการใช้ยา เป็นต้น

หากพิจารณาถึง ลักษณะพฤติกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์ ทั้งส่วนที่เป็นบุคคลและแนวปฏิบัติของสังคมที่ได้วิวัฒนาการสืบเนื่องกันมาอย่างมีแบบแผน สามารถแยกพฤติกรรมของมนุษย์ออกเป็นประเภทใหญ่ ได้ 2 ประเภท (บุญยงค์ เกศเทศ, 2536 หน้า 25) คือ

1. ลักษณะพฤติกรรมที่วิวัฒนาการมาในรูปของวัตถุ มีตั้งแต่อาหารการกิน ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค อาวุธประเภทต่าง ๆ เครื่องมือประกอบอาชีพ เครื่องมือสื่อสาร การคมนาคม สถานที่บวงสรวงบูชา สถานที่พักผ่อนหย่อนใจ เป็นต้น วัฒนธรรมทางวัตถุเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อตอบสนองความจำเป็นในการดำรงชีวิต สามารถสังเกตได้ง่าย มีการเรียนรู้ สืบทอด สัมผัสกันมาจนมีความเจริญก้าวหน้าขึ้นเรื่อย ๆ

2. ลักษณะพฤติกรรมที่วิวัฒนาการมาในรูปของจิตใจ วัฒนธรรมทางจิตใจ คือแนวความคิด ปรัชญา ทศนคติ ค่านิยม คุณธรรม และสภาพนามธรรมทั้งปวง สิ่งเหล่านี้มีผลต่อสติ

ปัญญา คุณธรรม จาริต ขนบธรรมเนียมและประเพณีทั้งหลายทั้งปวงที่ปฏิบัติและวิวัฒนาการสืบเนื่องกันมา

กล่าวได้ว่า ความคิดความเชื่อถือ ตลอดจนความรู้สึกและความรู้ในอันที่ประกอบการงาน ได้สร้างสิ่งที่ดีงามเป็นคุณประโยชน์แก่ตนเองและแก่คนอื่นด้วย โดยกำหนดสิ่งที่สร้างขึ้นให้มีคุณค่าต่อสังคม ซึ่งนับเป็นวัฒนธรรมในทางจิตใจด้วย โดยเฉพาะวัฒนธรรมทางจิตใจนั้น อาจจำแนกออกเป็นสาขาต่าง ๆ (พระยาอนุมานราชธน, 2515 หน้า 48) ดังนี้

1. วัฒนธรรมทางการเมือง มีจาริตประเพณี กฎหมายและการปกครองอันเป็นระเบียบของสังคม
2. วัฒนธรรมทางศาสนามีเรื่องของแนวปฏิบัติทางศีลธรรมและพิธีรีตอง
3. วัฒนธรรมทางภาษาและวรรณคดี มีระเบียบการพูด การใช้ภาษาและหนังสือ
4. วัฒนธรรมทางศิลปะ มีประติมากรรม จิตรกรรม สถาปัตยกรรม ดุริยางคศิลป์ วรรณศิลป์ นาฏศิลป์ และมันขณศิลป์
5. วัฒนธรรมทางระบบการศึกษาและความคิดเห็น

ง. ประเภทของวัฒนธรรม

วัฒนธรรมสามารถแบ่งเป็นประเภทต่าง ๆ ขึ้นอยู่กับการมองวัฒนธรรมในลักษณะรูปแบบใด นิคม มูสิกคามะ และคณะ (2538 หน้า 82 -90) ได้แบ่งประเภทวัฒนธรรมออกเป็นรูปแบบต่าง ๆ ที่สำคัญมีดังนี้

- 1) แบ่งตามอุดมคติทางวัฒนธรรม มี 2 ประเภท คือ
 - ก. วัฒนธรรมทางจิตใจ
 - ข. วัฒนธรรมทางวัตถุ
- 2) แบ่งตามยุคสมัยมี 2 ประเภทคือ
 - ก. วัฒนธรรมในอดีตหรือมรดกทางวัฒนธรรม
 - ข. วัฒนธรรมร่วมสมัยหรือวัฒนธรรมปัจจุบัน
- 3) แบ่งตามการจัดอันดับความสำคัญ มี 3 ประเภทคือ
 - ก. วัฒนธรรมแห่งชาติ
 - ข. วัฒนธรรมพื้นบ้าน
 - ค. วัฒนธรรมสากล
- 4) แบ่งตามแนวทาง พ.ร.บ.วัฒนธรรมแห่งชาติ พ.ศ.2485 ประกอบด้วย

- ก. วัฒนธรรมทางจิตใจ
- ข. วัฒนธรรมทางประเพณี
- ค. วัฒนธรรมทางศิลปกรรม
- ง. วัฒนธรรมทางวรรณกรรม
- จ. วัฒนธรรมฝ่ายหญิง

5) แบ่งตาม พ.ร.บ.วัฒนธรรมแห่งชาติ พ.ศ.2495 มี 4 ประเภทคือ

- ก. คติธรรม
- ข. เนติธรรม
- ค. วัตถุธรรม
- ง. สหธรรม

จะเห็นได้ว่า วัฒนธรรมนั้นสามารถจำแนกออกได้หลายประเภทและหลายระดับ ซึ่งแล้วแต่จะมองวัฒนธรรมในลักษณะใด แต่อย่างไรก็ดี พอจะสรุปได้ว่า วัฒนธรรมด้านวัตถุและวัฒนธรรมด้านจิตใจ และระดับของวัฒนธรรมสามารถแบ่งได้ 3 ระดับ คือ ระดับสากล ระดับชาติ และระดับท้องถิ่น

จ. คุณค่าของวัฒนธรรม

วัฒนธรรมนั้น เป็นสิ่งที่มีคุณค่าทั้งโดยตัวของมันเองและจากทุกมุมรอบ ๆ ด้านของแต่ละวัฒนธรรม (บุญยงค์ เกศเทศ, 2536 หน้า 33) พฤติกรรมหรือแนวปฏิบัติของสังคมจะถูกกำหนดลักษณะทางวัฒนธรรมในสังคมนั้น ๆ ความต่างทางวัฒนธรรมทำให้คนที่เกิดมามีค่านิยม หรือทัศนคติที่แตกต่างกันไป ไม่สามารถบอกได้ว่าวัฒนธรรมแบบไหนดีกว่ากัน แต่ถือว่าทุกวัฒนธรรมมีความเหมาะสมกับสภาพสังคมและสิ่งแวดล้อมเฉพาะกลุ่มคนนั้น ๆ โดยทุกอย่างในสังคมมีความสัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบ ตั้งแต่แบบแผนในครอบครัว วิถีชีวิต เศรษฐกิจ ระบบความเชื่อ และศาสนา เป็นต้น

วัฒนธรรมนั้นเป็นสิ่งที่ไม่มีอยู่โดยธรรมชาติ แต่เป็นสิ่งที่สังคมมนุษย์เป็นร่วมกันสร้างขึ้น เพื่อประโยชน์แห่งความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น พฤติกรรมที่มนุษย์สร้างขึ้นเป็นมรดกสืบทอดกันมานั้นครอบคลุมไปถึงกิจกรรมทุกด้าน เช่น ความเป็นอยู่ ศิลปกรรม การปกครอง ครอบครัว เศรษฐกิจ ระเบียบประเพณี ศาสนาและความเชื่อ เป็นต้น เมื่อผลิตภัณฑ์แห่งวัฒนธรรมที่มนุษย์ในส่วนรวมผลิตสร้างขึ้น สมควรดอมรักษาไว้เป็นบุคลิกลักษณะของชาติตนและควรทำให้เกิดความเจริญก้าวหน้าทางวัฒนธรรม (พระยาอนุমানราชชน, 2515 หน้า 44)

ชาติที่ต้องสูญเสียปัจเจกภาพแห่งชาติไปก็เพราะวัฒนธรรมของชาตินั้นเสื่อมโทรม ไม่มีการริเริ่มให้ก้าวหน้า เท่ากับใช้ทุนเดิมของตนตลอดไปจนทุนเดิมนั้นหมดไปก็ตายลง ด้วยเหตุนี้ การริเริ่มเพื่อความก้าวหน้าจึงเป็นปัจจัยสำคัญในชีวิตของวัฒนธรรม (พระยาอนุমানราชชน, 2525 หน้า 244)

กล่าวได้ว่า วัฒนธรรมนั้นเป็นมรดกทางสังคมที่แสดงถึงความเจริญงอกงามทางความคิดและแนวทางการดำเนินชีวิตที่บรรพบุรุษได้สืบทอดกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน แสดงถึงความเป็นเอกลักษณ์ของชาติ และเป็นกรอบแบบแผนที่ทุกคนในสังคมปฏิบัติและอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุข

ฉ. กิจกรรมด้านวัฒนธรรม

องค์การสหประชาชาติ ได้กำหนดให้ปี พ.ศ.2531 เป็นปีเริ่มต้นทศวรรษโลกเพื่อการพัฒนาวัฒนธรรม ได้จบลงเมื่อปี พ.ศ.2540 ย่อมแสดงถึงความสำคัญของงานวัฒนธรรม ที่จะต้องเข้ามามีบทบาทอย่างเด่นชัดในการสร้างสันติภาพสันติสุขและอิสรภาพให้แก่มวลมนุษย์ ธรรมชาติของวัฒนธรรม ต้องมีการริเริ่มสร้างสรรค์ มีการสั่งสมและสืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง จึงมีลักษณะที่ต่อเนื่องอย่างไม่ขาดสาย หากเกิดการขาดการต่อเนื่องหรือเว้นระยะ ก็ย่อมหมายถึงความสูญสลายแห่งวิญญานและเอกลักษณ์ของเผ่าพันธุ์ จากแนวคิดนี้ทำให้ต้องมีกิจกรรมงานด้านวัฒนธรรมอย่างน้อย 3 ประการได้แก่การถ่ายทอด การส่งเสริมและการเสริมสร้างเอตทัคคะ เนื่องจากวัฒนธรรมได้เผชิญเหตุการณ์และฝ่าฟันสิ่งที่เป็นอุปสรรคขวากหนามในการสืบทอดวัฒนธรรมมามากมายหลายยุคหลายสมัย ประกอบกับสภาพปัญหาและความต้องการของมนุษย์ในแต่ละยุคแต่ละสมัยล้วนผิดแผกแตกต่างกัน จึงต้องมีการปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมไปตามกาลเวลาด้วย เป็นเหตุให้วัฒนธรรมบางอย่างสูญหายหรือเสื่อมคลายความสำคัญลง และวัฒนธรรมบางอย่างอาจจะหมดความเหมาะสมกับยุคสมัย จึงต้องมีกิจกรรมทางวัฒนธรรมด้านนี้อย่างน้อย 3 กิจกรรม ได้แก่ การอนุรักษ์ การฟื้นฟู และการพัฒนา

ในปัจจุบันการติดต่อสื่อสารและการคมนาคมสะดวกรวดเร็ว การไหลบ่าวัฒนธรรมระหว่างภูมิภาคหรือระหว่างประเทศ เป็นไปอย่างรวดเร็วด้วย ในสถานะเช่นนี้อาจก่อให้เกิดความขัดแย้งหรือการครอบงำทางวัฒนธรรมขึ้นได้ จึงควรมีการศึกษาวัฒนธรรมที่แตกต่างกันเพื่อให้เกิดความเข้าใจและเคารพในวัฒนธรรมของกันและกัน ทั้งยังจะช่วยให้สามารถเลือกสรรกลั่นกรองเอาส่วนที่ดีมีประโยชน์ของวัฒนธรรมอื่นมาปรับหรือดัดแปลงให้กลมกลืนเข้ากันและบังเกิดประโยชน์มีคุณค่าต่อชีวิตและสังคมของคนอย่างแท้จริง สมควรจัดให้มีการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม

ด้วย นอกจากนี้ ในการดำเนินการด้านวัฒนธรรมให้บังเกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลอย่างแท้จริงนั้น จำเป็นต้องมีการศึกษาค้นคว้า รวบรวม วิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลหรือข้อเท็จจริงต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับวัฒนธรรม ในลักษณะการวิจัยวัฒนธรรม ดังนั้นขอบข่ายงานทางวัฒนธรรม จึงควรประกอบด้วยงานต่อไปนี้ (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2535 หน้า 12)

1. งานวิจัยวัฒนธรรม
2. งานอนุรักษ์วัฒนธรรม
3. งานฟื้นฟูวัฒนธรรม
4. งานพัฒนาวัฒนธรรม
5. งานถ่ายทอดวัฒนธรรม
6. งานส่งเสริมกิจกรรมวัฒนธรรม
7. งานส่งเสริมเอตทัคคะทางวัฒนธรรม
8. งานแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม

เพื่อให้การดำเนินงานทางวัฒนธรรมเป็นไปตามงานดังกล่าว สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (ม.ป.ป. หน้า 1-2) ได้กำหนดกิจกรรมวัฒนธรรมอันเป็นแนวทางในการดำเนินงาน ที่สมควรจัดให้มีขึ้นตามความเหมาะสมของท้องถิ่น มีดังนี้ คือ

1. จัดประชุม (เพื่อการบริหารและการประชุมทางวิชาการด้านวัฒนธรรม)
2. จัดสัมมนา
3. ศึกษาดูงาน
4. ผลิตและเผยแพร่สื่อทางวัฒนธรรม
5. จัดการแสดง เช่น ละคร หมอกล่า ลีเก คนตรี หนังตะลุง ฯลฯ
6. จัดการสาริต
7. จัดนิทรรศการ
8. จัดฝึกอบรม
9. จัดประกวด
10. จัดแข่งขัน
11. จัดยกย่องเชิดชูเกียรติ
12. จัดทำข้อมูล
13. ศึกษา/วิจัย

14. จัดตั้งกลุ่มองค์กรชุมชน เช่นกลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มผลิต กลุ่มพัฒนา กลุ่มอนุรักษ์
15. จัดตั้งเครือข่ายบุคคล/หรือองค์กรทางวัฒนธรรม
16. เผยแพร่ข่าวสาร /ประชาสัมพันธ์
17. จัดสวนสมุนไพร
18. จัดสวนหย่อม
19. จัดทำสวนครัว
20. จัดหอวัฒนธรรมนิทัศน์
21. จัดตั้งศูนย์วัฒนธรรม
22. จัดตั้งสภาวัฒนธรรม
23. จัดทำของที่ระลึก
24. จัดตลาดนัดจำหน่ายสินค้าวัฒนธรรม
25. จัดรายการตอบปัญหาทางวัฒนธรรม
26. จัดการรณรงค์ให้ตระหนักในคุณค่าวัฒนธรรม
27. จัดบรรยาย/ปาฐกถาทางวัฒนธรรม
28. จัดได้วาที/ขอวาที
29. จัดอภิปรายทางวัฒนธรรม
30. จัดเวทีเสวนาปัญหาทางวัฒนธรรม
31. จัดประชาพิจารณ์ /ประชามติทางวัฒนธรรม
32. จัดงานเทศกาล เช่น งานปีใหม่ ฯลฯ
33. จัดงานประเพณี เช่น ลอยกระทง สงกรานต์ งานบวช งานบุญบั้งไฟ ฯลฯ
34. จัดเข้าค่ายวัฒนธรรม (คุณธรรม/จริยธรรม)
35. ปลูกป่า อนุรักษ์ป่า หรือทรัพยากรอื่น ๆ
36. จัดกิจกรรมระดมกำลัง เช่น ทำความสะอาดแหล่งท่องเที่ยว
37. จัดตั้งกองทุนส่งเสริมงานวัฒนธรรม
38. กิจกรรมอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม

จะเห็นได้ว่ากิจกรรมทางวัฒนธรรมนั้นเกี่ยวข้องกับกิจการต่าง ๆ หลายสาขา แต่การดำเนินการในปัจจุบัน ยังขาดการส่งเสริมและสร้างความเข้าใจที่ถูกต้อง บางกิจกรรมอยู่ในภายใต้การดำเนินการของเอกชน ซึ่งมุ่งเน้นกำไรผลประโยชน์มากเกินไป จึงทำให้สูญเสียเนื้อหาทาง

วัฒนธรรมไป อย่างไรก็ตามก็ดี กิจกรรมเหล่านี้สามารถนำไปเป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมด้านวัฒนธรรมให้เหมาะสมกับท้องถิ่นได้ในรูปแบบต่าง ๆ

2. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิดในการอนุรักษ์ส่งเสริมวัฒนธรรมพื้นบ้าน

สภาพสังคมปัจจุบันไม่ว่าจะเป็นระดับชาติ ระดับท้องถิ่นได้ประสบปัญหาต่าง ๆ ซึ่งเป็นผลมาจากความล้มเหลวในการพัฒนาที่มุ่งเน้นด้านวัตถุและเทคโนโลยีมาก จนละเลยและมองข้ามการพัฒนาด้านจิตใจและวัฒนธรรมอันเป็นพื้นฐานดั้งเดิม และปัญหาเหล่านี้มีแนวโน้มทวีความรุนแรงมากขึ้นเรื่อย ๆ และแผ่ขยายไปยังภูมิภาคต่างอย่างรวดเร็ว

ในด้านวัฒนธรรม ไม่ว่าจะเป็นวัฒนธรรมท้องถิ่นหรือวัฒนธรรมระดับชาติ แต่เดิมถือว่าเป็นกรอบของสังคมที่สำคัญที่ช่วยหล่อหลอมกลมกล่อมเกลาจิตใจคนในสังคมให้ประพฤติปฏิบัติและแสดงออกในแนวทางที่เหมาะสม ในปัจจุบันวิถีทางวัฒนธรรมแทบจะขาดความสำคัญในการที่จะนำมาใช้เป็นแนวทางพัฒนาเช่นในอดีต แต่ผู้ที่มองเห็นความสำคัญและนำไปดำเนินการส่วนมากจะเป็นผู้ที่มีผลประโยชน์จากวัฒนธรรมโดยได้รับการตอบแทนเป็นผลกำไรในเชิงธุรกิจ หรือ การท่องเที่ยว เป็นต้น

ซึ่งในเรื่องนี้ ธเนศวร์ เจริญเมือง (2536 หน้า 5) ได้กล่าวไว้ว่า วัฒนธรรม 2 แบบที่กำลังพัฒนาไปคนละทิศในสังคมไทย วัฒนธรรมแบบแรกเรียกว่า วัฒนธรรมแบบแฟชั่น หรือแบบปรากฏการณ์ มีให้เห็นในลักษณะการโชว์ เช่น ในร้านค้า โรงแรม พรีการต่าง ๆ ศูนย์การค้า ได้รับแรงหนุนจากทั้งภาครัฐและเอกชน เกิดจากวิถีคิดแบบตื่น ๆ หรือหวังมีหน้ามีตา หรือมุ่งหวังผลกำไร แบบที่สอง เป็นวัฒนธรรมพื้นฐานหรือแบบเนื้อหา เป็นสิ่งที่คนทั่วไปปฏิบัติเป็นกิจวัตรประจำวัน ไม่มีสิ่งที่ต้องโชว์ ไม่สะอึกตาเหมือนแบบแรก จึงเป็นไปแบบเรื่อย ๆ ไม่มีใครสนใจ ทั้ง ๆ ที่เป็นพื้นฐานที่เกิดจากการปฏิสัมพันธ์ระหว่างเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ทั้งในและนอกระบบ และมีบทบาทสำคัญยิ่งในการพัฒนาสังคม วัฒนธรรมท้องถิ่นจะดำรงอยู่ ไม่ใช่เพราะการรณรงค์รักษาวัฒนธรรมแบบปรากฏการณ์และละทิ้งวัฒนธรรมแบบพื้นฐาน แต่เป็นเพราะให้ความสำคัญที่ระบบการนึกคิด ภาษา และวิถีชีวิตประจำวันต่างหาก ที่เป็นสายใยเชื่อมร้อยและรักษาศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่นอันเป็นวัฒนธรรมพื้นฐานเอาไว้และสร้างประโยชน์อันอนเนกอนันต์ให้กับลูกหลานและสังคมระยะยาว

ประเวศ วะสี (อัคสำเนา, หน้า 1-2) ได้กล่าวถึงการนำมิติทางวัฒนธรรมมาเป็นแนวทางในการพัฒนาไว้ดังนี้

1. คนไทยมีสติทางวัฒนธรรม กล่าวคือ ระลึกถึงภูมิหลังรากฐานของตนเอง
2. การพัฒนาที่อยู่บนรากฐานของวัฒนธรรมให้มีความสมดุลระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ และมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม
3. วัฒนธรรมเป็นรากฐานของการพัฒนาเศรษฐกิจ
4. การมองเห็นคุณค่าของความหลากหลายของวัฒนธรรมชุมชน
5. การใช้วัฒนธรรมนำมาซึ่งการพัฒนาจิตวิญญาณ โดยให้ความสำคัญการพัฒนาด้านจิตใจ ให้เกิดสำนึกแยกแยะความถูกผิดได้
6. การศึกษาที่มีการศึกษาวัฒนธรรมไทย เพื่อเกิดความเข้าใจ เห็นคุณค่า การรักษาและการพัฒนาอย่างเป็นองค์รวม

7. การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ที่ทำให้มองเห็นคุณค่า พัฒนามิติของความเป็นมนุษย์ ส่งเสริมศักดิ์ศรีและสร้างความแข็งแกร่งทางเศรษฐกิจของชุมชนและท้องถิ่น

นอกจากนี้ยังมี ฉัตรทิพย์ นาถสุภา (2537 หน้า 8 -11) ได้กล่าวถึงความสำคัญของวัฒนธรรมพื้นบ้านไว้ว่า

1. วัฒนธรรมพื้นบ้าน ไม่ใช่เพื่อชาวบ้านเท่านั้น แต่ควรเป็นหลายชนชั้นหรือทุกคนในชุมชนนั้น แม้กระทั่งกรรมพืผู้มาอาศัย
2. คุณค่าของวัฒนธรรมพื้นบ้าน ไม่ใช่อยู่ที่เพราะเป็นการปฏิบัติต่อเนื่องกันมาเท่านั้น แต่อยู่ที่คุณค่าทางด้านจิตใจด้วย ด้านความรู้สึก ที่เรียกว่าพลังศีลธรรม วัฒนธรรมพื้นบ้านมีค่าทางศีลธรรม มีค่าทางจิตวิญญาณสำหรับคนไทยและสังคมไทย
3. ในสภาพปัจจุบัน วัฒนธรรมพื้นบ้านมีความสอดคล้องกับการพัฒนาแบบพึ่งตนเอง และมีความเหมาะสมที่จะได้รับการฟื้นฟูและปรับปรุง เพื่อเป็นเกราะต่อต้านการครอบงำของวัฒนธรรมบริโกลนนิยมของต่างประเทศ
4. วัฒนธรรมพื้นบ้านเป็นจุดที่จะเป็นพื้นฐานเพื่อปรับรับส่วนที่ก้าวหน้าของวัฒนธรรมต่างประเทศได้ดีกว่า อันจะเป็นผลดีต่อปัญญาชนชาวบ้านอย่างแท้จริง

นอกจากนี้ ฉัตรทิพย์ นาถสุภา (เรื่องเดิม หน้า 8 - 11) ยังได้เสนอวิธีการดำเนินการด้านวัฒนธรรมพื้นบ้านดังนี้

1. วัฒนธรรมจะคงอยู่สืบเนื่องต่อไปจะต้องมีการผลิตซ้ำ ปัญญาชนเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการสร้างการผลิตซ้ำ กล่าวคือ ปัญญาชนท้องถิ่นชักถามจากผู้เฒ่าผู้แก่หรือผู้ทรงคุณวุฒิ ด้านวัฒนธรรมและคัดร่อยกรองข้อมูลแล้วถ่ายทอดกลับสู่สมาชิกของชุมชน
2. วัฒนธรรมจะอยู่ได้จะต้องมีองค์กรทางสังคมสนับสนุน

3. ปรับส่วนที่ก้าวหน้าของวัฒนธรรมตะวันตกกับวัฒนธรรมพื้นบ้านให้เข้ากันได้

4. การสืบทอดวัฒนธรรมพื้นบ้านต้องศึกษาค้นคว้าหาจุดกำเนิดของวัฒนธรรมพื้นบ้านด้วย เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่แท้จริง

วัฒนธรรมโดยตัวของมันเองไม่อาจเคลื่อนย้ายจากที่หนึ่งไปยังที่หนึ่ง หรือจากยุคหนึ่งไปอีกรุ่นหนึ่ง ถ้าขาดตัวการในการแพร่กระจายหรือถ่ายทอด ดังนั้นการที่จะให้วัฒนธรรมดำรงอยู่หรือแพร่กระจาย จึงจำเป็นต้องมีกระบวนการถ่ายทอดวัฒนธรรม

ทวีป อภิสัท (2528, หน้า 52 - 54) กล่าวว่า ในการถ่ายทอด หรือการเรียนรู้ด้านวัฒนธรรมของมนุษย์นั้นจะเริ่มต้นจากสถาบันครอบครัวก่อน แล้วขยายออกไปยังสถาบันอื่น ๆ ในสังคม เช่น วัด โรงเรียน เป็นต้น การถ่ายทอดวัฒนธรรมในสังคมนั้น อาจเกิดขึ้นได้หลายกรณี มีทั้งการถ่ายทอดจากผู้ใหญ่ไปสู่เด็ก การถ่ายทอดจากเด็กไปสู่ผู้ใหญ่ หรือถ่ายทอดในระหว่างคนระดับเดียวกัน

ในเรื่องการถ่ายทอดนี้ บุญยงค์ เกศเทศ (2536, หน้า 31) ได้กล่าวไว้ว่า วิธีการถ่ายทอดวัฒนธรรมนั้นสามารถทำได้หลายทาง เช่น ทาง “มุขปาฐะ” หรือปากเปล่า ซึ่งควรจะไปบันทึกเก็บรวบรวมวัฒนธรรมจำพวก คำพูด โวหาร สุภาษิต คำพังเพย ปริศนา นิทาน ของท้องถิ่นเป็นต้น

ในทางตัวอักษร ได้เรียนรู้และสร้างสมด้วยตำราและภาษาหนังสือ ในทางวัตถุมีรูปแบบทางสถาปัตยกรรม ประติมากรรม ศิลปะการฟ้อนรำ การละเล่น ตลอดจนภูมิปัญญาพื้นบ้านสมควรได้รับการอนุรักษ์ฟื้นฟู หรือเก็บรักษาศิลปวัตถุเป็นพิพิธภัณฑน์ไว้เพื่อการศึกษาของเยาวชนรุ่นหลังต่อไป

สำนักผู้ตรวจราชการกระทรวงศึกษาธิการ 2540 หน้า 69-71) ได้กล่าวถึงการทำนุบำรุง ศิลปะและวัฒนธรรมว่า มีกระบวนการใหญ่ ๆ อยู่ 3 ประเภท คือ

1. การสงวนรักษา (Preservation) เป็นกระบวนการทางกฎหมาย ระเบียบปฏิบัติ การเฝ้าระวังพฤติกรรมการตรวจติดตาม การแก้ไข ปรับปรุง

2. การอนุรักษ์ (Conservation) เป็นกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ เป็นการรักษาสภาพดั้งเดิมไว้ตามหลักฐานที่ปรากฏ ส่วนใหญ่จะให้ความสำคัญกับมรดกทางวัฒนธรรมในอดีต

3. การบูรณะปฏิสังขรณ์ (Restoration and Reconstruction) คือการรักษาสืบทอดและพัฒนาวัฒนธรรมที่ยังคงสภาพ เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ในปัจจุบัน เช่น อาหาร เสื้อผ้า ยารักษาโรคที่อยู่อาศัย ศิลปะการละเล่นพื้นเมือง ตลอดจนประเพณีวิถีชีวิต เป็นต้น

กิ่งแก้ว อัครถาวร (2514 หน้า 14-15) ได้เสนอวิธีการอนุรักษ์หรือฟื้นฟูวัฒนธรรมเพื่อเป็นมรดกที่ทรงคุณค่าต่อไป ไว้ดังนี้

1. บันทึกปากคำ
2. เปรียบเทียบ การบันทึกเมื่อเวลาได้ผ่านไปแล้วระยะหนึ่ง
3. ตั้งสมมุติฐาน แล้วค้นคว้าหาข้อมูล โดยค้นคว้าศึกษาด้านภาษา คนตรี วิถีดำรงชีวิต

ประเพณี พิธีกรรม ตลอดจนการแต่งกายเป็นต้น

พยุงศักดิ์ จันทรสุนทร (2539 หน้า 9 - 11) กล่าวไว้ว่า การพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติที่ผ่านมา นั้น ก่อนข้างจะมุ่งเน้นการพัฒนาด้านเศรษฐกิจเป็นสำคัญ ส่งผลให้เศรษฐกิจของประเทศเจริญก้าวหน้าในเชิงปริมาณในระดับหนึ่ง แต่ขณะเดียวกันได้ก่อให้เกิดปัญหาวิกฤติทางสังคมและวัฒนธรรมอย่างน่าวิตก ประกอบกับกระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ มีลักษณะไร้พรมแดนและการไหลบ่าของข้อมูลข่าวสารอย่างรวดเร็วและต่อเนื่อง เป็นผลให้เกิดการรับเอาวัฒนธรรมใหม่อย่างขาดการศึกษาและเลือกสรรให้เหมาะสมและสอดคล้องกับรากฐานของวัฒนธรรมไทย ซึ่งพอจะกล่าวถึงลักษณะโดยสังเขปคือ

1. กิจการอุตสาหกรรมวัฒนธรรม และการแพร่กระจายของวัฒนธรรมที่กระทำในเชิงพาณิชย์ ได้ขยายตัวและหลั่งไหลมากับสื่อมวลชนต่าง ๆ อย่างกว้างขวางและรวดเร็ว จนไม่สามารถควบคุมการใช้ประโยชน์ในการเผยแพร่วัฒนธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในขณะที่เดียวกันก็ก่อให้เกิดการเสื่อมเสียทางวัฒนธรรมได้ ซึ่งยังไม่มีหน่วยงาน หรือองค์กรที่จะเข้ามาดูแลควบคุมรับผิดชอบอย่างจริงจัง

2. การลงทุนทางวัฒนธรรม เดิมถือว่าเป็นการลงทุนที่ไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ทางเศรษฐกิจ แต่ข้อเท็จจริงปัจจุบันการลงทุนทางวัฒนธรรมมีความสำคัญต่อเศรษฐกิจเป็นอย่างมาก เพราะนอกจากจะมีผลในการพัฒนา ยังเป็นการยกระดับจิตใจ ก่อให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ รวมไปถึงการผลิต การจ้างงาน การขาย การบริโภคทางวัฒนธรรมอีกด้วย ซึ่งล้วนก่อให้เกิดผลผลิตที่เป็นกำไรต่อเศรษฐกิจและผลทางด้านจิตใจ

3. การบริหารงานวัฒนธรรมปัจจุบันยังเป็นการจัดองค์กรที่ยังไม่มีความเป็นเอกภาพทั้งในระดับนโยบาย ระดับบริหาร และระดับปฏิบัติ การบริหารงานวัฒนธรรมในส่วนภูมิภาคและท้องถิ่นยังไม่เปิดโอกาสให้ประชาชน ซึ่งเป็นเจ้าของวัฒนธรรมได้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารและดำเนินงานอย่างแท้จริง

ดังนั้น ในการสร้างและจรรโลงจิตสำนึกทางวัฒนธรรมของประชาชนให้มีวิธีคิดอย่างมีเหตุผลและรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกและมีวิถีชีวิตในสังคมสมัยใหม่อย่างเชื่อมั่นบนพื้นฐานคุณค่าของวัฒนธรรมดั้งเดิม รวมทั้งสามารถรักษา พัฒนาและสร้างสรรค์วัฒนธรรม

ท้องถิ่นให้ตกทอดเป็นมรดกทางสังคมให้กับอนุชนรุ่นหลัง สำนักงานวัฒนธรรมแห่งชาติได้กำหนดยุทธศาสตร์ ตามแผนพัฒนาวัฒนธรรมแห่งชาติในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (2540-2544) (พยุงศักดิ์ จันทรสุนทร, อ้างแล้ว หน้า 15-16) คือ

1. สร้างความเข้มแข็งของบุคคล ครอบครัว และชุมชน
2. นำมิติทางวัฒนธรรมมาใช้ในการพัฒนา
3. เผยแพร่คุณค่าวัฒนธรรมไทยในสังคมไทยและสังคมโลก
4. ใช้สื่อสารมวลชนเป็นสื่อสำคัญในการถ่ายทอดและพัฒนาวัฒนธรรม
5. ระดมสรรพกำลังในการดำเนินงานวัฒนธรรม
6. จัดให้มีการลงทุนทางวัฒนธรรม

ส่วนการดำเนินการให้บรรลุตามเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้ สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ได้กำหนดแนวการบริหารและการจัดการวัฒนธรรม (พยุงศักดิ์ จันทรสุนทร, อ้างแล้ว หน้า 20) ไว้ดังนี้

1. จัดให้มีการทำแผนประสานระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน
2. จัดให้มีการทำแผนเฉพาะกิจเฉพาะเรื่องเพื่อเป็นการดำเนินงานวัฒนธรรมให้เข้มแข็งและจริงจังมากขึ้น
3. จัดให้มีการเชื่อมโยงการวิจัย เพื่อให้รู้รากลึกของวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่นของไทยเพื่อสร้างความภาคภูมิใจในความเป็นไทยมากยิ่งขึ้น

ประเวศ วะสี (วัฒนธรรมกับการพัฒนา, 2537 หน้า 3-8) ได้กล่าวถึงการนำมิติมาใช้ในการพัฒนาว่า วัฒนธรรมเป็นพลังแห่งการพัฒนา แต่การที่วัฒนธรรมไม่มีพลัง เพราะได้รับการสื่อความหมายเพียงการแสดง พิธีกรรม หรือศิลปวัตถุเท่านั้นเอง การที่สัตว์หรือมนุษย์จะอยู่รอดได้ ต้องเรียนรู้และมีปัญญา มนุษย์ได้เรียนรู้สะสมความรู้และถ่ายทอดความรู้ มนุษย์จึงมีความรู้เพิ่มขึ้นเป็นลำดับซึ่งต่างจากสัตว์ที่ไม่สามารถสะสมถ่ายทอดความรู้ จึงไม่มีความงดงาม (Culture) หรือมีวัฒนธรรม มนุษย์เกิดมาในท่ามกลางวัฒนธรรม หรือการปฏิบัติของคนรอบตัว จึงเรียนรู้โดยวัฒนธรรมและถูกหล่อหลอมโดยวัฒนธรรม วัฒนธรรมจึงเป็นวิถีชีวิตของชุมชนที่สะท้อนมาจากประสบการณ์จริง เลือกรสรร กลั่นกรอง ลองใช้และถ่ายทอดด้วยการปฏิบัติสืบมา วัฒนธรรมเกิดจากการปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม สิ่งแวดล้อมแต่ละแห่งจะแตกต่างกัน ดังนั้นวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่นจึงแตกต่างกัน เมื่อวัฒนธรรมเป็นกระแสแห่งปัญญาที่เป็นรากฐานของสังคม การศึกษาที่เน้นการเรียนเฉพาะความรู้จากหนังสือ ซึ่งไม่มีรากฐานในวัฒนธรรม จึงเท่ากับตัดคนออกจากรากฐานทางวัฒนธรรมของตนเอง วัฒนธรรมที่ขาดการปฏิบัติก็จะสูญหายสลาย

ไปจากโลกและจะไม่มีวันหวนกลับคืนมาอีก เป็นการทำลายมรดกทางปัญญาของมนุษยชาติอย่างเสียหายยิ่ง ประเทศไทยหากยังเน้นแต่การพัฒนาธุรกิจ วัฒนธรรมดั้งเดิมก็จะสูญหายไปจากดิน ซึ่งเท่ากับการสูญเสียดิถีบรรพบุรุษ

นอกจากนี้ ยังได้กล่าวถึงสภาพการพัฒนาในปัจจุบันไม่สามารถพัฒนาได้ตามที่ควรจะเป็นว่าเป็นเพราะสาเหตุประการสำคัญคือ

1. การคิดแบบแยกส่วน กล่าวคือแยกเศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อมแล้วพัฒนา ความคิดแบบแยกส่วนนำไปสู่ลัทธิการพัฒนา (Developmentism) ที่มุ่งเน้นการเพิ่มขึ้นของ โภคทรัพย์เป็นสิ่งสำคัญ ก่อให้เกิดช่องว่างทางสังคม ครอบครัวย่ำแย่ ทำให้สถาบันทางสังคมอ่อนแอลง หรือสลายตัว ไม่สามารถเป็นเครื่องกำกับควบคุมทางศีลธรรมได้ ขาดความสมดุลระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ เป็นการพัฒนาที่ไม่ยั่งยืน (unsustainable development)

2. การรวมศูนย์อำนาจ เป็นต้นเหตุของความรุนแรง และความเสื่อมทางศีลธรรม อำนาจทางสังคม 2 ประการคือ อำนาจรัฐและอำนาจเงิน มีความรุนแรงและปกคลุมไปทุกซอกทุกมุมของแผ่นดิน ลักษณะเช่นนี้ จึงดึงดูดกิจการต่าง ๆ ทางสังคมเข้าหาอำนาจรวมศูนย์อำนาจ เช่น เศรษฐกิจ การเมือง การศึกษา ศาสนา วัฒนธรรม ข้อมูลข่าวสาร การใช้ทรัพยากร และกระบวนการยุติธรรม ก่อให้เกิดความไม่สมดุลและไม่สามารถสร้างความถูกต้องได้

จึงได้เสนอแนวคิดเศรษฐกิจแห่งการพึ่งตนเองโดยสร้างความเข้มแข็งจากฐานล่าง (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2541 หน้า 7) ว่าองค์การบริหารส่วนตำบล เป็นหน่วยงานปกครองที่เป็นการกระจายอำนาจไปสู่ฐานล่างรูปแบบหนึ่ง เป็นองค์กรที่มีอำนาจทางการเมืองการปกครอง จึงควรดูแลประโยชน์ของชุมชนทั้งหมด เช่น ที่ดิน ป่าไม้ แหล่งน้ำ รายได้จากภาษีอากร หน่วยงานที่เคยบังคับบัญชาที่เปลี่ยนมาเป็นสนับสนุน จึงเอื้ออำนวยให้ตำบลสามารถทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่กล่าวข้างต้นทั้งหมดได้ ดังนั้นการพัฒนาควรสร้างความเข้มแข็งจากฐานล่าง โดยให้น้ำหนักหน่วยการพัฒนาไปที่ตำบลให้มีความเข้มแข็ง สามารถพึ่งตนเองได้ การพึ่งตนเองเป็นหลักการที่สำคัญในทางพุทธศาสนา การพึ่งตนเองหมายถึงความเข้มแข็ง ยั่งยืน มีภูมิคุ้มกัน สังคมจะเข้มแข็งมั่นคงนั้นฐานล่างจะต้องแข็งแรง การพัฒนาเศรษฐกิจจึงพัฒนาความเข้มแข็งจากฐานล่าง ในรูปแบบการพัฒนาเศรษฐกิจของตำบล โดยตำบล และเพื่อตำบล ซึ่งสามารถพัฒนาเศรษฐกิจในเชิงบูรณาการได้ครบทุกสาขา

นอกจากนี้ ประเวศ วะสี (อ้างแล้ว หน้า 23-26) ได้กล่าวถึงแนวทางสำหรับส่งเสริมวัฒนธรรมเพื่อใช้ในการพัฒนา มีอยู่ 7 ประการ ได้แก่

1. การสร้างความเข้าใจที่ถูกต้อง

2. การสนับสนุนเวทีทางวัฒนธรรมในชุมชนท้องถิ่น
3. ส่งเสริมความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัว
4. ส่งเสริมองค์กรชุมชนและกระบวนการเรียนรู้ของประชาชน
5. ปรับการศึกษาให้เชื่อมโยงกับวัฒนธรรมไทย
6. การนำมิติทางวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจ
7. จัดให้มีกองทุนและระบบการบริหารงานวัฒนธรรมที่มีประสิทธิภาพ

ในปัจจุบันแนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน (People's Participation) ได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในการพัฒนาประเทศโดยเฉพาะในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติในระยะหลัง ๆ ซึ่งเป็นแนวคิดที่พยายามเปลี่ยนแปลงแนวการพัฒนาจากบนลงล่าง (Top-down) มาเป็นล่างขึ้นบน (Bottom-Up) ในทางปฏิบัติการพัฒนาแบบล่างขึ้นบนเกี่ยวข้องกับแนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน แต่มักจะขาดหายไปในการบวนการพัฒนาจริง ๆ การอนุรักษ์ส่งเสริมวัฒนธรรมก็เช่นเดียวกัน ที่ผ่านมามักจะเป็นการวางแผนหรือดำเนินการโดยส่วนกลาง จึงมองข้ามคนในท้องถิ่นซึ่งเป็นเจ้าของวัฒนธรรมที่แท้จริงได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการส่งเสริมอนุรักษ์จนในที่สุดวัฒนธรรมท้องถิ่นบางอย่างได้สูญหายไปอย่างไม่อาจเรียกกลับมาคืน

แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชนนี้ ได้มีนักวิชาการได้ให้ความนิยามและขั้นตอนการมีส่วนร่วมไว้หลายประการ เช่น วันรัก มิ่งมณีนาถิน (2531 หน้า 10) ได้กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนว่า เป็นการเข้าร่วมของกลุ่มบุคคลที่มีส่วนได้เสียในทุกขั้นตอนของการพัฒนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการมีส่วนในอำนาจการตัดสินใจและหน้าที่ความรับผิดชอบ และได้ระบุขั้นตอนการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ดังนี้

(1) การมีส่วนร่วมในการศึกษาวิเคราะห์ชุมชน เพื่อนำไปสู่การกำหนดปัญหาและความต้องการที่แท้จริงของประชาชน

(2) การมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์สาเหตุของปัญหา

(2) การมีส่วนร่วมในการเลือกวิธีและการวางแผนในการแก้ปัญหา

(4) การมีส่วนร่วมในการดำเนินการตามแผน

(5) การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล

ส่วนอคิน รพีพัฒน์ (2531 หน้า 101) ได้แบ่งการมีส่วนร่วมของประชาชนออกเป็น 4 ขั้นตอนคือ

(1) การค้นหาปัญหา สาเหตุของปัญหาตลอดจนแนวทางแก้ไข

(2) การตัดสินใจเลือกแนวทาง และวางแผนพัฒนาแก้ไขปัญหา

(3) การปฏิบัติงานในกิจกรรมการพัฒนาตามแผน

(4) การประเมินผลงานกิจกรรมการพัฒนา

ปรัชญา เวสารัชช์ (2528 หน้า 4) ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนว่า ควรครอบคลุมประเด็นที่สำคัญดังนี้

(1) โอกาสที่เอื้อแก่ทุกคน

(2) ความสมัครใจและเป็นประชาธิปไตย

(3) ความเชื่อมโยงระหว่างสิ่งที่ประชาชนลงทุนกับประโยชน์ที่ได้รับ

(4) การมีส่วนร่วมของประชาชน ไม่ได้เป็นเพียงเทคนิควิธีการ แต่เป็นปัจจัยสำคัญในการประกันให้เกิดกระบวนการพัฒนาที่มุ่งเน้นประโยชน์ของประชาชน

ในการอนุรักษ์ส่งเสริมวัฒนธรรมพื้นบ้าน สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดแม่ฮ่องสอน ได้กล่าวไว้ในเอกสารรายงานการณรงค์สืบสานวัฒนธรรมพื้นบ้าน จังหวัดแม่ฮ่องสอน (2540 หน้า 4) ว่า สภาพลักษณะจังหวัดแม่ฮ่องสอน ยังเอื้อต่อการใช้มิติทางวัฒนธรรมในการพัฒนาอยู่เป็นอันมาก โดยอาศัยลักษณะความแปลกแตกต่างทางวัฒนธรรมที่มีอยู่อย่างได้เปรียบ แต่การที่จะใช้มิติทางวัฒนธรรมใช้ในการพัฒนาอย่างได้ผล จำเป็นต้องอาศัยความรู้ความเข้าใจในวัฒนธรรมอย่างลึกซึ้งเป็นองค์ประกอบสำคัญ ปัจจุบันมีอุปสรรคอันยิ่งใหญ่อยู่ 2 ประการคือ ผู้ที่มีบทบาทหรือผู้ที่สนใจใคร่พัฒนาทั้งภาครัฐและเอกชนมักจะเป็นคนถิ่นอื่น ซึ่งส่วนมากจะไม่ลึกซึ้งในความหมายและปรัชญาพื้นฐานของวัฒนธรรมพื้นบ้าน มักจะเอียงไปในการใช้ประสบการณ์จากวัฒนธรรมเดิมของตนเข้าเทียบเคียง หรือเป็นเกณฑ์ตัดสินในแง่ของวัฒนธรรม ทำให้ทิศทางการพัฒนาไม่ได้รับความร่วมมือเท่าที่ควร ประการที่สอง คือ คนในท้องถิ่นเองมีความรู้และศรัทธาในวัฒนธรรมท้องถิ่น ถือปฏิบัติตามประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างเหนียวแน่น แต่ไม่เข้าใจทิศทางและวิธีการนำเอามิติทางวัฒนธรรมไปใช้ในการพัฒนา ถือปฏิบัติตามประเพณีวัฒนธรรมไปตามรูปแบบและวิธีการเดิม ๆ โดยไม่รู้จักปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับกาลสมัย วัฒนธรรมของชนทุกเผ่าพันธุ์ไม่ได้หยุดอยู่กับที่ แต่จะเปลี่ยนแปลงไปตามมิติเวลาและกระแสกดดันจากภายนอก โดยเฉพาะในยุคกระแสโลกาภิวัตน์ จึงเป็นต้องจำแนกแยกแยะเลือกสรรเอาวัฒนธรรมที่ทำให้คุณภาพชีวิตดีขึ้น สังคมมีความสุข เป็นภารกิจสำคัญของกระบวนการพัฒนาต้องเลือกสรร เพื่อสร้างและเสริมให้เกิดความแข็งแกร่งสามารถพิจารณาแต่วัฒนธรรมที่ไม่ขัดต่อขนบธรรมเนียมประเพณีและวิถีชีวิตดั้งเดิม ทั้งเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน ฉะนั้น วัฒนธรรมพื้นบ้าน วัฒนธรรมชาติ และวัฒนธรรมโลก จะต้องมีการผสมผสานกันตลอดเวลา และจะต้องไม่หยุดนิ่งอยู่

กับที่ วัฒนธรรมใดยุคหนึ่ง วัฒนธรรมนั้นจะต้องเป็นวัฒนธรรมที่ตายในที่สุด ถ้าวัฒนธรรมตาย หรือสูญสลาย ประเทศชาติก็จะขาดความเป็นเอกลักษณ์และสูญเสียความเป็นเอกราชทางวัฒนธรรม จากแนวคิดของนักวิชาการและผู้ที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมดังที่ได้ประมวลมาทำให้มองเห็นได้ว่า วัฒนธรรมของท้องถิ่นหรือพื้นบ้านมีความสำคัญต่อความเข้มแข็งของชุมชนและความมั่นคงของวัฒนธรรมระดับชาติ ปัจจุบันวัฒนธรรมพื้นบ้านบางอย่างกำลังจะสูญหายหรือถูกกลืน โดยที่ผู้ที่มีหน้าที่รับผิดชอบและคนในท้องถิ่นเองก็ขาดการมองเห็นความสำคัญ สำหรับวิธีการอนุรักษ์ สืบทอดวัฒนธรรมมีวิธีการและแนวทางในรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งผู้วิจัยใช้เป็นกรอบคิดในการศึกษาวิจัยการอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้านของชาวไทยใหญ่ครั้งนี้

2.1 ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลง

สังคมทุกสังคมและทุกวัฒนธรรม มีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ การเปลี่ยนแปลงย่อมเกิดขึ้นทุกสถานที่และทุกกาลสมัย เป็นเรื่องที่ใครคนใดคนหนึ่งจะหยุดยั้งและหลีกเลี่ยงได้ยาก ไม่มีสังคมใดสามารถดำรงอยู่ในลักษณะเดิมได้อย่างสมบูรณ์ จึงเป็นเรื่องปกติธรรมดาในสังคมและวัฒนธรรม เพียงแต่อาจมีลักษณะการเปลี่ยนแปลงที่แตกต่างกัน โดยเป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว หรือเปลี่ยนแปลงอย่างเชื่องช้า และบางอย่างอาจเปลี่ยนแปลงอย่างมีระเบียบและคาดคะเนได้ บางอย่างไม่สามารถคาดคะเนได้ เนื่องจากมีลักษณะการเปลี่ยนแปลงที่สลับซับซ้อน

Moore (อ้างใน ผ่องพันธุ์ มณีรัตน์ 2521, หน้า 3) ได้กล่าวถึงลักษณะการเปลี่ยนแปลงในสมัยปัจจุบันไว้ดังนี้

1. การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคมหนึ่งหรือในวัฒนธรรมหนึ่งเป็นไปอย่างรวดเร็วและสม่ำเสมอ
2. การเปลี่ยนแปลงนั้นไม่ได้เป็นไปชั่วคราวหรือเป็นการเปลี่ยนแปลงเฉพาะเรื่องนั้น ๆ โดยลำพัง แต่การเปลี่ยนแปลงจะเกิดขึ้นในลักษณะของลูกโซ่ ผลของการเปลี่ยนแปลงมีแนวโน้มที่จะขยายออกไปในบริเวณกว้าง หรือแผ่ออกไปทั่วโลก
3. การเปลี่ยนแปลงอาจเกิดขึ้นได้ทุกสถานที่และมีความสำคัญต่อสังคมและวัฒนธรรมนั้น ๆ ผลของการเปลี่ยนแปลงย่อมมีความสัมพันธ์กัน และก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านอื่น ๆ ตามมาอีก
4. การเปลี่ยนแปลงเป็นผลมาจากการวางแผนการณ้เอาไว้ หรือเป็นผลที่เกิดขึ้นจากการประดิษฐ์สิ่งต่าง ๆ มากกว่าในสมัยก่อน
5. ความรู้ในทางเทคนิคและนโยบายต่าง ๆ แผ่ขยายออกไปอย่างรวดเร็วและมีมากขึ้น

6. การเปลี่ยนแปลงมีผลกระทบต่อประสบการณ์ของปัจเจกบุคคลและหน้าที่ของสังคมอย่างกว้างขวาง คนทุกคนย่อมประสบการณ์เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ

การเปลี่ยนแปลงมีระดับของการเปลี่ยนแปลงแบบอย่างกว้าง ๆ และอย่างแคบ การเปลี่ยนแปลงในระดับกว้าง ๆ ในขอบเขตของวัฒนธรรม เช่น การเปลี่ยนแปลงในด้านค่านิยม ปทัสถานฐาน (norms) พฤติกรรมโดยส่วนรวม และบทบาทต่าง ๆ ของปัจเจกบุคคล (individual) การเปลี่ยนแปลงค่านิยมของสังคม เป็นการเปลี่ยนแปลงในระดับกว้างที่สุด รองลงมา คือการเปลี่ยนแปลงด้านปทัสถานฐานทางสังคม พฤติกรรมกลุ่มที่อยู่ในวงแคบที่สุดก็คือการเปลี่ยนแปลงบทบาทของปัจเจกบุคคล

การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม เป็นการเปลี่ยนแปลงในวิถีชีวิตของชาวบ้าน หรือจารีต กฎหมาย ศาสนา สิ่งประดิษฐ์ และวัตถุอื่น ๆ ในวิถีชีวิตของประชาชน ส่วนมากการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม เกิดจากการประดิษฐ์และการแพร่กระจายความคิด การปฏิบัติต่าง ๆ ปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนทางสังคมและวัฒนธรรมสามารถแบ่งได้ 2 สาเหตุใหญ่ ๆ คือ

1. สาเหตุภายนอกสังคมหรือความกดดัน (stresses)
2. สาเหตุภายในหรือความเครียด (strains)

ความกดดันและความเครียด เป็นตัวการสำคัญที่ก่อให้เกิดความตึงเครียด (tensions) และการทำลาย (disruptions) ในกระบวนการทางสังคมความตึงเครียดไม่จำเป็นต้องนำไปสู่ความขัดแย้ง หรือความเปลี่ยนแปลง หากสามารถขจัดออกไปได้หรือแก้ไขได้

ทฤษฎีที่ใช้อธิบายการเปลี่ยนแปลงทางสังคม สามารถแบ่งออกได้ 2 ทฤษฎีใหญ่ ๆ (คาร์ณี ถวิลพิพัฒนกุล, 2539 หน้า 11-12)คือ

1. ทฤษฎีวิวัฒนาการการเปลี่ยนแปลงทางสังคม (Evolutionary Theories of Social Change)

2. ทฤษฎีความขัดแย้ง (Conflict Theories)

ทฤษฎีวิวัฒนาการการเปลี่ยนแปลงทางสังคม อธิบายการเปลี่ยนแปลงทางสังคมว่า กระบวนการที่เกิดขึ้นแบบค่อยเป็นค่อยไป การเปลี่ยนแปลงจะมีสะสมขึ้นเรื่อย ๆ ตามระยะเวลา โดยมีแนวโน้มเข้าสู่ภาวะซับซ้อนและมีการปรับตัวในสภาพแวดล้อมได้ดีขึ้น

ทฤษฎีความขัดแย้ง อธิบายทางสังคมว่า เป็นผลมาจากความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างชนชั้นหรือกลุ่มคนในสังคม นักทฤษฎีกลุ่มนี้คิดว่าความขัดแย้งหรือการมีสิ่งตรงข้ามเป็นสำคัญทุกอย่าง

สำหรับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในประเทศกำลังพัฒนา คาร์ณี ถวิลพิพัฒน์กุล (2539 หน้า 14) ได้กล่าวไว้ว่า สามารถอธิบายได้โดยใช้ 3 ทฤษฎีใหญ่ ๆ คือ

1. ทฤษฎีพัฒนาการ (Development Theories) การเปลี่ยนแปลงทางสังคมในประเทศกำลังพัฒนาตามทฤษฎีนี้ เป็นการเคลื่อนไหวค่อยเป็นค่อยไป และมีการสะสมขึ้นเรื่อย ๆ เข้าสู่การพัฒนาการเปลี่ยนแปลงนี้เกิดจากผลกระทบ โครงสร้างเศรษฐกิจและสังคมของประเทศตะวันตกที่มีต่อประเทศกำลังพัฒนา โดยที่เชื่อว่า แบบแผนของการพัฒนาในประเทศกำลังพัฒนาจะเหมือนแบบแผนที่เกิดขึ้นในประเทศที่พัฒนาแล้ว และวิถีทางหรือแนวทางที่จะบรรลุการพัฒนา คือ การทำให้ประเทศกลายเป็นประเทศอุตสาหกรรม

2. ทฤษฎีจิตวิทยาสังคม (Social-Psychological Theories) มีรากฐานมาจากทฤษฎีวิวัฒนาการการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเช่นเดียวกับทฤษฎีพัฒนาการและมีความคิดว่า การก้าวไปสู่ความทันสมัยจะทำได้โดยผ่านการเป็นประเทศอุตสาหกรรม แนวความคิดที่สำคัญของกลุ่มนี้ คือ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในตัวบุคคล เช่น บุคลิกภาพ ค่านิยม และทัศนคติ จะสามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ซึ่งท้ายที่สุดจะนำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ

3. ทฤษฎีพึ่งพา (Dependency Theories) มีรากฐานมาจากความขัดแย้ง (Conflict Theories) การเปลี่ยนแปลงทางสังคมในสังคมที่ไม่มีเสถียรภาพว่า เป็นผลมาจากความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างชนชั้นหรือกลุ่มคนในสังคม ทฤษฎีนี้มองการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในประเทศกำลังพัฒนาว่า เป็นการหลุดพ้นหรือการเป็นอิสระจากการพึ่งพาหรือการมีอำนาจเหนือของประเทศอื่น เนื่องจากมีความขัดแย้งระหว่างประเทศตะวันตกและประเทศกำลังพัฒนา นอกจากนี้ยังเชื่อว่า ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศกำลังพัฒนา ถูกบิดเบือนโดยประเทศตะวันตก

ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม เป็นส่วนหนึ่งของกรอบคิดในการศึกษาวิจัยการอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้านของไทยใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนตามทัศนะของกรมการบริหารสภาพวัฒนธรรมอำเภอครั้งนี้

3. ความเป็นมาของชนชาติไต

3.1 ภูมิหลัง

อาณาจักรที่มีชื่อว่า ล้านนาไทยนั้น หมายถึง พื้นที่ทางตอนบนในภาคเหนือของประเทศไทย ซึ่งได้แก่ จังหวัดแพร่ น่าน ลำปาง ลำพูน พะเยา เชียงราย เชียงใหม่ และแม่ฮ่องสอน บางคนอาจจะรวมเอาอุตรดิตถ์เข้าด้วย เป็นเก้าเมืองแห่งล้านนา แต่ที่ใช้ภาษาพูดคำเมืองหรือภาษาทางภาคเหนือ มีอยู่แปดจังหวัดเท่านั้น เฉพาะจังหวัดแม่ฮ่องสอนมีผู้คนหลายเผ่าพันธุ์เข้ามาอยู่

อาศัย โดยเฉพาะ ไทยใหญ่ ซึ่งมีมากกว่าเผ่าอื่น ๆ ก็จะพูดภาษา คำไต (สมัย สุทธิธรรม, 2539 หน้า 5) กลุ่มชนเชื้อสายไตที่กระจายอยู่ตามพื้นที่ของประเทศต่าง ๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเฉพาะพม่า ไทย ลาว จีน เวียดนาม มีอยู่ด้วยกันหลายกลุ่มด้วยกัน เช่น ไตโหลง ไตลื้อ ไตหย่า ไตเมมา ไตแวง ไตเข้ม ไตทราย (บุญยงค์ เกศเทศ, 2536 หน้า 133-137)

ชนชาติไทยใหญ่เป็นกลุ่มชนสาขาหนึ่ง ซึ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่ใหญ่ มีถิ่นฐานกระจายอยู่ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ สามารถแบ่งสาขาชาติพันธุ์ใหญ่ ๆ หลายสาขาด้วยกัน เช่น ไตอาหมในแคว้นอัสสัม ไตโหลงหรือไทยใหญ่ในพม่า ไตกลุ่มต่าง ๆ ในมณฑลยูนนาน ประเทศจีน ซึ่งมีจำนวน ถึง 56 ชนชาติด้วยกัน (จูเหลียงเหวิน, งามพรรณ เวชชาชีวะ แปล, ม.ป.ป., หน้า 1) ชนชาติไทยใหญ่ มีชื่อเรียกหลายชื่อ เช่น คนเมืองล้านนาเรียก คนไต ว่า “เงี้ยว” คนพม่าเรียกว่า “ฉาน” หรือ “ชาน” นักเขียนจีนใช้คำว่า “ไต” นักวิชาการฝรั่งเศสใช้คำว่า “ไท” (Tai หรือ T'ai) (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน, 2540 หน้า 16) ส่วนภาษาไทยกลางเรียกคนไตว่า “ไทยใหญ่” อย่างไรก็ตาม คนไทยใหญ่นิยมเรียกตัวเองว่า “ไต” มากกว่าคำว่า ไทยใหญ่ หรือ เงี้ยว เพราะมีความหมายในเชิงดูถูก

ถิ่นฐานของชนชาติไทยใหญ่อยู่ในรัฐฉานทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของพม่า มีอาณาเขตทิศเหนือจรดรัฐคะฉิ่นในพม่า ทิศตะวันออกจรดแคว้นสิบสองปันนา ในมณฑลยูนนาน และประเทศลาว ทิศตะวันตกจรดมณฑลสะไกและเมืองมณฑลทะเลย์ของพม่า ทิศใต้จรดจังหวัด เชียงราย เชียงใหม่และแม่ฮ่องสอนของไทย ชนชาติไต มีอารยธรรมเก่าแก่นับพันปี พงศาวดาร ไทยใหญ่ระบุว่า เมืองมาว อันเป็นอาณาจักรแรกเริ่มของชาวไทยใหญ่นั้นก่อตั้งเมื่อราวพุทธศตวรรษที่ 18 (ปาริชาติ เรื่องวิเศษ, 2537 หน้า 39) อาณาจักรของไทยใหญ่นั้นนับว่ารุ่งเรืองมาก บรรดารัฐต่าง ๆ อาทิ เชียงตุง ลีป้อ เมืองนาย แสนหวี เมืองมิด โมกกอง และอัสสัม ได้รวมตัวกัน ตั้งเป็นสหพันธรัฐอย่างหลวม ๆ แต่ละรัฐมีประมุขที่เรียกว่า เจ้าฟ้าปกครอง ทั้งยังได้แผ่อิทธิพล ครอบคลุมไปถึงแคว้นยะไข่ พุกาม ยูนนาน คะฉิ่น รวมถึงบริเวณบางพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ในปัจจุบัน

ต่อมาในสมัยพระเจ้าบุเรงนอง รัฐฉานตกเป็นเมืองขึ้นของพม่า เจ้าฟ้าก็ยังคงมีอำนาจปกครองแคว้นของตนอยู่ เพียงแต่ต้องส่งส่วยเครื่องบรรณาการและเกณฑ์ไพร่พลช่วยรบยามพม่ามีศึกสงครามจวบจนพม่าตกเป็นเมืองขึ้นอาณานิคมของอังกฤษ รัฐฉานจึงถูกผนวกเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของอาณานิคมด้วย หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 พม่าได้รับเอกราชหลุดพ้นจากการเป็นอาณานิคมของอังกฤษ แต่ปฏิเสธที่จะคืนเอกราชให้แก่รัฐฉานและรัฐอื่น ๆ ที่เคยอยู่กันอย่างค่อนข้างเป็นเอกราช จากนั้นเป็นต้นมาจึงได้มีชนกลุ่มน้อยกลุ่มต่าง ๆ รวมทั้งคนไต หรือไทยใหญ่ด้วย ที่สูญเสีย

ความเป็นเอกเทศในการปกครองตนเองปฏิบัติการต่อต้านรัฐบาลกลางของพม่าในรูปแบบต่าง ๆ จนถึงปัจจุบัน

3.2 วิถีชีวิตและสังคมของไทยใหญ่

ชาวไทยใหญ่มีภาษาเป็นของตนเองทั้งภาษาพูด และภาษาเขียน ภาษาพูดคล้ายคลึงกับภาษาไทย ส่วนภาษาเขียนมีลักษณะคล้ายคลึงกับตัวอักษรมอญและพม่า มีพยัญชนะเพียง 19 รูป และมีสระ 9 รูป (โกศล ศรีมณี , 2534 หน้า 9) ภาษาเขียนของไทยใหญ่โบราณ สระตัวหนึ่ง ๆ สามารถผันได้หลายเสียง และมีความหมายแตกต่างกันออกไป อ่านยากมากเพราะต้องอ่านและคำนึงถึงความหมายของเนื้อหาทั้งหมดด้วย แต่ในปัจจุบันภาษาไทยใหญ่ในยุคใหม่ได้พัฒนาให้อ่านง่ายขึ้นโดยมีการเพิ่มวรรณยุกต์กำกับให้ตายตัวและสื่อความหมายได้ชัดเจนยิ่งขึ้น ในงานทำบุญต่าง ๆ จะมีการอ่านหนังสือธรรมะให้คนมาร่วมงานได้ฟังเรียกกันว่า “ถ่อมลิก” ผู้อ่านส่วนใหญ่จะเป็น “จเร” ซึ่งถือว่าเป็นบัณฑิต มีความเชี่ยวชาญหนังสือธรรมะชั้นสูง เรื่องราวที่อ่านส่วนใหญ่มุ่งสอนคนให้ทำตนเป็นคนดี ทำดี ละเว้นความชั่วทั้งปวง(คณะอนุกรรมการวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน,ม.ป.ป., หน้า 21)

บ้านเรือนของชาวไทยใหญ่มีลักษณะเด่น คือหลังคายอดแหลม 2 เรือน มีชานขึ้นไปด้านหน้า มีหิ้งหมอน้ำหน้าบ้าน ใต้ถุนสูง เป็นบ้านที่มีพื้นที่ใช้ประโยชน์ได้อเนกประสงค์ กั้นบางส่วนเป็นห้องครัว ชานมีไว้สำหรับตากพืชผล หรือรับแขกผู้มาเยือนในบางโอกาส สำหรับใต้ถุนใช้เป็นที่เก็บพืชพันธุ์ ผลผลิตทางการเกษตร หรือเป็นที่อยู่ของสัตว์เลี้ยง และที่สำคัญมีความโล่งโปร่ง เปิดกว้าง บ่งบอกถึงความมีจิตใจเอื้ออาทร มีความเป็นมิตรกับทุกคน พร้อมทั้งจะต้อนรับทุกท่านที่มาเยือน (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน, อ้างแล้ว หน้า 19)

สังคมของชาวไทยใหญ่ แม้ไม่ได้มุ่งให้ความสำคัญเพศชายหรือเพศหญิง แต่ผู้ชายมีบทบาทในสังคมมากกว่าหญิง ผู้ชายต้องเรียนรู้ในทุกเรื่องตั้งแต่การทำไร่ ทำนา การประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ช่างฝีมือ โดยผู้หญิงจะเป็นผู้คอยช่วยเหลือ ตั้งแต่อดีตผู้ชายมีเอกลักษณ์พิเศษแสดงถึงความกล้าหาญ คือการนิยมนุ่งสีกลายบนร่างกายเพื่อความขลังและแสดงความกล้าหาญสมกับคำว่า “ชายชาตรี” ขณะเดียวกันในสมัยก่อนผู้ชายมักจะเรียนรู้การใช้ดาบ ซึ่งเป็นอาวุธคู่กายที่สำคัญ ช่วยป้องกันข้าศึกศัตรูและสัตว์ร้าย ในส่วนของผู้หญิงจะได้รับการยกย่องและมีบทบาทที่บ้าน ตั้งแต่การจัดบ้านเรือน หุงหาอาหาร ตลอดจนการจัดหาสิ่งของเครื่องใช้ที่จำเป็นสำหรับครอบครัว ครอบครัวของชาวไทยใหญ่จะอยู่กันอย่างมีความสุขและวิถีชีวิตจะผูกพันอยู่กับศาสนา เคารพและเชื่อฟังพ่อแม่และผู้อาวุโส แม้แต่จะกินข้าวจะต้องรอให้ผู้ใหญ่ตักก่อน

ชาวไทยใหญ่จะหยุดทำงานในวันพระ และไปทำบุญและฟังพระเทศ หลังจากนั้น คนเฒ่าคนแก่จะรักษาอุโบสถศีล นอนค้างที่วัด ส่วนคนหนุ่มคนสาวจะกลับบ้านทำความสะอาดบ้านเรือน และพักผ่อน ความผูกพันของชาวไทยใหญ่ในอดีตและตามชนบทในปัจจุบัน เป็นความผูกพันที่แน่นแฟ้นเอื้ออาทรต่อกัน ในการทำบุญจะมีการบอกเชิญด้วยเทียนไขที่เรียกว่า“บอกเทียน” การเชิดชูกษ์ย่องกันในทางสังคม มักจะแสดงบ่งบอกถึงสถานภาพแห่งการทำบุญ เช่น พ่อจ้อง แม่จ้อง หมายถึง ผู้ที่เป็นเจ้าภาพอุปถัมภ์ค้ำจุนในการสร้างวัด พ่อจาง แม่จาง หมายถึง ผู้ที่ได้เป็นเจ้าภาพทำบุญอุปสมบทพระภิกษุ พ่อสร้าง แม่สร้าง หมายถึง ผู้ที่เป็นเจ้าภาพทำบุญบรรพชาสามเณร เป็นต้น(คณะอนุกรรมการวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน, ม.ป.ป. หน้า 22)

การแต่งกายของคนไต จะมีเอกลักษณ์เฉพาะ เสื้อของผู้หญิงมีทั้งประเภทแขนสั้นและแขนยาว สบายเสื้ออยู่ด้านหน้า ป้ายจากด้านซ้ายมาติดกระดูกด้านขวา ส่วนท่อนล่างนิยมนุ่งผ้าชิ้น ส่วนผู้ชายสวมเสื้อติดอกฝ้าย แขนยาว คอกกลม ผ่ากลาง ติดกระดูกแบบกระดูกของเสื้อจีน และสวมกางเกงขากว้าง ผู้ชายไตในสมัยก่อนนิยมสะพายย่ามและดาบ เมื่อออกจากบ้านทั้งชายและหญิงนิยมโพกหัวหรือสวมหมวก ที่เรียกว่า กุ๊ปไต (อนุกรรมการวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน, ม.ป.ป. หน้า 31)

3.3 ชาวไทยใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน

ภายหลังที่พม่าตกเป็นเมืองขึ้นของอังกฤษ สิ่งที่อังกฤษดำเนินการควบคู่ไปกับการแผ่ขยายอำนาจการปกครองเข้ามาในพม่าก็คือ การขยายอิทธิพลทางเศรษฐกิจ หลังจากทีอังกฤษทำสงครามชนะพม่าครั้งที่ 1 (พ.ศ.2369) เป็นต้นมา ชาวอังกฤษก็เริ่มเข้ามาทำธุรกิจค้าขายในดินแดนแถบนี้ กิจการทางธุรกิจที่สำคัญก็คือ การค้าไม้สัก เนื่องจากไม้สักแถบนี้มีคุณภาพดี กิจการทำไม้จึงเจริญขึ้นอย่างรวดเร็วและมีการตั้งบริษัททำไม้อย่างเป็นทางการเป็นลำดับขึ้นในประเทศพม่า เช่น บริษัทบริติช บอร์เนียวและบริษัททอมเบย์ เบอร์มา เป็นต้น บริษัทของอังกฤษทำไม้ในพม่าอยู่หลายปีจนปริมาณไม้สักในป่าไม้ของพม่าเริ่มร่อยหรอ ชาวอังกฤษและคนในบังคับซึ่งได้แก่ ชาวพม่า ไทยใหญ่ กะเหรี่ยง และตองตู จึงเริ่มขยับขยายเข้ามาทำไม้สักในเขตล้านนา เหตุการณ์ดังกล่าวอยู่ในช่วงสมัยเจ้าหลวงพุทธวงศ์ (พ.ศ.2366 - 2389) ต่อกับเจ้ามโหตรประเทศ (พ.ศ.2390 - 2397) ของเชียงใหม่ ช่วงนี้เองแม่ฮ่องสอนได้ถือกำเนิดขึ้นมาเป็นบ้านเมือง (ปารีชาติ เรื่องพิเศษ, 2537, หน้า 30)

ย้อนหลังไปประมาณร้อยกว่าปี อาณาบริเวณที่เรียกว่าจังหวัดแม่ฮ่องสอนในปัจจุบันเป็นดินแดนแห่งภูเขาและป่าทึบ อุดมไปด้วยพันธุ์ไม้และสัตว์ป่านานาชนิด (ประสพ แสงคำ,

2521 หน้า 38) เป็นบริเวณกว้างใหญ่ติดต่อกับสหภาพพม่า มีกลุ่มชนที่เรียกว่า “ชาวไต” หรือ “ไทยใหญ่” ซึ่งเคยอาศัยอยู่ในดินแดนทางตอนเหนือของสหภาพพม่าในรัฐฉาน ได้อพยพย้ายถิ่นฐานเข้ามาสู่ดินแดนแถบนี้ โดยเข้ามาปลูกสร้างบ้านเรือนกระจัดกระจายเป็นหย่อม ๆ

ในราว พ.ศ.2374 (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน, อ้างแล้ว หน้า 17) สมัยแผ่นดินรัชกาลที่ 3 กรุงรัตนโกสินทร์ พระเจ้ามโหตรประเทศ เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่องค์ที่ 5 ได้มอบหมายให้ “เจ้าแก้วเมืองมา” ออกไปสำรวจป่าแถบตะวันตกและจับช้างป่ามาฝึกใช้งานชกกลางทุ่ง เจ้าแก้วเมืองมาพร้อมด้วยไพร่พลคล้องช้างเดินทางรอนแรมเรื่อยมาโดยผ่านเมืองปาย มุ่งหน้าไปทางทิศตะวันตกโดยอาศัยลำน้ำปายเป็นหลัก จนมาถึงหมู่บ้านเล็ก ๆ แห่งหนึ่ง ซึ่งตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำปาย ซึ่งเป็นดินแดนที่อุดมและเป็นที่ยากว้างขวาง จึงได้ตั้งค่ายพักแรม ในระหว่างที่พักอยู่ ณ ที่หมู่บ้านนั้นจึงได้รวบรวมคนไทยใหญ่ ที่อาศัยอยู่กระจัดกระจายบริเวณนั้น ให้เข้ามารวมกันเป็นหมู่บ้าน ให้ชื่อว่า “บ้านโป่งหมู” ตามลักษณะภูมิประเทศที่มีโป่งดินอยู่ทั่วไปและมีหมูป่าลงมากินดินโป่งชุกชุม ต่อมาชื่อนี้ได้ถูกเรียกเพี้ยนไปเป็น “บ้านปางหมู” (ประสพ แสงคำ , 2521 หน้า 39) เจ้าแก้วเมืองมาได้ตั้ง “พะก่าหม่อง” เป็น “เหง” ซึ่งเทียบเท่ากับกำนัน เป็นผู้ปกครองดูแลหมู่บ้าน

ส่วนเจ้าแก้วเมืองมาได้ จึงเคลื่อนขบวนลงมาทางใต้ ถึงลำห้วยแห่งหนึ่ง ณ ที่แห่งนี้มีหมู่บ้านชาวไทยใหญ่เข้ามาอยู่อาศัยทำมาหากินอยู่ก่อนแล้ว จึงได้หยุดพักขบวนให้ไพร่พลพวกช้างต่อและหมอบควาญออกจับช้างป่า พร้อมกับตั้งคอกฝึกสอนช้างที่ริมฝั่งห้วย เจ้าแก้วเมืองมาเห็นว่าบริเวณแห่งนี้มีภูมิประเทศเหมาะสม น่าจะจัดตั้งเป็นหมู่บ้านใหญ่โตได้ในอนาคต ประกอบกับมีพื้นที่ราบที่จะทำเรือสวนไร่นาได้มาก จึงมอบหมายให้ “แสนโกม” บุตรเขยของพะก่าหม่อง ซึ่งติดตามมาด้วย ออกไปเกลี้ยกล่อมผู้คนมาอยู่รวมกันให้มากขึ้น เจ้าแก้วเมืองมาได้แต่งตั้งให้ “แสนโกม” เป็น “ก้าง” ปกครองหมู่บ้านนี้ (คำว่า “ก้าง” หมายถึงผู้ใหญ่บ้าน) และตั้งชื่อหมู่บ้านนี้ว่า “บ้านแม่ร่องสอน (คำว่า “ร่อง” มาจากคำว่า ร่องน้ำ ส่วนคำว่า “สอน” มาจากคำว่า คอกฝึกสอนช้าง) ต่อมาคำว่า “ร่อง” ได้เพี้ยนไปตามสำเนียงของชาวไทยใหญ่เป็น “ฮ่อง”

ต่อมาได้มีผู้คนได้มาอยู่รวมกันที่บ้านปางหมูและที่บ้านแม่ฮ่องสอนมากขึ้น จนทำให้หมู่บ้านทั้งสองกลายเป็นหมู่บ้านใหญ่และมีความเจริญขึ้นตามลำดับ พะก่าหม่องและแสนโกม ได้ไปทูลขออนุญาตตัดฟันไม้สักล่องไปขายยังเมืองมะละแหม่ง ประเทศพม่า พระเจ้ามโหตรประเทศก็ทรงยินยอม โดยมีเงื่อนไขให้ทั้งสองจัดแบ่งเงินค่าคอกไม้มาถวายทุกปี เงินที่ได้จากการขายไม้ส่วนหนึ่งได้นำมาพัฒนาหมู่บ้านจนบ้านทั้งสองเจริญขึ้นอย่างรวดเร็ว

ต่อมาราว พ.ศ 2399 ได้เกิดกลางกลแถบเมืองไตทางฝั่งตะวันตกของแม่น้ำสาละวิน ทำให้มีชาวไทยใหญ่จำนวนมากได้พากันอพยพเข้ามาอาศัยอยู่ตามบ้านปางหมู แม่ฮ่องสอน เมืองปาย

และขุนขวม ในจำนวนนี้มีชาวไทยใหญ่ชื่อ “ชานกะเล” เข้ามาอาศัยอยู่กับนายพะกำหม่องที่บ้านปางหมู ด้วยความเฉลียวฉลาดและขยันขันแข็ง ได้ช่วยเหลือทำงานพะกำหม่อง มีความรักและเอ็นดูถึงกับยกบุตรสาวชื่อ นางใส ให้เป็นภรรยา

พ.ศ.2409 เกิดศึกพุ่งรบกันระหว่างเจ้าฟ้าไทยใหญ่ด้วยกัน ระหว่างเจ้าฟ้าเมืองนาย กับเจ้าฟ้าโกหรง่าน เมืองหมอกใหม่ เจ้าฟ้าโกหรง่านสู้ไม่ได้จึงพาครอบครัวหนีมาอยู่กับแสนโกมที่บ้านแม่ฮ่องสอน

แสนโกม ได้แจ้งให้เจ้ากาวิโลรสสุริยวงศ์ทราบ และมีรับสั่งให้เจ้าฟ้าโกหรง่านเข้าเฝ้า แต่เจ้าฟ้าโกหรง่านไม่สามารถที่จะเดินทางไปเฝ้าได้ จึงได้มอบหมายให้ขุนหลวงบุตรชายไปเข้าเฝ้าแทน ขุนหลวงได้เป็นที่รักใคร่ของเจ้ากาวิโลรสสุริยวงศ์มาก ถึงกับยกบุตรสาวชื่อเจ้าอุบลวรรณ ให้เป็นภรรยา มีบุตรด้วยกันชื่อเจ้าน้อยสุขเกษม ส่วนชานกะเล หลังจากที่นางใสภรรยาเสียชีวิตแล้ว ได้นางเม็ยะ หลานของเจ้าฟ้าโกหรง่านเป็นภรรยา ได้อพยพครอบครัวไปอยู่เมืองขุนขวม และได้เป็นผู้ปกครองเมืองขุนขวมในเวลาต่อมา

ในระหว่างที่เจ้าฟ้าโกหรง่านอาศัยอยู่ที่เมืองแม่ฮ่องสอน ได้เกิดการผัดใจกันกับ อุกิทธิ ผู้รักษาเมืองปาย เมื่อขุนหลวงกลับมาเยี่ยมบิดาที่เมืองแม่ฮ่องสอน อุกิทธิ จึงนำความไปทูลเจ้ากาวิโลรสสุริยวงศ์ว่า เจ้าฟ้าโกหรง่านคบคิดกับขุนหลวงผู้เป็นบุตร จะยกกำลังมาตีเมืองเชียงใหม่ เจ้ากาวิโลรสสุริยวงศ์ จึงยกกำลังทหารจากเมืองเชียงใหม่มาถึงสองพันคน เจ้าฟ้าโกหรง่านกับขุนหลวง ก็รีบอพยพครอบครัวหนีข้ามแม่น้ำสาละวินไป

เจ้ากาวิโลรสสุริยวงศ์ถึงแก่พิราลัย เจ้าบุรีรัตน์ ได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้าอินทวิทยานนท์ ปกครองเมืองเชียงใหม่ พ.ศ.2416 พิจารณาเห็นว่า บ้านแม่ฮ่องสอน เจริญรุ่งเรืองมากและมีผู้คนมาอาศัยอยู่หนาแน่น จึงได้ยกเป็นเมืองแม่ฮ่องสอนในปี พ.ศ.2417 และได้แต่งตั้งชานกะเล เป็นเจ้าเมืองคนแรก มีบรรดาศักดิ์เป็นพญาสิงหนาทราชา ยกเมืองปาย และตั้งเมืองกุ่มขม(ขุนขวม) เป็นเมืองหน้าด่าน ส่วนเมืองขวม (แม่สะเรียง) เป็นเมืองรอง ขึ้นตรงกับเมืองเชียงใหม่ ต่อจากพญาสิงหนาทราชา เมืองแม่ฮ่องสอนยังมีเจ้าเมืองอีก 3 คน เจ้านางเม็ยะ พญาพิทักษ์สยามเขตและพญาพิศาลฮ่องสอนบุรี

จากความเป็นมาของเมืองแม่ฮ่องสอนดังกล่าวข้างต้น จะเห็นว่า คนไตหรือไทยใหญ่ จากรัฐฉานประเทศสหภาพพม่า ได้เข้ามาอยู่ในประเทศไทยนานมาแล้ว ในปัจจุบัน ชาวไทยใหญ่ได้กระจายกันอยู่ทั่วไปทุกอำเภอ โดยเฉพาะอำเภอเมือง อำเภอขุนขวม อำเภอปาย อำเภอปางมะผ้า และอำเภอแม่ลาน้อย ยังคงรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมได้เป็นอย่างดี

4. วัฒนธรรมพื้นบ้านของชาวไทยใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน

4.1 ประเพณี

ชนชาติไต หรือไทยใหญ่ มีประวัติศาสตร์อันยาวนาน มีขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมเป็นของตนเอง ที่ยังคงสืบทอดรักษาไว้ได้อย่างดีจนถึงปัจจุบัน คนไตค่อนข้างจะให้ความสำคัญและยึดถือปฏิบัติตามวัฒนธรรมประเพณีอย่างเคร่งครัด ดังนั้นในรอบ 12 เดือนของแต่ละปี จะมีกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมประเพณีเป็นประจำแต่ละเดือน และประเพณีต่าง ๆ ล้วนมีสาเหตุหรือบ่อเกิดที่มาจากเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาเกือบทั้งสิ้น จึงเป็นเครื่องแสดงให้เห็นว่า ชาวไทยใหญ่นับถือและยึดมั่นในหลักธรรมทางศาสนาพุทธเป็นวิธีการดำเนินชีวิต ประเพณีวัฒนธรรมของคนไตในแม่ฮ่องสอน ส่วนมากมีที่มาตามที่ปรากฏในสมุดปื๊บสาที่เขียนด้วยลายมือตามแบบฉบับของเอกสารภาษาไต ชื่อว่า“ติะชะนิตออย่าสี่สิบสองเหลินซากเส่อต่าน”(โกศล ศรีมณี, ม.ป.ป. หน้า 2) หย่าสี่สิบสอง แปลว่า ราศี 12 เดือน กิจกรรมวัฒนธรรมประเพณีในรอบปี ซึ่งปาริชาติ เรื่องพิเศษ (2537 หน้า 184) และศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน (2540 หน้า 21) ได้ประมวลไว้มีดังนี้

เดือนเจียง (ธันวาคม) เป็นระยะที่ข้าวและงาออกใหม่ ชาวไทยใหญ่นิยมทำข้าวปึก คือ ข้าวเหนียวหนึ่งคำคลูกงาปน จิมน้ำตาล-อ้อยเคี้ยว ถวายพระและแจกจ่ายญาติพี่น้อง

เดือนก่า (มกราคม) เป็นเดือนที่พระภิกษุเข้าปริวาสกรรม และเป็นเดือนถือสำหรับฆราวาส จึงไม่มีการจัดงานมงคลใด ๆ ไม่ว่าจะเป็งานแต่งงานหรืองานขึ้นบ้านใหม่ในช่วงเดือนนี้

เดือน 3 (กุมภาพันธ์) เป็นเดือนที่มีอากาศหนาวเย็น ในวันมาฆบูชาคือวันขึ้น 15 ค่ำ นิยมจัดงานถวายกองโหล (โหล แปลว่า ฟืน) โดยแต่ละครัวเรือนจะจัดหาไม้ฟืนบ้านละท่อนสองท่อนนำไปที่วัด จัดเรียงซ้อนแต่งให้เป็นรูปทรงอย่างเจดีย์ ประดับประดาอย่างสวยงาม ยอดเจดีย์ทำด้วยไม้แปกคือไม้สนที่จุดติดไฟง่าย กลางคืนหลังจากทำพิธีถวายพระเสร็จแล้วจะนำน้ำมันราดจนทั่วแล้วจุดไฟ ถือเป็นการถวายกองโหล

นอกจากนี้ก็มีประเพณี ตานข้าวหย่ากู่ ซึ่งนิยมทำกันในช่วงวันขึ้น 1 ค่ำเดือน 3 จนถึงขึ้น 15 ค่ำเดือนเดียวกัน ข้าวหย่ากู่เป็นการนำเอาข้าวเหนียวกวนกับน้ำอ้อยหรือน้ำตาลในกะทะใหญ่ เมื่อสุกและกวนเข้ากันดีแล้ว นำมาเทในถาด โรยหน้าด้วยงา หรือมะพร้าวขูด แล้วตัดเป็นแผ่น ๆ ส่วนมากจะทำกันเป็นกลุ่ม ๆ หรือมีเจ้าภาพใหญ่ นำไปถวายพระและแจกจ่ายให้ญาติมิตรผู้สูงอายุและคนเคารพนับถือ

เดือน 4 (มีนาคม) เป็นเดือนเริ่มต้นของเทศกาลปอยสา่งลอง หรือบวชลูกแก้ว ตามประเพณีของคนไต ปกติปอยสา่งลองจะมี 3 วัน วันแรกเป็นวันรับสา่งลอง ผู้ที่จะเป็นสา่งลองจะ

ต้องโกนศีรษะ แต่งหน้าทาปาก สวมเสื้อผ้าอาภรณ์สวยงาม เดินลายด้วยคันทอง ประดับด้วยเครื่องประดับอันมีค่า เช่น แคนคอก ซึ่งเป็นแผ่นทองคำแท่งรูปแปดเหลี่ยม กำไล แหวน เป็นต้น และสวมชฎา หรือโพกศีรษะทัดดอกไม้ล้อมรอบศีรษะ ปกติการแต่งตัวส่งลง จะแล้วเสร็จตอนเช้า มีด ทำพิธีรับศีลจากพระ จากนั้นจะมีแห่ส่งลงไปบอกกล่าวแก่เจ้าเมืองที่ศาลประจำหมู่บ้าน และไปตามบ้านผู้ที่เคารพนับถือเพื่อกันตอขอขมาและรับพร

วันที่ 2 ของงานเป็นวันแห่เครื่องไทยธรรม พร้อมกับแห่ขบวนส่งลงไปตามถนนต่าง ๆ แล้วนำกลับไปรวมที่วัด

วันที่ 3 ซึ่งวันสุดท้าย เป็นวันบวชเป็นสามเณร โดยเริ่มจากมีการแห่ส่งลงไปรวมกันที่วัดแล้วทำพิธีบวช

นอกจากนี้ในวันที่ 15 ค่ำเดือน 4 นิยมประกอบพิธีต่างขอมต่อโหลง หรือการถวายข้าวมธุปายาสเป็นพุทธบูชา ในตอนกลางคืนของวันที่ 14 ค่ำ จะมีการจัดเตรียมขัตตราษวัตที่ใช้กันเป็นแนวเขตหนึ่งข้าว ผู้นั่งได้แก่หญิงสาวบริสุทธิ์หรือผู้เฒ่าผู้แก่ที่ถือศีล 8 เมื่อนั่งข้าวเสร็จแล้วจะปั้นข้าวเป็นก้อนเล็ก ๆ ทาด้วยเนยและน้ำผึ้งจำนวน 49 ก้อน รุ่งเช้าพระสงฆ์จะทำพิธีถวายข้าวมธุปายาสแก่พระพุทธรองค์

เดือน 5 (เมษายน) งานเทศกาลสงกรานต์ ถือเป็นกิจกรรมมีความสำคัญประการหนึ่งของคนใต้ เทศกาลสงกรานต์ของคนใต้ จะกินเวลายาวนานถึง 1-2 สัปดาห์ นอกจากนี้จะมีงานพิธีต่าง ๆ ในวันสังขารล่อง วันเนา และวันพญาวัน ประเพณีรดน้ำดำหัวญาติผู้ใหญ่และผู้เคารพนับถือ ที่เรียกกันว่า กันตอ ยังกินเวลาต่อไปอีกหลายวัน เพราะต้องไปกันตอให้ครบทุกหมู่บ้าน ช่วงนี้จะเป็นช่วงที่ชาวบ้านทำความสะอาดบ้านเรือนและทำความสะอาดวัด จึงมีประเพณีล้างวัดขึ้น

เสร็จจากงานสงกรานต์ในเดือนนี้ ตามหมู่บ้านต่าง ๆ มีการประกอบพิธีทำบุญหมู่บ้าน เรียกว่า วานปะลิก ก็คือพิธีเจริญพุทธมนต์สืบชะตาให้กับหมู่บ้าน ซึ่งส่วนมากจะสร้างสถานที่ประกอบพิธีใจกลางหมู่บ้าน เพื่อเป็นสิริมงคลให้แก่หมู่บ้าน ป้องกันสิ่งที่ไม่ดีทั้งหลายมารังควาญ และผู้ที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านอยู่เย็นเป็นสุข

เดือน 6 (พฤษภาคม) เป็นช่วงปลายฤดูร้อนต่อฤดูฝน มีเทศกาลปอยหางน้ำ อันประกอบด้วย 2 งานย่อย ๆ คือ ปอยจ่าตี (งานก่อเจดีย์ทราย) และงานบอไฟ (บั้งไฟ)

ในตอนเช้าของงาน ชาวบ้านจะนำอาหารไปถวายพระสงฆ์ที่วัดและช่วยกันก่อเจดีย์ทราย ประดับด้วยธงและฉัตรอันเล็ก ๆ ที่ทำจากกระดาษหลากสีงดงามละลานตา พอดกบ่ายมีการประกวดบอไฟจากหมู่บ้านหรือกลุ่มต่าง ๆ ที่แห่กันเข้ามาเป็นขบวน ที่ขาดไม่ได้ก็คือดนตรีประโคมขบวนคือชุดกลองยาวของไต ประกอบด้วย กลองกันยาว 1 ใบ ฉาบ 1 คู่ และฆ้อง 2 ใบขึ้น

ไป หลังจากเสร็จพิธีถวายก็จะเป็นขั้นตอนการแข่งขันการจุดบั้งไฟขึ้นสู่ท้องฟ้า เพื่อเป็นพุทธบูชา และเป็นการขอขนาสิกขา (พระอินทร์) ให้ประทานฝนตกต้องตามฤดูกาล ให้มีน้ำทำที่อุดมสมบูรณ์

เดือน 7 (มิถุนายน) เป็นเดือนที่ต้องเริ่มเตรียมที่นา และซ่อมแซมเครื่องมือเครื่องใช้ที่ใช้ในการทำงานสำหรับฤดูกาลที่กำลังจะมาถึง เดือนนี้จึงเป็นเดือนที่ว่างเว้นจากงานเทศกาล

เดือน 8 (กรกฎาคม) เริ่มเข้าสู่ฤดูกาลเข้าพรรษา มีงานบุญถวายผ้าอาบน้ำฝน พร้อมเครื่องไทยธรรมแก่พระภิกษุสงฆ์ ทุก ๆ วันพระในช่วงเข้าพรรษา บรรดาผู้เฒ่าผู้แก่และผู้มีจิตศรัทธาจะไปถืออุโบสถศีลอยู่ค้างที่วัด พอในวันรุ่งขึ้นจากวันพระ มักจะมีงานทำบุญทานเลี้ยงพระและผู้ที่อยู่จำศีล เรียกว่า งานปอยจ่าก๊ะ ซึ่งในการเชิญผู้ที่ถืออุโบสถศีลนั้น เจ้าภาพที่จะจัดงานจะใช้การตกเทียน เชิญญาติมิตรมาร่วมบุญร่วมกุศลกัน

เดือน 9 (สิงหาคม) เป็นฤดูทำนา ชาวบ้านส่วนใหญ่จะออกไปทำนาตั้งแต่ฟ้าสางและกว่าจะกลับบ้านก็เป็นเวลามืดค่ำ ผู้คนส่วนใหญ่ไม่มีเวลาเตรียมข้าวปลาอาหารไปถวายพระ จึงมีการกำหนดเวรส่งข้าวพระในหมู่บ้านที่ไม่ต้องไปไร่นา เรียกว่า ปอยจ่าก้อก โดยใช้กระบอกล้อมไม้ไผ่ทำเป็นสัญญาณตกลงกันว่า ถ้ากระบอกล้อมนี้ตกอยู่บ้านใคร บ้านนั้นต้องเป็นธุระทำอาหารไปถวายพระในวันรุ่งขึ้น เมื่อทำเสร็จแล้วก็นำกระบอกล้อมไปมอบต่อให้บ้านอื่นเป็นการนัดหมายกันไว้ เพื่อผลัดเปลี่ยนกันแบ่งภาระในการส่งข้าวพระ

เดือน 10 (กันยายน) มักมีการจัดงานปอยสลาก (งานสลากภัต) และในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10 มีการถวายหอมต่อโหลงเป็นครั้งที่ 3 ในรอบปี

เดือน 11 (ตุลาคม) ขึ้น 1 ค่ำ ถึง ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 จะเป็นช่วงที่ญาติพี่น้องลูกหลานทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ตาย ที่ได้เสียชีวิตมาในรอบปีที่ผ่านมา เรียกว่า แขนหอมโกจา มีทั้งที่ทำเป็นรายบุคคล และรายคณะ

พอถึงขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 จะเป็นเทศกาลออกพรรษา มีการจัดทำปราสาทพระพุทธรูป เรียกว่า จองพารา หรือจองแข่งสำงปู้ด ตั้งไว้หน้าเคหสถาน หรือที่วัด โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อเป็นการต้อนรับการเสด็จกลับมายังโลกมนุษย์ของพระพุทธเจ้า หลังเสด็จขึ้นไปเทศนาโปรดพระมารดา ณ สวรรค์ชั้นดาวดึงส์ มีการจำลองเหตุการณ์ในครั้งนี้ตามจินตนาการ

เดือน 12 (พฤศจิกายน) งานประเพณีในเดือนนี้มีหลายอย่างด้วยกัน เรียกรวม ๆ ว่า ปอยเหลิน 12 เริ่มจากปอยมหาตุ๊ก (มหาทุกข์) ซึ่งจะจัดในวันใดก็ได้ตั้งแต่วันขึ้น 1 ค่ำ ถึง 15 ค่ำ เดือน 12 ส่วนใหญ่แล้วจะจัดไม่เกินวันขึ้น 8 ค่ำ เพราะหลังจากนั้นจะต้องจัดเตรียมงานอื่นต่อไป

ในการจัดงานปอยมหาตุ๊ก แรกเริ่มจะมีการปรึกษาหารือกันว่า จะจัดวันใด และจะนิมนต์พระสงฆ์จำนวนเท่าใด จำนวนผู้ที่อาสาเป็นเจ้าภาพต้องมีจำนวนมากกว่าพระที่นิมนต์มา

หลังจากนั้นก็จัดเตรียมแผ่นสลากตามจำนวนเจ้าภาพ และเขียนชื่อพระสงฆ์ที่นิมนต์มาลงในใบสลากใบละรูป ที่เหลือก็ใส่เป็นชื่อพระพุทธรเจ้าและพระอุปัชฌาย์ ซึ่งเป็นที่นับถือกันมากในหมู่ชาวไทยใหญ่ คนที่จับได้สลากของพระสงฆ์รูปใด ก็ต้องนิมนต์พระรูปนั้นไปฉันภัตตาหารและรับเครื่องไทยทานที่บ้านของตน หากจับได้สลากชื่อพระอุปัชฌาย์ จะต้องจัดทำแพ มีปราสาทพร้อมด้วยอาหาร จีวร และเครื่องอัฐบริวารแห่แหกันเป็นขบวนไปลอยในแม่น้ำ ส่วนคนที่จับได้สลากพระพุทธรเจ้าจะต้องจัดเลี้ยงภัตตาหารและถวายปัจจัยแก่พระสงฆ์ที่นิมนต์มาทั้งหมด ทั้งยังต้องทำต่างขอมต่อโหลงถวายพระพุทธรเจ้าด้วย ถือว่าได้บุญกุศลสูงสุด

หลังจากช่วงนี้ มีงานประเพณีที่จัดทำได้ในระหว่างวันขึ้น 8 ค่ำ ถึง 15 ค่ำ เดือน 12 อยู่หลายงานด้วยกัน คืองาน ปอยหมั่งกะป่า จองแปดหลัง และแข่งลองขอม ในปีหนึ่งจะจัดเพียงอย่างเดียว ขึ้นอยู่กับความพร้อมและความเหมาะสม

ปอยหมั่งกะป่า คืองานบุญขึ้นเขาวงกต โดยทำทางเดินวกวนล้อมรั้วด้วยไม้ไผ่แล้วตกแต่งอย่างสวยงาม ทุกเช้าจะมีการใส่บาตรแก่พระสงฆ์ พอตกตอนกลางคืนก็จะมีกรเข้าไปบูชาพระพุทธรูปตามปราสาทต่าง ๆ ในเขาวงกต

จองแปดหลัง เป็นทำปราสาทแบบเดียวกับที่ทำงานจองพารา แต่มีทั้งหมด 8 หลัง ล้อมด้วยรั้วราชวัติ เรียงกันเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสแทนทิศทั้ง 8 นอกจากนี้ตรงกลางยังจัดทำเป็นปราสาทหลังใหญ่ยอดสูงกว่าหลังอื่น ๆ พระสงฆ์จะเดินบิณฑบาตในบริเวณนี้

แข่งลองขอม คือการจัดทำรั้วราชวัติอย่างง่ายเป็นทางเดินรอบวัด มีปราสาทตกแต่ง 3 หลังเพื่อความสวยงามในตอนเช้า พระสงฆ์จะเดินบิณฑบาตในบริเวณนี้เช่นเดียวกัน

ในวันขึ้น 15 ค่ำเดือน 12 มักจัดงานปอยสังกานกะถิน คือการถวายผ้ากฐินและมีการถวายต่างขอมต่อโหลงกันอีกครั้ง

นอกจากนี้ยังมีการประเพณีปอยล้อ-ปอยเหลิม ปัจจุบันค่อนข้างจะหาได้ยาก ประเพณีปอยล้อ ปอยเหลิม เป็นประเพณีที่จัดทำขึ้นเมื่อพระสงฆ์ผู้ทรงคุณธรรมมรณภาพ หรือคหบดีที่เป็นที่เคารพนับถือของคนทั่วไปเสียชีวิต จะมีการจัดทำเป็นปอยล้อ หรือปอยเหลิมขึ้น โดยจัดทำปราสาทวางบนล้อ หรือเหลิมอีกครั้งหนึ่ง ในขณะที่รอการมาปณกิจ ชาวบ้านออกเป็นกลุ่ม หรือหมู่บ้านดึงเชือกทั้งสองข้างในลักษณะชักเย่อ อันเป็นการแสดงความรักและความอาลัยต่อผู้ที่เสียชีวิต ไม่อยากให้มีการมาปณกิจ

จะเห็นว่า วัฒนธรรมประเพณีของชาวไทยใหญ่จะมีเกือบทุกเดือนและบางเดือนก็มีหลายประเพณีด้วยกัน เป็นเครื่องแสดงให้เห็นถึงความเจริญทางด้านจิตใจที่มีการสั่งสมและปฏิบัติสืบทอดกันมาเป็นเวลานาน ในปัจจุบันแม้สังคมโลกได้เปลี่ยนแปลงไปตามกระแสวัฒนธรรมข้าม

ชาติอย่างรุนแรง แต่วัฒนธรรมประเพณีของชาวไทยใหญ่ยังคงกล่าวข้างต้น สามารถหาดูได้ตาม หมู่บ้านไทยใหญ่ในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน

4.2 อาหารและโภชนาการ

ก. ประเภทอาหารคาว

นอกจากวัฒนธรรมประเพณีกิจกรรมต่าง ๆ อันเป็นวิถีชีวิตของชาวไทยใหญ่แล้ว ยังมีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะ ที่มีความแปลกแตกต่างจากชนชาติเผ่าพันธุ์อื่น ๆ อีกประการหนึ่ง นั่นก็คืออาหารการกิน ชาวไทยใหญ่มีอาหารหลัก ๆ อยู่หลายประการด้วยกัน ทั้งประเภทอาหารคาว และอาหารประเภทของหวาน ในการปรุงอาหารประเภทอาหารคาว ชาวไทยใหญ่จะมีส่วนประกอบที่สำคัญคือ ถั่วเน่าเค็ม (รายงานการรณรงค์สืบสานวัฒนธรรมพื้นบ้านจังหวัดแม่ฮ่องสอน ประจำปี 2540 หน้า 40)

ถั่วเน่าเค็ม เป็นเครื่องปรุงหลักในการปรุงอาหารของชาวไทยใหญ่ โดยทั่วไปแล้ว ชาวไทยใหญ่จะไม่ใช้กะปิในการประกอบอาหาร ถั่วเน่าเค็มจึงมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตประจำวันของชาวไทยใหญ่เป็นอันมาก เพราะจะใช้ในการปรุงอาหารเกือบทุกชนิด เช่นเดียวกับกะปิที่ใช้ในการปรุงอาหารของคนภาคกลาง

อาหารพื้นบ้านหลักของชาวจังหวัดแม่ฮ่องสอน คือ อาหารไต (ไทยใหญ่) สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดแม่ฮ่องสอน (2540 หน้า 45) ได้ประมวลไว้มีน้ำพริกแกง ฮูบ(อบ) ฮ่า(ยำ) ตะน้ำป (ยำที่ใช้เครื่องปรุงและขั้นตอนการทำมาก) ฮ้อบ น้ำซด(ต้ม) จอ (การปรุงอาหารด้วยเครื่องปรุงชนิดหวานหรือเปรี้ยว และทำให้สุกมาก ๆ ลักษณะคล้ายกับจับฉ่าย) โก่อ (ยำแบบง่าย ๆ) โก่อ(ผัด)

น้ำพริก มีเครื่องปรุงหลักคือ ถั่วเน่าเค็ม พริกและเกลือ และเครื่องปรุงเพิ่มรสชาติเช่น ปลาอย่าง หมูสับ กุ้งแห้ง ฯลฯ มีหลายชนิดคือ น้ำพริกผง น้ำพริกน้อก น้ำพริกโก่อ น้ำพริกฮูบ น้ำพริกฮ้อบ น้ำพริกจะรับประทานกับผักต่าง ๆ ทั้งสดและลวก หรือหนึ่ง แล้วแต่ประเภทของผักแต่ละชนิด

แกง แกงพื้นบ้านของชาวจังหวัดแม่ฮ่องสอน มีลักษณะคล้ายคลึงกับแกงของคนในภาคอื่น ๆ ของประเทศไทย แบ่งออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ ประเภทผัดด้วยน้ำมันและไม่ผัด ประเภทที่ผัดด้วยน้ำมันคือ นำเครื่องปรุง (กระเทียม พริก ปลา เนื้อ ไก่ ฯลฯ) ลงผัดในน้ำมันร้อน ๆ จนมีกลิ่นหอมก่อนจึงจะเติมน้ำซดที่ใช้แกง (พืช ผัก ผลไม้) ลงผัด แล้วเติมน้ำในปริมาณตามต้องการ ต้มต่อไปให้แกงสุก ชิมและปรุงรส ถ้าเป็นประเภทผักที่ไม่ต้องการให้สุกมาก ก็จะรอให้เครื่องปรุงสุกได้ที่เสียก่อน จึงจะใส่ผักลงไปคนให้เข้ากัน พอน้ำเดือดก็จะรีบยกลง ปรุงรสและนำไปรับประทานต่อไป

แกงที่ไม่ผัดด้วยน้ำมัน เป็นการประกอบอาหารที่ต้องการความรวดเร็ว และมีเวลาน้อย เช่น การปรุงอาหารในเวลาไปทำงานในไร่ สวน ทุ่งนาเป็นต้น แต่มีความอร่อยอีกแบบหนึ่ง และมีประโยชน์สำหรับผู้ที่ต้องการหลีกเลี่ยงการใช้น้ำมัน

อุ๊บ (อบ) เป็นการปรุงอาหารที่ใช้วิธีอบเป็นหลักในขั้นตอนการประกอบอาหาร การอบอาหารของคนใด ไม่ต้องมีอุปกรณ์มากและวิธีการยุ่งยาก เพียงใช้ฝาปิดภาชนะที่ใช้ปรุง ตั้งไว้บนไฟอ่อน ๆ อบไว้ช้าหรือนานตามเวลาที่เหมาะกับวัสดุที่ใช้เท่านั้น ก็ถือว่าเป็นการอุ๊บ (อบ) แล้ว ส่วนชื่ออุ๊บก็เรียกไปตามวัสดุที่ใช้ เช่น อุ๊บไก่ อุ๊บมะเขือ ปลาอุ๊บ ฯลฯ สำหรับอุ๊บที่ต้องใช้เวลาอบนาน ๆ ส่วนมากจะเป็นอาหารประเภทเนื้อ เช่น เนื้อวัว เนื้อควาย เนื้อแพะ ไก่แก่ ๆ มักจะเรียกว่า อุ๊บอะสี่ป๋ยาน หมายถึงการอบที่ใช้เวลานานจนกระทั่งน้ำระเหยแห้งไปหมดจนกลายเป็นน้ำมัน คืออบจนเปลี่ยนรสชาติ (อะสี่) จากรสชาติน้ำกลับกลายเป็นรสชาติแบบน้ำมัน สำหรับฮังเล จัดเป็นอาหารอยู่ในประเภทอุ๊บด้วย แต่ไม่เรียกว่าอุ๊บหมู หรือหมูอุ๊บ กลับเรียกตามภาษาพม่าว่า “ฮิลเล” ซึ่งสันนิษฐานว่า ไม่ใช่อาหารของคนใดโดยตรง น่าจะนำมาจาก การปรุงอาหารของชาวพม่า

ต้า (ยำ) เป็นลักษณะการประกอบอาหารเพื่อใช้รับประทานดิบ ๆ โดยนำวัสดุที่จะใช้ มาสับละเอียดคละกุกกับเครื่องปรุงนำไปรับประทานดิบ ๆ เช่น เนื้อต้า(ลาบเนื้อ) มะเขือต้า (ข่ามะเขือ) เป็นต้น

สะน้ำป (ข่าที่ใช้เครื่องปรุงและขั้นตอนการทำมาก) เป็นการประกอบอาหารที่ยุ่งยากและมีขั้นตอนซับซ้อนมากกว่าปกติ วัสดุที่ใช้ส่วนใหญ่จะเป็นผลไม้รสเปรี้ยว เช่น มะเฟือง มะม่วง มะปราง มะกอก ส่วนเครื่องปรุงมีหลายอย่าง เช่น กุ้งแห้ง หัวหอม กระเทียม พริก งาม หรือถั่วลิสง กะปิ และเครื่องปรุงส่วนใหญ่จะต้องพิถีพิถัน คือ จะต้องคั่วให้กรอบแล้วโขลกให้ละเอียด บางอย่างจะต้องทอดให้กรอบ หรือวัสดุนั้นต้องสับ ซอย หรือชูดให้เป็นเส้นเล็ก ๆ นำมาคลุกรวมกัน ความอร่อยจะอยู่ที่การทำเครื่องปรุงให้หอมน่ารับประทาน ใช้ปริมาณเครื่องปรุงที่เหมาะสมพอดี การเรียกชื่อกับชาวชนิคนี่ก็เรียกตามชื่อวัสดุที่นำมาทำ เช่น มะม่วงสะน้ำป มะเฟืองสะน้ำป มะกอกสะน้ำป เป็นต้น

แอ็บ มีลักษณะคล้ายห่อหมกของภาคกลาง แต่ก็ไม่เหมือนทีเดียว วิธีทำจะนำวัสดุมาหั่นหรือสับ หรือโขลกแล้วคละกุกกับเครื่องปรุง ห่อด้วยใบตองกล้วย อย่างด้วยไฟอ่อน ๆ จนสุกแล้วจึงแกะใบตองออกใส่ถ้วยรับประทาน เรียกชื่อตามวัสดุที่ใช้ทำ เช่น ปลาแอ็บ บอนแอ็บ ฯลฯ

น้ำซด (ต้ม) เป็นอาหารประเภทต้มจืด ไม่ใส่พริก ต้องการใช้เป็นอาหารประเภทน้ำแกงซดให้คล่องคอ ปรุงง่าย ๆ โดยต้มปลา ปลากระป๋อง กุ้งแห้ง นานพอให้เป็นน้ำแกงใสหอมแดงหั่น

ยอดผักคำลิง หรือผักอื่น ๆ ถ้าต้องการรสเปรี้ยวก็ใส่ยอดมะขามหรือยอดผักที่มีรสเปรี้ยวอื่น ๆ ประุงรสด้วยเกลือหรือน้ำปลา ยกมารับประทานได้

จอ เป็นอาหารที่ปรุงโดยการต้มเคี่ยวจนเปื่อยลักษณะคล้ายกับจับฉ่าย ปรุงด้วยน้ำอ้อยหรือน้ำตาล และน้ำมันมะขามเปียกและมะเขือเทศ ถ้ามีรสหวานน่าเรียกว่า “จอเจม” แต่ถ้ามีรสเปรี้ยว น่าเรียกว่า “จอส้ม” และเรียกชื่อตามวัสดุที่นำมาจอ เช่น จอผักกาด จอผักบุ้ง

โก้ (ยำแบบง่าย) เป็นลักษณะการประกอบอาหารแบบง่าย ๆ ต้องการรับประทานเร็ว ๆ เพราะมีเวลาจำกัด และจะเป็นอาหารประเภทเก็บไว้ได้ไม่นาน ถ้าปรุงไว้นานเกิน 3 ชั่วโมงรสชาติอาหารจะไม่อร่อย เครื่องปรุงมีน้ำพริกผงเป็นหลัก ใส่ปลา หรือกุ้งแห้งป่น หรือบางครั้งอาจใส่ปลากระป๋อง กะปิ มะเขือเทศ เกลือหรือน้ำปลา หัวหอมหั่น น้ำมันพืช คลุกกับเครื่องที่จะโก้ เมื่อคลุกเข้ากันดีแล้วก็สำเร็จเป็นอาหารประเภทโก้ได้ ส่วนมากเป็นการปรุงอาหารที่เหมาะสมสำหรับคนเดินป่าเตรียมอุปกรณ์และเครื่องปรุงไปไม่มาก วัสดุที่ใช้ส่วนใหญ่จะเป็นยอดไม้อ่อน ๆ เช่น ยอดมะม่วง ยอดมะขาม ยอดพืชต่าง ๆ ในป่า เรียกชื่อตามวัสดุที่ใช้ เช่น ยอดมะม่วงโก้ ยอดมะขามโก้ ฯลฯ

โก้ (ผัด) ลักษณะการประกอบอาหารง่าย ๆ แบบไทยใหญ่อีกอย่างหนึ่ง วิธีการก็คือนำวัสดุที่จะใช้มาผัดกับเครื่องปรุง เช่น น้ำพริก น้ำปลา น้ำตาล ซีอิ๊ว ฯลฯ

มีอาหารประเภทที่ปรุงสำเร็จในตัวเป็นทั้งข้าวและกับ ภาษาล้านเรียกว่า “ข้าวเส้น” คือขนมจีนนั่นเอง แต่น้ำแกงข้าวเส้นของชาวไทยใหญ่ จะไม่เหมือนน้ำขนมจีนของภาคกลาง และไม่เหมือนน้ำแกงขนมจีนน้ำเงี้ยวทั่วไปของภาคเหนือ น้ำแกงจะทำง่าย ๆ เหมือนน้ำซดที่กล่าวแล้วข้างต้น แต่จะปรุงด้วยน้ำพริกถั่วเน่าเคี้ยว เครื่องปรุงน้ำแกงจะใช้ ปลาข่าง ปลากระป๋อง หรือหมูสับ ส่วนเส้นหรือเครื่องเคียงอื่น ๆ เหมือนขนมจีนของภาคกลาง

ข. ประเภทของหวาน

อาหารพื้นบ้านของคนไต ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน นอกจากประเภทอาหารคาวที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ยังมีอาหารหวานประเภทขนมหวานอีกหลายชนิดที่ขึ้นชื่อและเป็นที่รู้จักกันในหมู่ชาวไทยใหญ่ เช่น

แป้มัง ทำด้วยแป้งข้าวเจ้าชนิดแข็ง ผสมน้ำอ้อยหรือน้ำตาล เเทลงในถาดสำหรับทำขนม มีลักษณะคล้ายขนมเค้กของภาคกลาง แต่ใช้กะทิราดหน้าและใช้แผ่นเหล็กปิดหน้าถาด แล้ววางถาดไฟร้อน ๆ หรือเปลือกมะพร้าวจุดไฟเผากระทิที่ราดหน้าให้หอมมารับประทาน

ส่วยทะมิน ประกอบด้วยข้าวเหนียว น้ำตาล กะทิคนให้เข้ากันเหมือนข้าวเหนียวแก้วของภาคกลาง อัดลงในถาดขนมราดกะทิและเผากระทิที่ราดหน้าเช่นเดียวกับขนมแป้มัง

อะหล่าหว่า ประกอบด้วยแป็งข้าวจ้าว น้ำตาล กะทิผงเข้าด้วยกัน นำไปเคี่ยวให้ได้ทีแล้ว เทขนมร้อน ๆ ลงในถาด ราวหน้าขนมด้วยกะทิแล้วเผากะทิที่ราวหน้าขนม ลักษณะของขนมจะคล้ายกับขนมหม้อแกงของภาคกลาง

อะหล่าหว่าจูง มีลักษณะเหมือนอะละหว่าทุกประการแต่เพิ่มเครื่องปรุงให้มีรสชาติยิ่งขึ้น เช่น นม เนย น้ำผึ้ง ฯลฯ และมีหน้าเช่นเดียวกับอะหล่าหว่า

นอกจากนี้ ยังมีขนมอีกหลายชนิดเช่น ข้าวปองค้อ ข้าวโคบ ข้าวแต่น ข้าวมนห่อ ข้าวมนจ็อก ข้าวหย่ากู่ ซึ่งเป็นขนมที่จัดขึ้นเนื่องในเทศกาลต่าง ๆ ตามประเพณีของชาวไทยใหญ่

4.3 ศิลปะการต่อสู้

ชาวไทยใหญ่นับเป็นกลุ่มชนที่มีประวัติศาสตร์อันยาวนาน มีการต่อสู้ทำสงครามกับชนชาติอื่นก็มีบ่อยครั้ง บางครั้งก็เป็นฝ่ายมีชัยชนะสงคราม บางครั้งก็พ่ายแพ้ ต้องอพยพลี้ภัยฐานไปอยู่ที่อื่น ชนชาติไทยใหญ่จึงต้องกลายเป็นนักสู้ตามที่สถานการณ์บีบบังคับเพื่อความอยู่รอด ทั้งที่โดยนิสัยของชนชาติไทยใหญ่เป็นคนที่รักสงบ ด้วยเหตุนี้บรรพบุรุษของชาวไทยใหญ่จึงมีการถ่ายทอดศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวเมื่อยามคับขัน ศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวนี้ เรียกว่า “ลาย” แปลว่า ลีลา หรือท่าทาง ซึ่งตรงกับคำล้านนาว่า “เชิง” (ออกเสียงเป็นเจิง) ลายตามศิลปะการต่อสู้ของไทยใหญ่มีหลายประเภท (สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดแม่ฮ่องสอน, ม.ป.ป., หน้า 6) ดังนี้

- (1) ลายฟัน หรือลายแลว (ดาบ) หมายถึงการต่อสู้ป้องกันตัวที่ใช้ดาบเป็นอาวุธ
- (2) ลายมือ หรือ ลายแขน (มวย) หมายถึงการต่อสู้ป้องกันตัวที่ใช้มือเปล่าเป็นอาวุธ บางครั้งเรียกว่า ลายหัก ลายกำ หมายถึงการใช้มือจับส่วนข้อต่อต่าง ๆ ของร่างกายแล้วกดเอาไว้ไม่ให้คืนหลุดได้
- (3) ลายค้อน (พลอง, กระบอง) หมายถึงการต่อสู้ป้องกันตัวที่ใช้กระบองเป็นอาวุธ

4.4 การแสดงและการละเล่น

ชาวไทยใหญ่มีศิลปะการฟ้อนรำ ที่เรียกว่า “ก้าไต” มีความอ่อนช้อยสวยงาม มีลีลาที่เป็นระเบียบ มีจังหวะการรำที่สัมพันธ์กับจังหวะการบรรเลงดนตรีประกอบ การก้ามีหลายอย่าง (สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดแม่ฮ่องสอน, ม.ป.ป. หน้า 9) ดังนี้

1. ก้าแลว คือการฟ้อนดาบ ซึ่งประยุกต์มาจากลีลาการฟันดาบ (ลายแลว) จากที่เคยใช้เป็นแม่ไม้การต่อสู้ป้องกันตัวที่มีลีลากระฉับกระเฉง ว่องไว คูดัน มาเป็นลีลาการรำที่อ่อนช้อย สวยงาม เพื่อแสดงถึงลักษณะทางวัฒนธรรมประจำชนชาติ

2. ก้าลาย หรือ ลายก้า คือการประยุกต์ลีลาการต่อสู้ด้วยมือเปล่า หรือใช้ค้อนเป็นอาวุธ มาใช้ในการรำรำประกอบดนตรีเพื่อความสวยงาม

3. ก้านก คือการฟ้อนรำที่ผู้ฟ้อนจะสวมปีก สวมหาง และแต่งกายเลียนแบบนกใน นิยาย ที่คนไตเรียกว่า กิ่งกะหล่า ซึ่งจะรำรำตามจังหวะดนตรีและออกท่าทางเลียนแบบกิริยาอาการ ของนก หรือสัตว์ในนิยายอย่างอื่นที่จินตนาการขึ้นมา จังหวะที่ใช้ก็จะประยุกต์จากจังหวะลีลาของ การต่อสู้ป้องกันตัว โดยปรับให้มีลีลาอ่อนช้อย สวยงาม

4. ก้าอื่น ๆ หมายถึงการฟ้อนรำเบ็ดเตล็ดต่าง ๆ เช่น ก้ากลองกันยาว ก้ากลองมอชิง เป็นต้น ได้แก่การฟ้อนรำตามจังหวะดนตรีชุดกลองกันยาว และชุดกลองมอชิง ส่วนลีลาการ ฟ้อนรำนั้น นอกจากจะต้องรำรำให้เข้ากับจังหวะดนตรีแล้ว ผู้ที่จะฟ้อนได้สวยงามจะต้องได้ ฝึกฝนทางด้านศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวมาก่อน

การเล่นพื้นเมืองของจังหวัดแม่ฮ่องสอน ที่เป็นลักษณะเฉพาะของชาวไทยใหญ่ มี การเล่นที่น่าสนใจ (อชีวโรภิกขุ, 2535 หน้า 106) ได้แก่

1. ก้า เป็นการฟ้อนพื้นเมือง เรียกว่า ฟ้อนไต ลีลาการรำรำเร็วกว่าการฟ้อนเล็บของ ชาวล้านนา เครื่องประโคมระหว่างการฟ้อนก็เป็นเครื่องดี ส่วนใหญ่ประกอบด้วยกลองกันยาว ฆ้อง ฉาบ

2. ร้าโต เป็นการละเล่นอย่างหนึ่งของจังหวัดแม่ฮ่องสอน เชิดคล้ายสิงโตจีน เป็น การเล่นที่สนุกสนาน เครื่องประโคม ได้แก่ กลองยาว ฆ้องและฉาบ ปกติจะเล่นเมื่อมีงานเทศกาล หรือมีการฉลองในโอกาสสำคัญ คือนับรับแขกเมืองผู้มีเกียรติ

3. ก้าแลว หรือการฟ้อนดาบ ดาบเป็นอาวุธประจำตัวของชาวไทยใหญ่ จึงมีการ ฝึกสอนกันมาแต่โบราณ เกี่ยวกับการฟ้อนและการใช้ดาบ ทั้งยังถือว่าศิลปะซึ่งชายชาติจะต้อง เรียนรู้ เครื่องประโคมที่ใช้ในการฟ้อนดาบ ได้แก่ กลองยาว ฆ้อง และฉาบ

4. กิ่งก้าหล่า หรือรำกีนรีและการฟ้อนรูปสัตว์ต่าง ๆ การฟ้อนเหล่านี้ได้แก่ การ ฟ้อนนก ฟ้อนปลา ฟ้อนผีเสื้อยักษ์ (ฟ้อนกระเบื้องคง) ฟ้อนม้า ในการฟ้อนจะมีการประดิษฐ์รูปสัตว์ ต่าง ๆ แล้วสวมทับผู้ฟ้อน เครื่องประโคมประกอบด้วยกลองยาว หรือมอชิง

5. จ้าตไต เป็นการละเล่นประเภทละครหรือลิเก ร้องกลอนเป็นภาษาไทยใหญ่ เรื่องที่ แสดงส่วนมาเอามาจากชาดก หรือตำนานทางพุทธศาสนา ทำนองที่นิยมร้องใช้ทำนองที่เรียกว่า ปานแซง จ้าตไตนิยมเล่นกันในเวลามีกงานบุญใหญ่ ๆ เช่น งานประจำปี เครื่องดนตรีประกอบด้วย ฆ้องขนาดต่าง ๆ รวม 9 ใบ นอกจากนั้นมี ฉิ่ง ฉาบ กลองสองหน้า ระนาดแก้ว (ชาวไทยใหญ่ เรียกว่า ปัดยา) ไวโอลินคิคลาโพง เบ็นโจ และเกราะเล็ก (ฮอก)

6. **เฮ็ดความ** เป็นการขับร้องเพลงซึ่งคล้ายกับการร้องเพลงขอของชาวไทยล้านนา การขับร้องมีทั้งชายและหญิง ขับร้องเป็นภาษาไทยใหญ่ ข้อความที่ขับร้องเป็นทำนองการเกี่ยวพาราตีกัน หรือสวดศีลสรรเสริญบุคคล ทำนองที่ใช้ในการขับร้องกันนิยม 3 ทำนองคือ ล่องกง ปานแซง และนกกือ เครื่องประกอบประกอบในการขับร้องได้แก่ กลองยาว ฉาบ ฉิ่ง กลองใหญ่สองหน้า (ยาวประมาณ 1 เมตร) ฆ้องหมู่ ฉิ่ง

สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดแม่ฮ่องสอน ได้กล่าวไว้ในรายงานกรมรงค์สืบสานวัฒนธรรมพื้นบ้านแม่ฮ่องสอน (อ้างแล้ว หน้า 56) ว่า การร้องเพลง (เฮ็ดความ) ของคนไตในอดีตเป็นที่นิยมกันมาก คนไตมีอารมณ์ศิลปิน เมื่อเกิดความประทับใจอะไรก็มักจะร้องเพลงแสดงความรู้สึกออกมา ซึ่งมีทั้งความรู้สึกที่ชื่นชมยินดี รู้สึกรัก รู้สึกผิดหวัง เศร้าใจ เสียใจ ฯลฯ ก็จะระบายเป็นเพลงออกมา การร้องเพลงพื้นบ้านประกอบด้วยลีลาทำนองหลายอย่างเช่น

(1) **ทำนองปานแซง** เป็นจังหวะเร็ว ใช้เป็นเพลงในการแสดงละครหรือลิเกไทยใหญ่ (จ๊าคไต)

(2) **ทำนองล่องกง** เป็นเพลงจังหวะช้า อ่อนช้อย ละมุนละไม เหมาะที่จะร้องแสดงความรัก การเกี่ยวพาราตีกัน หรือการพรรณนาความรู้สึกกล้าลึกภายในจิตใจ ในโอกาสที่ห่างไกลคนรักหรือพลัดพรากจากบ้านเรือน

(3) **ทำนองความว้อก** เป็นเพลงจังหวะกลาง มีเสียงสั้นตอนท้ายวรรค ใช้ในการพรรณนาธรรมชาติ หรือกิจกรรมต่าง ๆ ที่ได้ประสบ เพื่อสื่อความรู้สึกแก่คนทั่วไป

(4) **ทำนองนกกือ** เป็นเพลงทำนองเลียนแบบเสียงนกร้องคล้าย ๆ เสียงร้องของนกกัดที่ร้องเป็นจังหวะ ๆ นิยมใช้ในการแสดงเดี่ยวแบบละครพูดของศิลปินเดี่ยว

(5) **ทำนองหยอบหย่อน** เป็นเพลงทำนองช้ามีการเอื้อนเสียงตอนท้ายของแต่ละวรรค ใช้ในการพรรณนาความรู้สึกเศร้าโศก เหงาหงอยในคราวที่จำต้องพลัดพรากจากผู้ที่ตนรักหรือของที่ตนรัก

(6) **ทำนองเพลงตอลอ** หรือความตอลอ เป็นเพลงทำนองช้ามีลีลาออกอื้อนเอื้อนเสียงคลอไปตามเสียงตอลอ “ตอลอ” คือเครื่องดนตรีไตมีลักษณะคล้ายซอฮูของภาคกลาง มีเสียงทุ้ม ใช้พรรณนาธรรมชาติหรือเกี่ยวพาราตีก็ได้

(7) **ทำนองความโหลง** เป็นทำนองเพลงที่ถือว่าเป็นเพลงชั้นสูง ทำนองคล้ายทำนองล่องกง นิยมใช้พรรณนาของสูง เช่น พรรณาไทยธรรม ปราสาทราชวัง วัด อุโบสถ วิหาร คุณความดีของบุคคลชั้นสูง เป็นต้น

(8) ทำนองเพลงอีลุ๊กอ่อน มีลักษณะเหมือนกับเพลงกล่อมเด็กของคนภาคกลาง “อีลุ๊กอ่อน” แปลว่ากล่อมเด็กนั่นเอง

4.5 ศิลปกรรม

การแสดงออกถึงความรู้สึกนึกคิดของคนซึ่งเป็นนามธรรม ออกมาเป็นศิลปะที่สามารถมองเห็นและสัมผัสได้ในรูปของรูปธรรมนั้น ถือเป็นวัฒนธรรมประการหนึ่งที่สั่งสมกันมาเป็นเวลานาน ซึ่งในเรื่องนี้ โกลด์ ศรีมณี (ม.ป.ป. หน้า 5) ได้กล่าวไว้ในเอกสารศิลปะลายไต่ ว่า ศิลปะเป็นการแสดงออกของมนุษย์ ที่ต้องการจะอธิบายให้ทราบถึงความรู้สึกที่เป็นนามธรรม ออกมาในแบบสัญลักษณ์ที่เป็นรูปธรรม ธรรมชาติของมนุษย์มีปฏิกิริยาประดิษฐ์ตกแต่งและพัฒนาสิ่งต่าง ๆ อยู่เสมอ โดยทั่วไปจะแสดงออกในรูปของศิลปหัตถกรรม เช่น การวาดเขียน การเขียนลาย การแกะสลัก การปั้น ฯลฯ ในด้านภาษา จะแสดงออกในรูปของบทเพลง บทกลอน โคลง ฉันท์ ฯลฯ และศิลปะอื่น ๆ ที่แสดงออกในลักษณะต่าง เช่น การฟ้อนรำ คนตรี ลิลา ฯลฯ เมื่อมีกลุ่มชนอยู่ตรงไหนย่อมมีศิลปะเกิดขึ้นในที่นั้น ศิลปะจึงมีความผูกพันอย่างเหนียวแน่นกับคนและชุมชน

คนไทยใหญ่ เป็นกลุ่มชนกลุ่มใหญ่กลุ่มหนึ่งที่มีถิ่นฐานบ้านเรือนอยู่ในประเทศต่าง ๆ ในบริเวณแหลมอินโดจีน เป็นชนที่รักในศิลปะทุกชนิด ไม่ว่าจะเป็นศิลปะด้านภาษา ศิลปะหัตถกรรม หรือศิลปะการแสดง คนไทยใหญ่มีศิลปะที่เป็นเอกลักษณ์ประจำเชื้อชาติทุกสาขา

ศิลปะลายไต่ เป็นศิลปะแขนงหนึ่งของชาวไทยใหญ่ที่มีปรากฏให้เห็นและเป็นที่ชื่นชมของคนทั่วไปในปัจจุบัน คนไทยใหญ่ใช้ศิลปะลายไต่ในการประดิษฐ์สิ่งต่าง ๆ ที่แสดงถึงความสวยงาม อ่อนช้อย ความศรัทธาในพุทธศาสนา เช่น เครื่องไทยธรรม ชุ่มปราสาท โคมประทีป เครื่องใช้ ฯลฯ หรือประดิษฐ์ตกแต่งอาคารสำคัญ ๆ เช่น วัด อุโบสถ วิหาร กุฏิ ฯลฯ

ศิลปะลายไต่ที่ยังหลงเหลืออยู่ในปัจจุบัน นับว่าเหลือน้อยเต็มที โดยเฉพาะในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ที่มีคนไทยใหญ่เป็นชนพื้นเมือง เพราะความนิยมในการปลูกสร้างสิ่งก่อสร้างก็ดี ความนิยมในการประดิษฐ์สิ่งต่าง ๆ ก็ดี นับวันที่จะมีศิลปะสาขานี้เข้ามาแทนที่มากขึ้นทุกที ศิลปะลายไต่จึงลดน้อยถอยลงไปตามลำดับ หนึ่งภูมิปัญญาที่มีความสามารถในการเขียนลายไต่ก็ลดจำนวนตามไปด้วย ภูมิปัญญาที่พอมิเหลืออยู่บ้างก็อยู่ในช่วงปัจฉิมวัยด้วยกันทั้งนั้น ส่วนเยาวชนสมัยใหม่ก็ไม่นิยมศึกษา ฝึกหัด เพื่อสืบทอดมรดกการเขียนลายไต่จากภูมิปัญญาเหล่านั้น หากไม่มีการอนุรักษ์ไว้โดยวิธีหนึ่งวิธีใด ศิลปะลายไต่จะต้องสูญหายไปจากโลกแห่งศิลปะการเขียนลายอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

ในการสืบทอดศิลปะลายไต้นั้น โกลล ศรีมณี (ม.ป.ป. หน้า 8) ได้กล่าวไว้ว่า ไม่มีสถาบันการศึกษาที่จัดสอนอย่างจริงจัง ผู้ที่สามารถเขียนลายไตได้และมีผลงานปรากฏ ส่วนใหญ่จะเป็นบุคคลที่มีความสนใจและมีอุปนิสัยโน้มเอียงไปในด้านศิลปะกับการเขียนลาย เมื่อพบลวดลายที่สวยงามก็จะคัดเขียนเลียนแบบจนสามารถเขียนได้ดีเท่าหรือดีกว่า บางครั้งก็จะได้รับคำแนะนำเพิ่มเติมจากผู้ชำนาญ คำแนะนำส่วนใหญ่จะเป็นข้อเสนอแนะให้แก้ไข พัฒนาฝีมือมากขึ้น วิธีสืบทอดศิลปะการเขียนลายไตอีกวิธีหนึ่งคือการฝึกทำงานร่วมกับหน้าครอบครัวในครอบครัวช่างหรือไปสมัครเป็นลูกมือทำงานกับผู้ชำนาญการ ฝึกทำงานไปพร้อมกับการเรียนรู้ศิลปะนั้น ๆ เมื่อมีความชำนาญพอสมควรแล้ว สถาหรือผู้ชำนาญก็จะมอบหมายงานให้ทำและคอยช่วยเหลือแนะนำเท่าที่จำเป็น เมื่อมีความชำนาญเพียงพอแล้วก็แยกตัวออกไปรับงานหรือประกอบอาชีพทางช่างต่อไป เมื่อถึงขั้นนี้แล้วภูมิปัญญาที่มี ความสนใจเฉลี่ยฉลาด และมีพรสวรรค์ในด้านช่างก็จะคิดประดิษฐ์ลวดลายตามแนวคิดและความถนัดของตนเอง จนเป็นลายลักษณะประจำตัวของช่างศิลป์คนนั้นไปเลย ในกลุ่มช่างศิลป์เมื่อเห็นสิ่งก่อสร้างหรือสิ่งประดิษฐ์ก็จะบอกได้ทันทีว่า งานศิลป์ชิ้นนี้เป็นฝีมือของใคร ภูมิปัญญาบางคนก็สามารถพัฒนาขีดความสามารถได้ก้าวหน้ากว่าสถาที่เคยฝึกสอนตนมาก็มี ทั้งขึ้นอยู่กับประสบการณ์ที่ฝึกฝนและพรสวรรค์ (Gift) ของแต่ละบุคคลเป็นสำคัญ

สำหรับประเภทของศิลปะลายไต้นั้น โกลล ศรีมณี (ม.ป.ป. หน้า 8) ได้กล่าวไว้ว่า ศิลปะลายไต สามารถแบ่งประเภทลายไตได้ 2 กลุ่มใหญ่ ๆ คือ กลุ่มลายหมอกนอนเคอ (ลายเครือเถา) และกลุ่มลายหมอกใบหมากแก้ง (ลายใบสับประรด) ดังมีรายละเอียดดังนี้

1.ลายหมอกนอนเคอ (ลายเครือเถา) คือลายที่เขียนเป็นเถาติดต่อกัน ประกอบด้วย ก้านใบ ดอก และเถาเลื้อย เน้นความสวยงามที่ความอ่อนช้อยของเส้นลายซึ่งส่วนใหญ่เป็นเส้นโค้ง มีลักษณะลายและการนำไปใช้ดังนี้

1.1 กะหรั่งดอง หรือบางที่เรียกว่า ปานหย่อน ลักษณะเป็นลายเครือเถาห้อยอยู่ด้านล่าง ใช้ประดับตามชั้นของปราสาทหรือยอดอาคารหรือชั้นต่าง ๆ ของซุ้มปราสาทหรือจงพาราซึ่งแต่ละชั้นจะประกอบด้วย สะเจ๊ะ พอ และกะหรั่งดอง หรือถ้าเป็นชั้นเล็ก ๆ จะมีเพียงสะเจ๊ะกับกะหรั่งดองเท่านั้น โดยสะเจ๊ะอยู่ข้างบน พองอยู่ตรงกลางและกะหรั่งดองห้อยอยู่ข้างล่าง กะหรั่งดองนี้ จะทำเป็นลายฉลุกระดาษแข็ง ตังกะสี หรือไม้ สำหรับประดับสิ่งประดิษฐ์ที่เป็นเครื่องบูชา เครื่องไทยธรรม หรือซุ้มต่าง ๆ ของอาคารสิ่งก่อสร้าง

1.2 ลายประดับมุข มีลักษณะเป็นลายเครือเถา เขียนอยู่ในพื้นที่รูปสามเหลี่ยม ใช้สำหรับประดับตามมุมต่าง ๆ ของสิ่งประดิษฐ์ โดยประกบหงายขึ้นไว้ตามมุม

1.3 พอง มีลักษณะเป็นลอยเครือเถาคล้ายก้านขดของไทย ใช้ประกอบเป็นส่วนตรงกลางของชั้นปราสาทหรือชั้นตามยอดอาคาร ระหว่างสะเจ็กกับกะหรั่งต้อง

1.4 ฐานสิงห์ มีลักษณะเหมือนกะหรั่งต้อง แต่มักนิยมแกะสลักไม้และมีลักษณะนูนโค้งออกมา ทำหน้าที่เป็นขาหรือประดับขาโต๊ะ เติง ตั้ง และสิ่งประดิษฐ์ต่าง ๆ

1.5 มุขอ่า เป็นลายเครือเถาในพื้นที่รูปสามเหลี่ยม ใช้ประดับด้านล่างของลายหน้ามุขหรือตามเสามุมปราสาทที่มีห้องข้างในลึกเข้าไปมุมของชั้นปราสาท ซึ่งเป็นลักษณะห้องโถงที่ประดิษฐ์พระพุทธรูป หรือเป็นที่ถวายเป็นของไทยธรรม อาหารบิณฑบาต

1.6 มุข เป็นลายเครือเถาประดับหน้าจั่วของอาคารและปราสาท

1.7 ผ้ากั้น คือผ้าม่านกั้นห้องโถงที่ประดิษฐานพระพุทธรูป บางครั้งทำเป็นรูปสามเหลี่ยมหรือรวบไว้เป็นรูปสามเหลี่ยมติดเสาห้องโถงทั้งสี่ด้าน

1.8 หมอกโถง หรือปานโถง สำหรับติดเป็นส่วนโค้งของห้องโถง แทนผ้าม่าน ถ้าเป็นอาคารจะฉลุไม้หรือสังกะสีติดประดับต่ำลงมาจากหน้าจั่ว โดยติดตามมุมต่าง ของห้องโถง

1.9 จำกะหรวด เป็นรูปโค้งทั้งด้านบนและด้านล่าง นำไปประกอบติดกับยอดส่วนบนของปราสาทเป็นรูปสี่เหลี่ยม จะประกบติดอยู่ได้มานปี (มานปีเทียบกับพุ่มข้าวบิณฑ์)

1.10 แปดแฉ่ง ใช้ประกอบประดับแปดแฉ่ง (ใบระกา) ส่วนบน

2. ลายหมากแข้ง (ลายใบสับประรด)

ลักษณะใบหมากแข้ง เป็นรูปลายประดิษฐ์ใบเรียวย คล้ายลายกนก ลายกะจงบ ลายกลีบบัว หรือลายกรวยเชิงของไทย มีลักษณะและการนำไปใช้ดังนี้

2.1 สะเจ๊ะ มีชื่อเรียกหลายชื่อ เช่น ปานตั้ง ปานถ่อง คู่หรั่ง เป็นต้น มีลักษณะรูปใบเรียวยโค้งจากมุมหนึ่งไปยังอีกมุมหนึ่ง ใช้ประดับตามชั้นต่าง ๆ ของอาคารหรือซุ้มปราสาท ตั้งอยู่บนพองหรือบนกะหรั่งต้อง

2.2 ปานชอย หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ปานหย่อน เป็นรูปลายใบเรียวย บางทีเขียนเป็นรูปสามแฉก ซึ่งช่างที่มีฝีมือดีจะเพิ่มลวดลายให้ละเอียดสวยงามยิ่งขึ้น โดยวาดลายหมอกนอนเคอผสมในรูปใบเรียวยไปด้วย ใช้ประดับตามส่วนที่เป็นเชิงชายของอาคารและซุ้มปราสาทต่าง ๆ ถ้าใช้ประดับคู่กับแปดแฉ่ง (ใบระกา) เรียกว่า ปานชอยแปดแฉ่ง

2.3 จำข่าม หรือเรียกอีกอย่างว่า โป้ข่าม โป้ป๋ยาน (บัวคว่ำ บัวหงาย) เป็นรูปกลีบบัวประดิษฐ์ ใช้ประดับตามชั้นที่เป็นบัลลังค์ บางทีก็มีแต่เพียงส่วนหางอย่างเดียว บางทีก็มีส่วนคว่ำและส่วนหางรวมกัน

4.6 สถาปัตยกรรม

ศิลปะในด้านสถาปัตยกรรมของคนไทยใหญ่นั้นค่อนข้างจะมีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะ กล่าวคือ ลักษณะบ้านเรือนสร้างด้วยไม้ ใต้ถุนสูง ส่วนใหญ่ปลูกบ้านเรือนลักษณะเรือนแฝด หลังคาทรงจั่วรายรอบบ้าง ทรงปั้นหยาบ้าง มุงหลังคาด้วยใบตองคิ่งบ้าง มุงด้วยกระเบื้องดินเผาบ้าง และบางแห่งมุงด้วยกระเบื้องไม้ที่เรียกว่า “แป้นเกล็ด” มีตัวชานเรือนกว้างกั้นระหว่างตัวเรือนกับส่วนครัว และมีหิ้งหม้อน้ำ ใต้ถุนมักจะปล่อยโล่ง

ลักษณะเด่นอีกประการหนึ่งด้านสถาปัตยกรรมของชาวไทยใหญ่ก็คือ สถาปัตยกรรมตามวัดวาอาราม ไม่ว่าจะเป็นวิหาร ศาลาการเปรียญ มักจะมีหลังคาซ้อนกันหลาย ๆ ชั้น โดยยกจั่วขึ้นแล้ว มีหลังคาขนาดเล็กกว่าทั้งชายครอบลงมาอีกชั้นหนึ่ง ซึ่งเรียกชื่อสถาปัตยกรรมชนิดนี้ว่า สองคอสสามชาย นอกจากนี้ตามหลังคา ชายขอบจั่วและชายหลังคาจะทำลูกไม้หรือไม้ฉลุ หรือสังกะสีประดับหลาย ซึ่งเรียกว่า ปานชอย ดัดประดับโดยรอบ (บุญชู ศรีทอง, 2534 หน้า 177)

ปัจจุบันสถาปัตยกรรมตามวิถีดั้งเดิมของคนไทยใหญ่ในแม่ฮ่องสอน ที่เป็นบ้านเรือนค่อนข้างหาได้ยาก เนื่องจากขาดการมองเห็นคุณค่า สถาปัตยกรรมจึงค่อย ๆ เปลี่ยนรูปแบบสากลตามกาลเวลา (หน่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมท้องถิ่นจังหวัดแม่ฮ่องสอน โรงเรียนห้องสอนศึกษา, 2540 หน้า 68) ยกเว้นสถาปัตยกรรมที่เป็นวัดวาอารามเท่านั้น ยังคงปรากฏให้เห็นเป็นเอกลักษณ์ด้านนี้อยู่

5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

คณีย์ ลิทธิเจริญ (2536) ได้ศึกษาสาระการศึกษาในกระบวนการสำลงของชาวไทยใหญ่ ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน พบว่า กระบวนการสำลงของชาวไทยใหญ่ มีองค์ประกอบ 2 ส่วน ส่วนหนึ่งเป็นส่วนเนื้อหาทางด้านประเพณีและพิธีกรรม อีกส่วนหนึ่งเป็นเนื้อหาทางการศึกษา แต่เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงทางสังคม โดยเฉพาะการนำระบบการศึกษาในโรงเรียนเข้ามา มีอิทธิพลส่งผลกระทบกับกระบวนการสำลง คือส่วนที่เป็นเนื้อหาทางการศึกษาได้สูญหายไป คงเหลือแก่ทางด้านประเพณีและพิธีกรรม

พันตรี วัลลภ มณีเชษฐา (2537) ได้ศึกษากระบวนการถ่ายทอดวัฒนธรรมเรื่องอักษรธรรมล้านนา พบว่า วัดมีบทบาทสำคัญในการถ่ายทอดอักษรธรรมล้านนา โดยอาศัยขั้นตอนการบวชในพุทธศาสนาเพื่อจัดการศึกษาโดยพระเป็นผู้กำกับดูแล เนื้อหาจะเน้นเรื่องเกี่ยวกับศาสนาพิธีกรรมและความเชื่อ หลังจากมีการจัดการศึกษาสมัยใหม่เข้า วัดลดบทบาทลงไป แต่มีการถ่ายทอดอยู่เพียงกลุ่ม ๆ เพื่อใช้ในการศึกษาค้นคว้าของนักประวัติศาสตร์ เพื่อการอนุรักษ์ในสิ่งที่เคยมีคุณค่าใน

อดีต ภูมิปัญญาต่าง ๆ ของล้านนาที่จารึกด้วยอักษรธรรม แต่อยู่ในวงแคบ คือวัดบางวัด หมอยาพื้นบ้านและมหาวิทยาลัยเชียงใหม่

รัชพล ปัจจุบันทร์ (2538) ได้ศึกษากระบวนการถ่ายทอดวัฒนธรรมการทอดผ้าของชาวไทยทรงดำ พบว่า ชาวไทยทรงดำมีการถ่ายทอดการทอดผ้ามาแต่อดีตจนปัจจุบันในกระบวนการสอนมีการพูดคุยแลกเปลี่ยนระหว่างผู้ถ่ายทอดและผู้รับการถ่ายทอด โดยมีผู้เกี่ยวข้องคือพ่อแม่และญาติพี่น้อง เพื่อได้ผ้าทอดของไทยทรงดำไว้ใช้ในการเข้าร่วมกิจกรรมและพิธีกรรมของชุมชน ซึ่งมีวัฒนธรรมที่ประกอบด้วย ค่านิยม ความเชื่อ และพิธีกรรมต่าง ๆ จะต้องใช้ผ้าทอดที่ทอเองมาประดิษฐ์เป็นเครื่องแต่งกาย จะไม่ซื้อผ้ามาจากตลาด จึงทำให้มีการถ่ายทอดการทอดผ้าสืบต่อกันมา

สุทัศน์ กันทะมา (2542) ได้ศึกษาการคงอยู่ของวัฒนธรรมพื้นบ้านของชาวไทยใหญ่ ในพื้นที่ตำบลขุนยวม อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน พบว่า เงื่อนไขที่ทำให้วัฒนธรรมคงอยู่คือ การเห็นคุณค่าหรือประโยชน์ที่อยู่ในรูปของความเชื่อซึ่งมีการถ่ายทอดผ่านพิธีกรรม จนกลายเป็นความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งที่เหนือธรรมชาติ และมนุษย์ ศาสนาและความเชื่อได้ให้ความสำคัญต่อคำสอนโดยพิธีกรรมเป็นส่วนเชื่อมโยง ผ่านการกล่อมเกลาโดยชุมชนทำให้มีการปฏิบัติสืบต่อมา ส่วนกลไกที่ทำให้วัฒนธรรมพื้นบ้านของชุมชนชาวไทยใหญ่คงอยู่นั้นประกอบด้วย ครอบครัวทำหน้าที่ถ่ายทอด แบบแผน ความประพฤติตามวิถีชีวิตแก่ลูก ผู้อาวุโสทำหน้าที่ให้คำปรึกษาในการจัดพิธีกรรมต่าง ๆ พระทำหน้าที่ถ่ายทอดศีลธรรมและการศึกษา ผู้ชำนาญการถ่ายทอดภูมิปัญญาต่าง ๆ ผู้นำชุมชนเป็นผู้จัดและสนับสนุนประเพณีวัฒนธรรมชุมชน เครื่องญาติทำหน้าที่สนับสนุนช่วยเหลือในการทำพิธีกรรมต่าง ๆ วัฒนธรรมพื้นบ้านชาวไทยใหญ่ที่คงอยู่ไม่ได้มีลักษณะเหมือนเช่นอดีต มีการเปลี่ยนแปลงทั้งในด้านคุณค่าของวัฒนธรรมและรูปแบบ

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ทำให้เห็นว่า วัฒนธรรมพื้นบ้านมีทั้งแบบเนื้อหาและพิธีการ การสืบทอดวัฒนธรรมพื้นบ้านทำได้หลายรูปแบบ โดยองค์กรต่าง ๆ ของชุมชน การเปลี่ยนแปลงของสังคมทำให้มีผลกระทบต่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้านในด้านเนื้อหา

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาเกี่ยวกับแนวทางการอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน(ไทยใหญ่) อุปสรรคปัญหา ตลอดจนข้อเสนอแนะอื่น ๆ ในทัศนะของคณะกรรมการบริหารสภาวัฒนธรรมอำเภอ จังหวัดแม่ฮ่องสอน ที่มีประชากรเป็นชาวไทยใหญ่ ซึ่งมีรายละเอียดในการดำเนินการดังนี้

1. ประชากร

ประชากรในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่คณะกรรมการบริหารสภาวัฒนธรรมจังหวัดและอำเภอ ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ที่มีประชากรเป็นชาวไทยใหญ่ จาก 5 อำเภอ รวมทั้งสิ้น 150 คน และคณะกรรมการบริหารสภาวัฒนธรรมจังหวัด จำนวน 30 คน รวมทั้งสิ้น 180 คน

2. กลุ่มตัวอย่าง

การสุ่มกลุ่มตัวอย่างโดยใช้วิธีการสุ่มตามระดับชั้น (Proportional Stratified Random Sampling) จากตารางขนาดกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้ความเชื่อมั่นร้อยละ 95 จะได้กลุ่มตัวอย่างที่เป็นกรรมการบริหารสภาวัฒนธรรมอำเภอ 125 จากจำนวนประชากร 150 คน และกรรมการบริหารสภาวัฒนธรรมจังหวัด จำนวน 25 คน จากจำนวนประชากร 30 คน รวมกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ทั้งสิ้น 150 คน

3. เครื่องมือการวิจัย

เครื่องมือที่จะนำมาใช้ในเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อทำวิจัยครั้งนี้ ใช้แบบสอบถาม ลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบเลือกตอบและปลายเปิด แบ่งแบบสอบถามออกเป็น 4 ตอนคือ

ตอนที่ 1 สอบถามเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นแบบสอบถามแบบตรวจสอบรายการ (Check List) มีจำนวน 4 ข้อ

ตอนที่ 2 สอบถามเกี่ยวกับแนวคิดในการอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้านเป็นแบบสอบถามประมาณค่า (Rating Scale) เป็นคำถามเกี่ยวกับความต้องการจัดให้มีขึ้นในการอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน จำนวน 8 ข้อ

ตอนที่ 3 สอบถามอุปสรรคปัญหาและ ข้อเสนอแนะ เป็นแบบสอบถามแบบปลายเปิด (Opened-Ended Form) เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้ตอบแบบสอบถามได้แสดงความคิดเห็น โดยเสรี

4. การสร้างเครื่องมือ

เครื่องมือที่จะใช้ในการรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยจะดำเนินการสร้างตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

4.1 ศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น รวมทั้งศึกษาลักษณะและวิธีการสร้างแบบสอบถาม

4.2 สร้างแบบสอบถาม

4.3 นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้น ไปให้ผู้เชี่ยวชาญด้านวัฒนธรรมพื้นบ้าน จำนวน 5 คน ตรวจสอบเนื้อหา ภาษาและความถูกต้องเพื่อแก้ไขข้อบกพร่อง

4.4 ปรับปรุงแก้ไขแบบสอบถามให้ถูกต้องและเหมาะสม พิมพ์เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลต่อไป

5. การเก็บรวบรวมข้อมูล

5.1 ขอรับหนังสือจากประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัด ถึงกรรมการบริหารบริหารสภาวัฒนธรรมอำเภอและกรรมการบริหารสภาวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน

5.2 ขอความร่วมมือศึกษานิเทศก์อำเภอ ที่มีกลุ่มตัวอย่างส่งแบบสอบถามสำหรับ กลุ่มตัวอย่างที่เข้าใจและสามารถกรอกได้ด้วยตนเอง และผู้วิจัยตามเก็บรวบรวมตามระยะเวลาที่กำหนด

5.3 เดินทางไปสัมภาษณ์ด้วยตนเองในกรณีที่กลุ่มตัวอย่างที่ไม่สามารถ กรอกแบบสอบถามได้ด้วยตนเอง

5.4 ระยะเวลาที่เก็บข้อมูล 15 พฤศจิกายน 2541 - 15 มกราคม 2542

5.5 แบบสอบถาม รวมทั้งที่ส่งไปและเดินทางไปสัมภาษณ์ทั้งสิ้น 150 ฉบับ ได้รับคืน 150 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 100

6. การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามเพื่อการวิจัย ได้ดำเนินการดังนี้

6.1. หาค่าความถี่ และร้อยละ ของข้อมูลที่เป็นสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม

6.2. หาค่าเฉลี่ย (\bar{X}) และค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) แล้วนำมาเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ในส่วนที่เป็นความคิดเห็นของกรรมการบริหารสภาวัฒนธรรมในการอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้านแล้วนำเสนอในรูปของตารางและคำอธิบายประกอบ โดยให้น้ำหนักดังนี้

ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ 3.51 ขึ้นไป อยู่ในระดับความต้องการมากที่สุด

2.51 - 3.50 อยู่ในระดับสภาพหรือความต้องการมาก

1.51 - 2.50 อยู่ในระดับสภาพหรือความต้องการปานกลาง

0.51 - 1.50 อยู่ในระดับสภาพหรือความต้องการน้อย

0.50 ลงมา อยู่ในระดับสภาพหรือไม่ต้องการเลย

การหาค่าเฉลี่ย (\bar{X}) และค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานใช้สูตรดังนี้(โกวิท ประวาลพฤษย์)
และสมศักดิ์ สิ้นธุระเวชญ์, 2523 หน้า 128, 124)

$$\bar{X} = \frac{\Sigma X}{N}$$

\bar{X} แทนค่า คะแนนเฉลี่ย

N แทนค่า จำนวนคน

ΣX แทนค่า การรวมกันของคะแนนทั้งหมด

$$S.D. = \sqrt{\frac{\Sigma X^2 - \bar{X}^2}{N}}$$

S.D. แทนค่า ความเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ΣX^2 แทนค่า ผลรวมของคะแนนยกกำลังสอง

N แทนค่า จำนวนคนทั้งหมด

\bar{X}^2 คะแนนเฉลี่ยยกกำลังสอง

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นเกี่ยวกับการอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน(ไทยใหญ่) ของกรรมการบริหารสภาวัฒนธรรมอำเภอ ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถาม ประมวลผล แล้วแบ่งการนำเสนอออกเป็น 3 ตอนคือ

1. ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม
2. ความคิดเห็นเกี่ยวกับการอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน
3. ข้อเสนอแนะอื่น ๆ ในการอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน

ตอนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพผู้ตอบแบบสอบถาม

ตารางที่ 1 แสดงเพศของผู้ตอบแบบสอบถาม

เพศ	จำนวน	ร้อยละ
ชาย	118	78.67
หญิง	32	21.33
รวม	150	100

จากตารางที่ 1 เพศของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า ชายมากกว่าหญิง โดยเป็นชายร้อยละ 78.67 และเป็นหญิง ร้อยละ 21.33

ตารางที่ 2 แสดงอายุของผู้ตอบแบบสอบถาม

อายุ	จำนวน	ร้อยละ
ต่ำกว่า 30 ปี	2	1.33
อายุ 31 - 50 ปี	95	63.33
อายุ 51 ปี ขึ้นไป	53	35.34
รวม	150	100

จากตารางที่ 2 อายุของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีอายุระหว่าง 31-50 มากที่สุด (ร้อยละ 63.33) รองลงมาคืออายุ 51 ปีขึ้นไป (ร้อยละ 35.34) และ กลุ่มอายุที่น้อยที่สุดคือกลุ่มที่มีอายุต่ำกว่า 30 ปี (ร้อยละ 1.33)

ตารางที่ 3 แสดงวุฒิการศึกษาของผู้ตอบแบบสอบถาม

วุฒิการศึกษา	จำนวน	ร้อยละ
ประถมศึกษาหรือต่ำกว่า	25	16.67
มัธยมศึกษาตอนต้น	14	9.33
มัธยมศึกษาตอนปลาย	20	13.33
อนุปริญญา	14	9.33
ปริญญาตรี	68	45.33
สูงกว่าปริญญาตรี	9	6.00
รวม	150	100

จากตารางที่ 3 แสดงวุฒิทางการศึกษาของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีวุฒิ การศึกษาระดับปริญญาตรีมากที่สุด (ร้อยละ 45.33) รองลงมา คือวุฒิการศึกษาระดับประถม ศึกษาหรือต่ำกว่า (ร้อยละ 16.67) ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย (ร้อยละ 13.33) ตามลำดับ และมี วุฒิการศึกษาระดับสูงกว่าปริญญาตรีน้อยที่ (ร้อยละ 6.00)

ตารางที่ 4 แสดงอาชีพของผู้ตอบแบบสอบถาม

อาชีพ	จำนวน	ร้อยละ
ค้าขาย	32	21.33
เกษตรกร	14	9.33
รับจ้าง	11	7.33
รับราชการ	68	45.33
ข้าราชการบำนาญ	25	16.67
รวม	150	100

จากตารางที่ 4 แสดงอาชีพของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีอาชีพรับราชการมากที่สุด (ร้อยละ 45.33) รองลงมาคืออาชีพค้าขาย (ร้อยละ 21.33) และข้าราชการบำนาญ (ร้อยละ 16.67) ตามลำดับ และมีอาชีพรับจ้างน้อยที่สุด (ร้อยละ 7.37)

ตอนที่ 2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับการอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน(ไทยใหญ่) ของกรรมการบริหารสภา
วัฒนธรรมอำเภอ จังหวัดแม่ฮ่องสอน
ตารางที่ 5 แสดงค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานตามทัศนะของกรรมการบริหารสภา
วัฒนธรรมอำเภอ ต่อกิจกรรมวัฒนธรรมที่สมควรจัดให้มีขึ้นในท้องถิ่น

รายการ	ระดับความต้องการ	
	\bar{X}	S.D.
1. จัดประชุมสัมมนาทางวิชาการด้านวัฒนธรรมพื้นบ้าน.....	1.67	0.80
2. จัดแสดงละคร คนตรี ลิเกจ๊าดไต.....	1.62	0.55
3. จัดประกวดแข่งขันกิจกรรมวัฒนธรรมพื้นบ้าน เช่น การขับร้อง การแต่งกาย การประกอบอาหาร เป็นต้น.....	1.57	0.57
4. ยกย่องเชิดชูเกียรติผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านต่าง ๆ.....	3.68	0.58
5. จัดทำข้อมูลด้านวัฒนธรรมพื้นบ้านเป็นหมวดหมู่.....	3.67	0.61
6. จัดให้มีการศึกษา วิจัยด้านวัฒนธรรมพื้นบ้าน.....	3.47	0.63
7. จัดตั้งกลุ่มหรือองค์กรชุมชนด้านวัฒนธรรมพื้นบ้าน	3.35	0.72
8. เผยแพร่ประชาสัมพันธ์ข่าวสารทางวัฒนธรรมพื้นบ้าน.....	3.49	0.65
9. จัดตั้งพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านขึ้นในระดับตำบล อำเภอ และจังหวัด.....	3.38	0.86
10. จัดงานประเพณีและงานประจำปีของท้องถิ่น.....	3.39	0.41
11. จัดให้มีศูนย์จำหน่ายสินค้าทางวัฒนธรรมพื้นบ้าน.....	3.40	0.71
12. จัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมพื้นบ้านส่งเสริมการท่องเที่ยว.....	1.47	0.56
13. จัดตั้งกองทุนส่งเสริมงานวัฒนธรรมพื้นบ้าน.....	3.48	0.56
14. จัดตั้งหมู่บ้านวัฒนธรรม.....	3.17	0.67
15. จัดเวทีเสวนาทางวัฒนธรรมพื้นบ้าน.....	1.73	0.78
16. จัดบรรยาย/ปาฐกถาทางวัฒนธรรมพื้นบ้าน.....	1.97	0.58
17. จัดกิจกรรมรณรงค์ปลูกจิตสำนึกในวัฒนธรรมพื้นบ้าน.....	3.38	0.65
18. จัดทัศนศึกษาดูงานด้านวัฒนธรรมพื้นบ้าน.....	1.90	0.66
19. จัดนิทรรศการ สาธิตกิจกรรมทางวัฒนธรรมพื้นบ้าน.....	3.09	0.62

จากตารางที่ 5 แสดงให้เห็นว่า กรรมการบริหารสภาวัฒนธรรมอำเภอ มีความต้องการให้
จัดกิจกรรมวัฒนธรรมอยู่ในระดับสูงมากและมากเกือบทุกเรื่อง ยกเว้น การจัดประชุมสัมมนาทาง

วิชาการด้านวัฒนธรรมพื้นบ้าน ($\bar{X} = 1.67$) การจัดแสดงละคร ดนตรี ฆ้องโต ($\bar{X} = 1.62$) การจัดประกวดแข่งขันกิจกรรมวัฒนธรรมพื้นบ้าน เช่นการขับร้อง การแต่งกาย การประกอบอาหาร ($\bar{X} = 1.57$) การจัดเวทีเสวนาวัฒนธรรมพื้นบ้าน ($\bar{X} = 1.73$) การจัดบรรยาย/ปาฐกถาทางวัฒนธรรมพื้นบ้าน ($\bar{X} = 1.97$) และการจัดทัศนศึกษาทางวัฒนธรรมพื้นบ้าน ($\bar{X} = 1.90$) อยู่ในระดับปานกลาง ส่วนการจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมพื้นเพื่อการท่องเที่ยว ($\bar{X} = 1.47$) อยู่ในระดับน้อย

ตารางที่ 6 แสดงค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานตามทัศนะของกรรมการบริหารสภาวัฒนธรรมอำเภอ ต่อวัฒนธรรมพื้นบ้านที่สมควรอนุรักษ์ส่งเสริมเป็นพิเศษ

รายการ	ระดับความต้องการ	
	\bar{X}	S.D.
1. การแต่งกาย.....	3.71	0.52
2. ภาษาพูด.....	3.77	0.58
3. ภาษาเขียน.....	1.97	0.58
4. สถาปัตยกรรม(สิ่งก่อสร้าง) /ปฏิมากรรม(การปั้น,การแกะสลัก) จิตรกรรม(ภาพวาด) /การเจาะ (ต้องลาย).....	3.61	0.73
5. อาหารการกิน.....	3.82	0.80
6. ดนตรี.....	3.52	0.60
7. การขับร้อง.....	1.67	0.80
8. สุภายิต คำพังเพย.....	1.47	0.56
9. ศิลปะการแสดง เช่น รำนางนก รำโต เป็นต้น.....	3.66	0.48
10. การละเล่นต่าง ๆ เช่น หมากนึม หมากขวาง เป็นต้น.....	1.40	0.53
11. ภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านต่าง ๆ.....	3.70	0.45

จากตารางที่ 6 แสดงให้เห็นว่า กรรมการบริหารสภาวัฒนธรรมอำเภอ มีความต้องการจัดให้มีการอนุรักษ์ส่งเสริมเป็นพิเศษอยู่ในระดับมากที่สุดและมากเกือบทุกเรื่อง ยกเว้น ด้านการเขียน ($\bar{X} = 1.97$) ด้านการขับร้อง ($\bar{X} = 1.67$) อยู่ในระดับปานกลาง ส่วนด้านสุภายิตพังเพย ($\bar{X} = 1.47$) ด้านการละเล่นต่าง ๆ เช่น หมากขวาง หมากนึม ($\bar{X} = 1.40$) อยู่ในระดับน้อย

ตารางที่ 7 แสดงค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานตามทัศนะของกรรมการบริหารสภา
วัฒนธรรมอำเภอ ต่อกระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้านที่สมควรจัด
ให้มีขึ้น

รายการ	ระดับความต้องการ	
	\bar{X}	S.D.
1.หลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษาทุกระดับ.....	3.40	0.69
2.หน่วยงานที่รับผิดชอบการอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้านโดยเฉพาะ.....	3.47	0.68
3.การวางแผนการจัดกิจกรรมวัฒนธรรมพื้นบ้านในรอบปี.....	2.93	0.81
4.ความร่วมมือในการจัดกิจกรรมพื้นบ้านของภาครัฐ เอกชน และ ประชาชน.....	3.54	0.61
5.การรณรงค์ให้ตระหนักและมองเห็นคุณค่าวัฒนธรรมพื้นบ้าน.....	3.06	0.84

จากตารางที่ 7 แสดงให้เห็นว่า กรรมการบริหารสภาวัฒนธรรมอำเภอและจังหวัด มีความ
ต้องการจัดให้มีกระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน อยู่ในระดับมากและมากที่สุดทุกเรื่อง

ตารางที่ 8 แสดงค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานตามทัศนะของกรรมการบริหารสภา
วัฒนธรรมอำเภอ ต่อประเพณีพื้นบ้าน(ไทยใหญ่)ที่สมควรอนุรักษ์ส่งเสริม
เป็นพิเศษ

รายการ	ระดับความต้องการ	
	\bar{X}	S.D.
1. ปอยส่งลอง (งานบวชลูกแก้ว).....	3.87	0.49
2. ปอยหมั่งกะป่า (งานเขาวงกต).....	2.03	0.65
3. ปอยจำดี (งานถวายเจดีย์ทราย).....	2.55	0.91
4. ปอยจำกะ (งานบริจาคนาน).....	2.27	0.62
5. ประเพณีเทศกาลออกพรรษา		
-จองพารา (ปราสาทพระพุทธร).....	3.85	0.68
-ปอยอ่องจ้อค,ดับไฟเตียน (งานถวายพุทธรประจำปี).....	1.97	0.58
6. ประเพณีเทศกาลวันสงกรานต์ (สรงน้ำพระ รดน้ำคำหัวผู้สูงอายุ)....	3.67	0.48
7. ประเพณีกันตอ (ขอขมา).....	3.75	0.39
8. ประเพณีแฮนชอมโก่จา (งานทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้ผู้ตาย).....	3.57	0.56
9. ประเพณีต่างชอมต่อหลวง (ถวายข้าวมรูปายาส).....	3.57	0.59
10.ประเพณีหลู่ข้าวหย่ากู่ (ถวายข้าวคลุกน้ำอ้อย).....	2.10	0.73
11.ปอยหลู่ส่งกานกะถิน (งานถวายผ้ากฐิน).....	2.23	0.64

จากตารางที่ 8 แสดงให้เห็นว่า กรรมการบริหารสภาวัฒนธรรมอำเภอมีความต้องการให้มีการอนุรักษ์ส่งเสริม ประเพณีไทยใหญ่อยู่ในระดับมาก และมากที่สุดเกือบทุกเรื่อง ยกเว้น ประเพณีปอยหมั่งกะป่า ($\bar{X}= 2.27$) ปอยอ่องจ้อค/งานดับไฟเตียน ($\bar{X}= 1.97$) ประเพณีหลู่ข้าวหย่ากู่ ($\bar{X}= 2.10$) และปอยหลู่ส่งกานกะถิน ($\bar{X}= 2.23$) อยู่ในระดับปานกลาง

ตารางที่ 9 แสดงค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานตามทัศนคติของกรรมการบริหารสภา
วัฒนธรรมอำเภอ ต่อหน่วยงานหรือองค์กรที่ดำเนินการอนุรักษ์ส่งเสริม
วัฒนธรรมพื้นบ้านได้ดี

รายการ	ระดับความเห็น	
	\bar{X}	S.D.
1. หน่วยงานทางราชการ เช่น อำเภอ จังหวัด.....	1.47	0.56
2. หน่วยงานบริหารราชการส่วนท้องถิ่น เช่น อบต.สภาตำบล เทศบาล ฯลฯ	2.81	0.75
3. องค์กรภาคเอกชน	1.40	0.53
4. ประชาชนในท้องถิ่น.....	3.39	0.65
5 องค์กรทางศาสนา เช่น วัด สำนักสงฆ์.....	2.33	0.58
6. องค์กรด้านวัฒนธรรม เช่น สภาวัฒนธรรม, ศูนย์วัฒนธรรม.....	2.61	0.93

จากตารางที่ 9 แสดงให้เห็นว่า กรรมการบริหารสภาวัฒนธรรมอำเภอ มีความเห็นว่า
ประชาชนในท้องถิ่น ($\bar{X}=3.39$) หน่วยงานบริหารราชการส่วนท้องถิ่น ($\bar{X}=2.81$) องค์กรด้าน
วัฒนธรรม ($\bar{X}=2.61$) สามารถดำเนินการอนุรักษ์ส่งเสริมวัฒนธรรมพื้นบ้านได้ดี อยู่ในระดับ
มาก องค์กรทางศาสนา อยู่ในระดับปานกลาง และหน่วยงานทางราชการ เช่น อำเภอ จังหวัด
($\bar{X}=1.47$) องค์กรเอกชน ($\bar{X}=1.40$) อยู่ในระดับน้อย

ตารางที่ 10 แสดงค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานตามทัศนะของกรรมการบริหารสภา
วัฒนธรรมอำเภอ ต่อหน่วยงาน หรือองค์กรที่สมควรเป็นหน่วยงานส่งเสริม
สนับสนุนในการจัดกิจกรรมวัฒนธรรมพื้นบ้าน

รายการ	ระดับความต้องการ	
	\bar{X}	S.D.
1. หน่วยงานทางราชการ เช่น อำเภอ จังหวัด.....	3.52	0.60
2. หน่วยงานบริหารราชการส่วนท้องถิ่น เช่น อบต.สภาตำบล เทศบาล ฯลฯ	3.67	0.48
3. องค์กรภาคเอกชน	2.87	0.96
4. ประชาชนในท้องถิ่น.....	2.78	0.84
5. องค์กรทางศาสนา เช่น วัด สำนักสงฆ์.....	3.47	0.63
6. องค์กรด้านวัฒนธรรม เช่น สภาวัฒนธรรม, ศูนย์วัฒนธรรม.....	3.59	0.54

จากตารางที่ 10 แสดงให้เห็นว่า กรรมการบริหารสภาวัฒนธรรมอำเภอมีความต้องการให้
ทุกหน่วยงานหรือองค์กร ทำหน้าที่เป็นหน่วยงานส่งเสริมสนับสนุนในการจัดกิจกรรมวัฒนธรรม
พื้นบ้าน อยู่ในระดับมากและมากที่สุด

ตารางที่ 11 แสดงค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานตามทัศนะของกรรมการบริหารสภา
วัฒนธรรมอำเภอ ต่อหน่วยงาน หรือองค์กรที่สมควรเป็นหน่วยงานปฏิบัติ
การในการจัดกิจกรรมวัฒนธรรมพื้นบ้าน

รายการ	ระดับความต้องการ	
	\bar{X}	S.D.
1. หน่วยงานทางราชการ เช่น อำเภอ จังหวัด.....	1.50	0.60
2. หน่วยงานบริหารราชการส่วนท้องถิ่น เช่น อบต.สภาตำบล เทศบาล ฯลฯ.....	3.52	0.60
3. องค์กรภาคเอกชน	1.43	0.58
4. ประชาชนในท้องถิ่น.....	3.72	0.43
5. องค์กรทางศาสนา เช่น วัด สำนักสงฆ์.....	1.55	0.66
6. องค์กรด้านวัฒนธรรม เช่น สภาวัฒนธรรม, ศูนย์วัฒนธรรม.....	2.83	0.94

จากตารางที่ 11 แสดงให้เห็นว่า กรรมการบริหารสภาวัฒนธรรมอำเภอ มีความต้องการให้ประชาชนในท้องถิ่น ($\bar{X}=3.72$) หน่วยงานบริหารราชการส่วนท้องถิ่น ($\bar{X}=3.52$) และองค์กรด้านวัฒนธรรม ($\bar{X}=2.83$) เป็นหน่วยงานปฏิบัติในการจัดกิจกรรมวัฒนธรรมที่บ้านอยู่ในระดับมากและมากที่สุด องค์กรทางศาสนา ($\bar{X}=1.55$) อยู่ในระดับปานกลาง ส่วนหน่วยงานทางราชการ เช่น อำเภอ จังหวัด ($\bar{X}=1.50$) และองค์กรภาคเอกชน ($\bar{X}=1.43$) อยู่ในระดับน้อย

ตารางที่ 12 แสดงค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานตามทัศนะของกรรมการบริหารสภาวัฒนธรรมอำเภอ ต่ออุปสรรคปัญหาในการดำเนินการอนุรักษ์ส่งเสริมวัฒนธรรมที่บ้าน

รายการ	ระดับความต้องการ	
	\bar{X}	S.D.
1. ผู้ปฏิบัติขาดความเข้าใจในวัฒนธรรมที่บ้านที่แท้จริง.....	1.49	0.59
2. ขาดการวางแผนร่วมกันของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง.....	3.59	0.61
3. ขาดความร่วมมือจากภาครัฐ เอกชนและประชาชนในท้องถิ่น.....	1.47	0.56
4. ไม่มีหน่วยงานที่รับผิดชอบเป็นการเฉพาะ.....	1.64	0.58
5. ขาดงบประมาณในการดำเนินการ.....	3.51	0.72

จากตารางที่ 12 แสดงให้เห็นว่า กรรมการบริหารสภาวัฒนธรรมอำเภอ มีความเห็นว่าอุปสรรคปัญหาในการดำเนินงานอนุรักษ์ส่งเสริมวัฒนธรรมที่บ้าน ด้านขาดการวางแผนร่วมกันของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ($\bar{X}=3.59$) และขาดงบประมาณในการดำเนินการ ($\bar{X}=3.51$) อยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนปัญหาไม่มีหน่วยงานรับผิดชอบเป็นการเป็นการเฉพาะ ($\bar{X}=1.64$) อยู่ระดับปานกลาง ปัญหาผู้ปฏิบัติขาดความเข้าใจในวัฒนธรรมที่บ้านที่แท้จริง ($\bar{X}=1.49$) ขาดความร่วมมือจากภาครัฐ เอกชน และประชาชนในท้องถิ่น ($\bar{X}=1.47$) อยู่ในระดับน้อย

ตอนที่ 3 ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะอื่น ๆ ในการอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน

3.1 อุปสรรคปัญหา

อุปสรรคปัญหาในการดำเนินงานอนุรักษ์ส่งเสริมวัฒนธรรมพื้นบ้านของไทยใหญ่ กรรมการบริหารสภาวัฒนธรรมอำเภอได้ระบุอุปสรรคปัญหา ซึ่งสามารถประมวลและนำเสนอเรียงลำดับความถี่จากมากไปหาน้อยได้ดังนี้

1. ขาดความต่อเนื่องในการดำเนินการ
2. ขาดการจัดทำแผน แนวทางการดำเนินงานที่ชัดเจน การดำเนินการขึ้นอยู่กับผู้นำแต่ละคนเป็นผู้สั่งการ
3. ขาดงบประมาณสนับสนุนในการดำเนินงาน
4. ขาดองค์กรหลักที่จะปฏิบัติหน้าที่ขับเคลื่อนกิจกรรม โดยเฉพาะ
5. การดำเนินงานวัฒนธรรมมักมีผลประโยชน์แอบแฝง เช่น เพื่อสนองงานธุรกิจ หรือเพื่อรองรับกิจการท่องเที่ยว จึงไม่เป็นไปตามธรรมชาติ
6. ขาดการมีส่วนร่วมจากประชาชนและผู้ทรงคุณวุฒิในการวางแผน และดำเนินการ
7. หน่วยงานราชการมักจะดำเนินตามนโยบายของผู้บังคับบัญชาโดยไม่คำนึงถึงความถูกต้องเหมาะสมในการดำเนินงาน
8. ประชาชนในท้องถิ่นไม่ค่อยมองเห็นความสำคัญและขาดการเอาใจใส่ในการมีส่วนร่วมในการดำเนินการ
9. ข้าราชการไม่ค่อยมีส่วนร่วมในการปฏิบัติตามประเพณีของประชาชน

3.2 การดำเนินการอนุรักษ์ส่งเสริมวัฒนธรรมพื้นบ้าน

กรรมการบริหารสภาวัฒนธรรมอำเภอ ได้เสนอแนะการดำเนินงานด้านกิจกรรมทางวัฒนธรรม ซึ่งพอประมวลและนำเสนอเรียงลำดับจากความถี่จากมากไปหาน้อยได้ดังนี้

1. การดำเนินการควรจัดทำแผน แนวทางปฏิบัติที่ชัดเจน และดำเนินการอย่างต่อเนื่องเป็นประจำทุกปี
2. กิจกรรมทางวัฒนธรรมควรเป็นไปตามธรรมชาติ และตามเทศกาลของท้องถิ่นเขาจัดอยู่

นอกจากกิจกรรมที่ปรากฏในแบบสอบถาม ควรส่งเสริมกิจกรรมทางวัฒนธรรมพื้นบ้านอื่น ๆ ที่มีอยู่ด้วย เช่น ปอยล้อ ปอยเหลิม ปอยมหาตุ๊ก ประเพณีวานปะลิก ประเพณีกันตอเจ้าเมือง เป็นต้น

3. ควรมีการจัดสรรงบประมาณจัดตั้งเป็นกองทุน สำหรับนำดอกผลมาใช้ในการดำเนินกิจกรรมทางวัฒนธรรมในระดับอำเภอและตำบล
4. ควรให้ประชาชนและผู้ทรงคุณวุฒิทางวัฒนธรรมมีส่วนร่วมในการประชุมปรึกษาหารือ การวางแผน และการดำเนินการทางวัฒนธรรมทุกกิจกรรม
5. ควรจัดตั้งองค์กรทางวัฒนธรรมในระดับหมู่บ้านและตำบล และมีงบประมาณสนับสนุนการดำเนินการกิจกรรมทางวัฒนธรรม
6. ควรให้ภาครัฐกิจเอกชน ที่มีผลประโยชน์โดยตรงจากวัฒนธรรม มีส่วนช่วยเหลือสนับสนุนด้านงบประมาณในการดำเนินงานด้านวัฒนธรรมของอำเภอและตำบล
7. ควรมีการประสานงานกันอย่างใกล้ชิดระหว่าง หน่วยงานทางราชการ คณะสงฆ์ ผู้ทรงคุณวุฒิและประชาชนในท้องถิ่น
8. ควรมีหน่วยงานหรือองค์กร ที่ทำหน้าที่ประชาสัมพันธ์ด้านวัฒนธรรมประเพณีของท้องถิ่น และมีการประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง
9. ควรจัดให้มีสถานที่สำหรับจัดนิทรรศการ สาธิต จำหน่ายสินค้าทางวัฒนธรรมทุกอำเภอ
10. ข้าราชการที่มาอยู่ในพื้นที่ควรมีส่วนร่วมในการปฏิบัติกิจกรรมทางวัฒนธรรม และเป็นผู้อำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชน

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องการอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน(ไทยใหญ่)ในทัศนะของกรรมการบริหารสภาวัฒนธรรมอำเภอ จังหวัดแม่ฮ่องสอนนี้ มุ่งศึกษาประเด็นสำคัญคือแนวทางการดำเนินการอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน อุปสรรคปัญหาและข้อเสนอแนะอื่น ๆ ในการอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้านในทัศนะของคณะกรรมการบริหารสภาวัฒนธรรมอำเภอ ในบทนี้จะกล่าวถึงวัตถุประสงค์ของการวิจัย วิธีการดำเนินการ สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะจากการทำวิจัยครั้งนี้ดังต่อไปนี้

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาแนวทางการอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน (ไทยใหญ่) ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน
2. เพื่อศึกษาอุปสรรคปัญหาและข้อเสนอแนะในการดำเนินการ

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากร

ประชากรในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่คณะกรรมการบริหารสภาวัฒนธรรมอำเภอ ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ที่มีประชากรเป็นชาวไทยใหญ่ จาก 5 อำเภอ รวมทั้งสิ้น 150 คน และคณะกรรมการบริหารสภาวัฒนธรรมจังหวัด จำนวน 30 คน รวมทั้งสิ้น 180 คน

กลุ่มตัวอย่าง

การสุ่มกลุ่มตัวอย่างโดยใช้วิธีการสุ่มตามระดับชั้น (Proportional Stratified Random Sampling) จากตารางขนาดกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้ความเชื่อมั่นร้อยละ 95 จะได้กลุ่มตัวอย่างที่เป็นกรรมการบริหารสภาวัฒนธรรมอำเภอ 125 จากจำนวนประชากร 150 คน และกรรมการบริหารสภาวัฒนธรรมจังหวัด จำนวน 25 คน จากจำนวนประชากร 30 คน รวมกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ทั้งสิ้น 150 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่จะนำมาใช้ในเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อทำวิจัยครั้งนี้ใช้แบบสอบถามแบบถามลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบเลือกตอบและปลายเปิด แบ่งแบบสอบถามออกเป็น 3 ตอนคือ

ตอนที่ 1 สอบถามเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นแบบสอบถามแบบตรวจสอบรายการ (Check List) มีจำนวน 4 ข้อ

ตอนที่ 2 สอบถามเกี่ยวกับแนวคิดในการอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้านเป็นแบบสอบถามประมาณค่า (Rating Scale) เป็นคำถามเกี่ยวกับความต้องการจัดให้มีขึ้นในการอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน จำนวน 8 ข้อ

ตอนที่ 3 สอบถามอุปสรรคปัญหาและข้อเสนอแนะเป็นแบบสอบถามแบบปลายเปิด (Opened-Ended Form) เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้ตอบแบบสอบถามได้แสดงความคิดเห็น โดยเสรี

การเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ขอความร่วมมือจากศึกษานิเทศก์อำเภอแจ้ห่มแบบสอบถามแล้ว ผู้วิจัยเดินทางไปรับแบบสอบถามด้วยตนเอง และใช้วิธีการสัมภาษณ์ในกรณีที่ผู้ตอบแบบสอบถามไม่สามารถกรอกแบบสอบถามหรือแบบสอบถามไม่มีความสมบูรณ์แล้วทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดย

1. หาค่าความถี่ และร้อยละ ของข้อมูลที่เป็นสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม
2. หาค่าเฉลี่ย (\bar{X}) และค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) แล้วนำมาเรียงลำดับจากมากไปหาน้อยในส่วนที่เป็นความคิดเห็นของกรรมการบริหารสภาวัฒนธรรมในการอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้านแล้วนำเสนอในรูปของตารางและคำอธิบายประกอบ
3. ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามแบบปลายเปิด วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหาเพื่อจัดหมวดหมู่แล้วจัดเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย

สรุปผลการวิจัย

การสรุปผลการวิจัย ได้แบ่งออกเป็นข้อ ๆ ตามเนื้อหาที่ได้จากแบบสอบถามดังต่อไปนี้ คือ

1. สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม

กรรมการบริหารสภาวัฒนธรรมอำเภอในจังหวัดแม่ฮ่องสอน เป็นชาย มีอายุระหว่าง 31 - 50 ปี จบการศึกษาระดับปริญญาตรี และมีอาชีพรับราชการ เป็นส่วนมาก

2. ความคิดเห็นเกี่ยวกับการอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน

2.1 กิจกรรมทางวัฒนธรรม ที่กรรมการบริหารสภาวัฒนธรรมอำเภอ มีความต้องการจัดให้มีขึ้น ปรากฏว่า อยู่ในระดับมากและมากที่สุดเกือบทุกกิจกรรม ยกเว้นการจัดประชุมสัมมนา

ทางวิชาการด้านวัฒนธรรมพื้นบ้าน การจัดแสดงละคร ดนตรี ลิเก จ้าดไต การจัดประกวดแข่งขัน กิจกรรมทางด้านวัฒนธรรมพื้นบ้าน การจัดเวทีเสวนา การบรรยายและปาฐกถาทางวัฒนธรรมพื้นบ้านและการทัศนศึกษาดูงานด้านวัฒนธรรมพื้นบ้าน มีความต้องการจัดให้มีขึ้นระดับปานกลาง และกิจกรรมทางวัฒนธรรมพื้นบ้านเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวอยู่ในระดับน้อย ตามลำดับ

หากนำค่าเฉลี่ยจัดเรียงอันดับแล้ว ปรากฏว่า กรรมการบริหารสภาวัฒนธรรมอำเภอ ต้องการจัดให้มีการยกย่องเชิดชูเกียรติผู้ทรงคุณปญญาท้องถิ่นด้านต่าง ๆ เป็นอันดับแรก รองลงมา คือ การจัดทำข้อมูลด้านวัฒนธรรมพื้นบ้านให้เป็นหมวดหมู่ การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ข่าวสารด้านวัฒนธรรมพื้นบ้าน ตามลำดับ

2.2 วัฒนธรรมพื้นบ้านที่กรรมการบริหารสภาวัฒนธรรมอำเภอ ต้องการอนุรักษ์ ส่งเสริมเป็นพิเศษ ปรากฏว่า อยู่ในระดับมากและมากที่สุดเกือบทุกด้าน ยกเว้น ภาษาเขียน และการขับร้อง มีความต้องการจัดให้มีการอนุรักษ์ส่งเสริมอยู่ในระดับปานกลาง ด้านอาหารการกิน และการละเล่นต่าง ๆ เช่น หมากขวาง หมากนิม อยู่ในระดับน้อย

หากนำค่าเฉลี่ยจัดเรียงลำดับแล้ว ปรากฏว่า กรรมการบริหารสภาวัฒนธรรมอำเภอ ต้องการจัดให้มีการอนุรักษ์ส่งเสริมวัฒนธรรมพื้นบ้านด้านภาษาพูดเป็นดับแรก รองลงมาคือ ด้าน การแต่งกาย และการศิลปะการแสดง ตามลำดับ

2.3 กระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน ที่กรรมการบริหารสภาวัฒนธรรมอำเภอ ต้องการจัดให้มีขึ้น ปรากฏว่า อยู่ในระดับมากและมากที่สุดทุกด้าน

หากนำค่าเฉลี่ยจัดเรียงอันดับแล้ว ปรากฏว่า กรรมการบริหารสภาวัฒนธรรมอำเภอ ต้องการจัดให้มีกระบวนการอนุรักษ์ส่งเสริมวัฒนธรรมพื้นบ้านด้านความร่วมมือในการจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมพื้นบ้านของภาครัฐและเอกชน เป็นดับแรก รองลงมาคือ การจัดให้มีหน่วยงานรับผิดชอบการอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้านโดยเฉพาะ และการจัดให้มีหลักสูตรและการเรียนการสอนในสถาบันการศึกษาทุกระดับ ตามลำดับ

2.4 ประเพณีพื้นบ้าน(ไทยใหญ่) ที่กรรมการบริหารสภาวัฒนธรรมอำเภอต้องการอนุรักษ์ส่งเสริมเป็นพิเศษ ปรากฏว่า อยู่ในระดับมากและมากที่สุดเกือบทุกประเพณี ยกเว้น ประเพณีปอยหมั่งกะป้า (งานเขาวงกต) ปอยจ่ากะ (งานบริจาทาน) ปอยอ่องจ้อด,ดับไฟเตียน (งานถวายพุทธประทับ) ประเพณีหลู่ข้าวหย่ากู่ (ถวายข้าวคลุกน้ำอ้อย) และปอยหลู่สว่างานกะถิ่น (งานถวายผ้ากฐิน) มีความต้องอยู่ในระดับปานกลาง

หากนำค่าเฉลี่ยจัดเรียงอันดับแล้ว ปรากฏว่า กรรมการบริหารสภาวัฒนธรรมอำเภอ ต้องการจัดให้มีการอนุรักษ์ส่งเสริมประเพณีพื้นบ้านงานปอยสว่างาน เป็นดับแรก รองลงมาคือ

ประเพณีการจัดทำของพารา(ปราสาทพระพุทธร) ในเทศกาลออกพรรษาและประเพณีกันตอ(ขอขมา) ตามลำดับ

2.5 หน่วยงานหรือองค์กรที่กรรมการสภาวัฒนธรรมอำเภอ เห็นว่า สามารถดำเนินการอนุรักษ์ส่งเสริมวัฒนธรรมพื้นบ้าน ได้ดีอยู่ในระดับมากเกือบทุกองค์กร ยกเว้น หน่วยงานทางราชการและองค์กรภาคเอกชน อยู่ในระดับน้อย

หากนำค่าเฉลี่ยจัดเรียงอันดับแล้ว ปรากฏว่า กรรมการบริหารสภาวัฒนธรรมอำเภอ เห็นว่า ประชาชนในท้องถิ่นเป็นองค์กรที่สามารถดำเนินการอนุรักษ์ส่งเสริมวัฒนธรรมพื้นบ้าน ได้ดีเป็นอันดับแรก รองลงมาคือ หน่วยงานบริหารราชการส่วนท้องถิ่น และองค์กรทางด้านวัฒนธรรม ตามลำดับ

2.6 หน่วยงาน หรือองค์กร ที่กรรมการบริหารสภาวัฒนธรรมอำเภอต้องการให้เป็น หน่วยงานส่งเสริมสนับสนุนในการจัดกิจกรรมพื้นบ้าน ปรากฏว่า อยู่ในระดับมากและมากที่สุดทุกองค์กร

หากนำค่าเฉลี่ยจัดเรียงอันดับแล้ว ปรากฏว่า กรรมการบริหารสภาวัฒนธรรมอำเภอ ต้องการให้หน่วยงานบริหารราชการส่วนท้องถิ่น เป็นดับแรก รองลงมาคือ องค์กรด้านวัฒนธรรม และหน่วยงานทางราชการ ตามลำดับ

2.7 หน่วยงานหรือองค์กร ที่กรรมการบริหารสภาวัฒนธรรมอำเภอต้องการให้เป็น หน่วยงานปฏิบัติในการจัดกิจกรรมวัฒนธรรมพื้นบ้าน ปรากฏว่า ประชาชนในท้องถิ่น และ หน่วยงานบริหารราชการส่วนท้องถิ่น อยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนหน่วยงานราชการเช่น อำเภอ จังหวัด องค์กรทางศาสนาและ องค์กรภาคเอกชน อยู่ในระดับน้อย

หากนำค่าเฉลี่ยจัดเรียงอันดับแล้ว ปรากฏว่า กรรมการบริหารสภาวัฒนธรรมอำเภอ ต้องการให้ประชาชนในท้องถิ่น เป็นอันดับแรก รองลงมาคือหน่วยงานบริหารส่วนท้องถิ่น และ องค์กรด้านวัฒนธรรม ตามลำดับ

2.8 อุปสรรคปัญหาในการดำเนินงานอนุรักษ์ส่งเสริมวัฒนธรรมพื้นบ้าน กรรมการบริหารสภาวัฒนธรรมอำเภอ เห็นว่า ขาดการวางแผนร่วมกันของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง และขาดงบประมาณในการดำเนินการ อยู่ในอันดับมากที่สุด ส่วนการขาดความร่วมมือจากภาครัฐ เอกชน และประชาชนอยู่ในระดับน้อย

หากนำค่าเฉลี่ยจัดเรียงอันดับแล้ว ปรากฏว่า กรรมการบริหารสภาวัฒนธรรมอำเภอ เห็นว่า ขาดการวางแผนร่วมกันของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง เป็นดับแรก รองลงมาคือ ขาดงบประมาณในการดำเนินงาน และไม่มีหน่วยงานรับผิดชอบเป็นการเฉพาะ ตามลำดับ

3. ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะอื่น ๆ

3.1 อุปสรรคปัญหา

กรรมการบริหารสภาวัฒนธรรมอำเภอเห็นว่า มีปัญหาด้านการขาดความต่อเนื่อง ในการดำเนินการจัดกิจกรรมวัฒนธรรมพื้นบ้านมากที่สุด รองลงมาคือ ขาดการจัดทำแผน แนวทางการดำเนินงานไม่ชัดเจน ขาดงบประมาณสนับสนุนในการดำเนินการ ขาดองค์กรหลักที่จะปฏิบัติหน้าที่ในการขับเคลื่อนกิจกรรม จัดวัฒนธรรมโดยมีผลประโยชน์แอบแฝง ตามลำดับ

3.2 การดำเนินการอนุรักษ์ส่งเสริมวัฒนธรรมพื้นบ้าน

กรรมการบริหารสภาวัฒนธรรมอำเภอ ได้เสนอแนะแนวทางการดำเนินอนุรักษ์ ส่งเสริมวัฒนธรรมพื้นบ้าน คือ การจัดทำแผน แนวทางปฏิบัติที่ชัดเจน และดำเนินการอย่างต่อเนื่อง มากที่สุด รองลงมาคือ จัดกิจกรรมให้เป็นไปตามธรรมชาติและสอดคล้องกับเทศกาล การจัดตั้ง เงินกองทุน การมีส่วนร่วมของประชาชนและผู้ทรงคุณวุฒิตามลำดับ

การอภิปรายผล

จากการวิจัยครั้งนี้ สามารถอภิปรายผลโดยแยกเป็นประเด็นตามเนื้อหาสาระที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าได้ดังนี้

1. กิจกรรมทางวัฒนธรรมที่สมควรจัดให้มีขึ้นในท้องถิ่น พบว่า กรรมการบริหารสภาวัฒนธรรมอำเภอต้องการจัดให้มีกิจกรรมทางวัฒนธรรมขึ้นในท้องถิ่นอยู่ในระดับมากเกือบทุกเรื่อง ยกเว้นกิจกรรมทางวิชาการบางกิจกรรม อยู่ในระดับปานกลาง และการจัดกิจกรรมวัฒนธรรมพื้นบ้านเพื่อการท่องเที่ยว อยู่ในระดับน้อย แต่เมื่อนำค่าเฉลี่ยมาจัดอันดับ ปรากฏว่า กิจกรรมการยกย่องเชิดชูเกียรติผู้ทรงภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านต่าง ๆ เป็นอันดับแรก รองลงมาคือ การจัดข้อมูลด้านวัฒนธรรมพื้นบ้านให้เป็นหมวดหมู่ และการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ข่าวสารด้านวัฒนธรรมพื้น ตามลำดับ

การจัดกิจกรรมวัฒนธรรมพื้นบ้านนั้นสามารถจัดทำได้มากมายหลากหลายรูปแบบ ตามความเหมาะสมของแต่ละท้องถิ่น จากผลการวิจัยที่พบ แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของวัฒนธรรมพื้นที่จำเป็นต้องได้รับความสนใจเป็นพิเศษ โดยเฉพาะภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านต่าง ๆ ที่กระจายทั่วภูมิภาค ทั่วประเทศ และการจัดทำข้อมูลด้านวัฒนธรรมที่หลากหลายให้เป็นหมวดหมู่ เป็นตัวจักรสำคัญในการทำให้วัฒนธรรมพื้นบ้านคงอยู่เป็นมรดกทางสังคมต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับ คำกล่าวของพระยาอนุมานราชธน (2515 หน้า 44) ว่า วัฒนธรรมนั้นเป็นสิ่งที่ไม่มีอยู่โดยธรรมชาติ แต่เป็นสิ่งที่สังคมมนุษย์ร่วมกันสร้างขึ้น เพื่อประโยชน์แห่งความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น พฤติกรรมที่

มนุษย์สร้างขึ้นเป็นมรดกสืบทอดกันมานั้น ครอบคลุมไปถึงกิจกรรมทุกด้าน เช่น ความเป็นอยู่ ศิลปกรรม การปกครอง ครอบครัว เศรษฐกิจ ระเบียบประเพณี ศาสนาและความเชื่อเป็นต้น สมควรถนอมรักษาไว้เป็นบุคลิกลักษณะของชาติและทำให้เกิดความเจริญก้าวหน้าทางวัฒนธรรมต่อไป

เป็นที่น่าสังเกตว่า กิจกรรมทางวิชาการได้รับความสนใจค่อนข้างน้อย ทั้งที่เป็นกิจกรรมที่เอื้อต่อการก่อให้เกิดผลทางด้านสาระและเนื้อหาทางวัฒนธรรม อาจเนื่องมาจากไม่มองเห็นความสำคัญ ประกอบกับผู้ที่มาดำเนินการเกี่ยวกับวิชาการในท้องถิ่นที่ผ่านมามากไม่ค่อยจะมีความรู้ความเข้าใจในวัฒนธรรมพื้นบ้านที่แท้จริง จึงไม่สามารถเชื่อมโยงเงินคนารมณกับประชาชนที่เป็นเจ้าของวัฒนธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับรายงานการรณรงค์สืบสานวัฒนธรรมพื้นบ้านของสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดแม่ฮ่องสอน (2540 หน้า 4) ว่า ผู้ที่มีบทบาทหรือผู้ที่มีความสนใจทั้งภาครัฐและเอกชนมักเป็นคนท้องถิ่นอื่น ไม่ค่อยลึกซึ้งในความหมายและปรัชญาพื้นฐานทางวัฒนธรรมพื้นบ้าน ทำให้การดำเนินงานไม่ได้รับความร่วมมือจากประชาชนเท่าที่ควร

ในส่วนของการจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว พบว่าได้รับความสนใจค่อนข้างน้อย ทั้งนี้อาจเป็นเพราะมีความเห็นว่ามักมีการนำเอาวัฒนธรรมเพื่อสนองกิจการท่องเที่ยว โดยไม่คำนึงถึงความถูกต้อง ทำให้วัฒนธรรมพื้นบ้านบางอย่างผิดเพี้ยนไปในด้านของเนื้อหาและรูปแบบ ซึ่งประเวศ วะสี (สำนักงานวัฒนธรรมแห่งชาติ 2540 หน้า 1-2) ได้เสนอแนวคิดไว้ว่าการนำมิติทางวัฒนธรรมมาใช้ในการพัฒนาที่สำคัญประการหนึ่งคือการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ที่ทำให้มองเห็นคุณค่าของความเป็นมนุษย์ ส่งเสริมศักดิ์ศรีและสร้างความแข็งแกร่งทางเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนและท้องถิ่น โดยมุ่งให้เป็นคุณค่า เกิดความเข้าใจ ช่วยกันรักษาและพัฒนาเป็นประการสำคัญ ดังนั้น จึงควรส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์อันจะก่อให้เกิดการคงอยู่ของวัฒนธรรมพื้นบ้าน หลีกเลี่ยงการนำเอาวัฒนธรรมไปสนองกิจการท่องเที่ยวในรูปแบบของสินค้าซึ่งมุ่งแต่ผลกำไรแต่เพียงอย่างเดียว

2. วัฒนธรรมพื้นบ้านที่สมควรอนุรักษ์ส่งเสริมเป็นพิเศษ ที่ผู้วิจัยได้นำเสนอได้แก่ ด้านการแต่งกาย ภาษาพูด ภาษาเขียน สถาปัตยกรรม/ปฏิมากรรม/จิตรกรรม/การเจาะ อาหารดนตรี การขับร้อง สุภาษิตพังเพย ศิลปะการแสดง การละเล่นและภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านต่าง ๆ พบว่า กรรมการบริหารสภาวัฒนธรรมอำเภอ ต้องการจัดให้มีการอนุรักษ์ส่งเสริมเป็นพิเศษอยู่ใน

ระดับสูงเกือบทุกเรื่อง เมื่อนำค่าเฉลี่ยมาจัดเรียงอันดับปรากฏว่า ด้านภาษาพูด เป็นอันดับแรก รองลงมาคือ ด้านการแต่งกาย และศิลปะการแสดง ตามลำดับ

วัฒนธรรมพื้นบ้านของชาวไทยใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนตามที่นำเสนอแล้วจนถึงเอกลักษณ์ของชาวไทยใหญ่ตามวิถีชีวิตดั้งเดิมซึ่งมีความแตกต่างจากชนกลุ่มอื่น ๆ อย่างชัดเจน ผลจากการวิจัยแสดงให้เห็นถึงการมองความสำคัญและต้องการให้มีการอนุรักษ์ส่งเสริมเป็นพิเศษอย่างจริงจัง เพราะมีผลต่อการคงอยู่ของวัฒนธรรมด้านอื่น ๆ ด้วย ในการดำเนินการอนุรักษ์ส่งเสริมวัฒนธรรมด้านดังกล่าว ควรเป็นลักษณะที่ทำให้มีผลต่อวิถีชีวิตของชุมชนที่ถาวร มองเห็นคุณค่า เกิดความภาคภูมิใจ สอดคล้องกับชีวิตประจำวัน มิฉะนั้นการอนุรักษ์ส่งเสริมก็จะไม่บังเกิดผล เพราะเป็นแค่การจัดฉากเพียงชั่วคราว ซึ่งธนสวรรค์ เจริญเมือง (2536 หน้า 5) กล่าวไว้ว่า วัฒนธรรมสองรูปแบบ คือแบบแรกเป็นวัฒนธรรมปรากฏการณ์ มีไว้เพื่อแสดงตามร้านค้า โรงแรม หรือพิธีการต่าง ๆ โดยมุ่งหวังผลเชิงธุรกิจกำไรเป็นสำคัญ ซึ่งแนวโน้มวัฒนธรรมแบบนี้ได้รับแรงหนุนจากภาครัฐและเอกชนในระดับสูง ส่วนแบบที่สองเป็นแบบเนื้อหา ที่คนในชุมชนปฏิบัติอยู่เป็นกิจวัตรประจำวัน เป็นวัฒนธรรมพื้นฐานดั้งเดิม แต่กลับไม่ได้รับความสนใจ เพราะไม่น่าสนใจเหมือนแบบแรก ปัจจุบันอิทธิพลของภาษาของไทยกลางได้ครอบงำคนในท้องถิ่นเสียหมดสิ้น จนลูกหลานพูดภาษาพ่อแม่ของตนเองไม่ได้ เป็นการพัฒนาที่เป็นอันตรายต่อการอนุรักษ์ส่งเสริมวัฒนธรรมของท้องถิ่น

สิ่งที่น่าสังเกตประการหนึ่งคือ ด้านอาหารการกิน แม้จะเป็นเรื่องไม่สำคัญแต่กลับได้รับความต้องการอยู่ในระดับค่อนข้างมาก อาจเป็นเพราะชาวไทยใหญ่มองเห็นการกินเป็นสิ่งสำคัญ และชาวไทยใหญ่วัฒนธรรมการปรุงอาหารที่มีเอกลักษณ์เฉพาะ ส่วนประกอบของเครื่องปรุงล้วนมีคุณค่าทางอาหารสูง เช่น ถั่วเน่าเค็ม ซึ่งทำจากถั่วเหลือง ปัจจุบันความนิยมของอนุชนชาวไทยใหญ่เปลี่ยนไปเป็นนิยมใช้เครื่องปรุงอย่างคนภาคกลางแทน ทำให้กระทบต่อการคงอยู่ของภูมิปัญญาด้านนี้ได้ คุณค่าของถั่วเน่าเค็มนั้น สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดแม่ฮ่องสอน (2540 หน้า 40) ได้กล่าวไว้ว่า ถั่วเน่าเค็ม มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตประจำวันของชาวไทยใหญ่เป็นอันมาก เพราะจะใช้ในการปรุงอาหารเกือบทุกชนิดเช่นเดียวกับกะปิที่ใช้ในการปรุงอาหารของคนภาคกลาง

3. กระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน ที่สมควรจัดให้มีขึ้นในท้องถิ่นที่ผู้วิจัยนำเสนอได้แก่ หลักสูตรและการเรียนการสอนในสถานศึกษาทุกระดับ หน่วยงานที่รับผิดชอบการอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้านโดยเฉพาะ การวางแผนการจัดกิจกรรมวัฒนธรรมพื้นบ้านในรูปปีความร่วมมือในการจัดกิจกรรมวัฒนธรรมพื้นบ้านของภาครัฐ เอกชนและประชาชน การรณรงค์ให้

ตระหนักและมองเห็นคุณค่าวัฒนธรรมพื้นบ้าน ผลการวิจัยพบว่า กรรมการบริหารสภาวัฒนธรรมอำเภอและจังหวัด ต้องการจัดให้มีขึ้นอยู่ในระดับสูงทุกเรื่อง หากนำค่าเฉลี่ยมาจัดอันดับปรากฏว่าการสร้างความร่วมมือการจัดกิจกรรมระหว่างภาครัฐ เอกชนและประชาชน เป็นอันดับแรก รองลงมาคือการจัดให้มีหน่วยงานรับผิดชอบการอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้านเป็นการเฉพาะและการจัดให้มีหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนในสถาบันการศึกษาทุกระดับตามลำดับ ซึ่งสอดคล้องกับยุทธศาสตร์การดำเนินงานวัฒนธรรมตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (อ้างใน พยุงศักดิ์ จันทรสุนทร, 2539 หน้า 20) ว่าจัดให้มีการระดมทรัพยากรและการลงทุนทางวัฒนธรรม โดยขยายขอบเขตการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานวัฒนธรรม ให้ประชาชน หน่วยงานภาครัฐและเอกชนมองเห็นคุณค่าความสำคัญและตระหนักในภาระหน้าที่ความรับผิดชอบที่จะต้องช่วยกันสนับสนุนและส่งเสริมด้านการลงทุนทางวัฒนธรรม และ (เรื่องเดิม หน้า 10) ว่า การบริหารงานวัฒนธรรมปัจจุบันยังเป็นองค์กรที่ขาดเอกภาพทั้งระดับนโยบาย ระดับบริหารและระดับปฏิบัติ เนื่องจากยังไม่มีวาระชัดเจนในเรื่องของหน่วยงานที่รับผิดชอบในระดับภูมิภาค

สำหรับการจัดหลักสูตรและการเรียนการสอนในสถานศึกษานั้น ปัจจุบันแทบจะไม่มีหลักสูตรที่บรรจุเนื้อหาวัฒนธรรมพื้นบ้าน โดยเฉพาะและจัดให้มีการเรียนการสอนอย่างจริงจัง ซึ่งความเป็นจริงการเรียนรู้อาจเริ่มจากสิ่งที่ใกล้ตัวเป็นอันดับแรก แล้วจึงค่อยขยายไปถึงระดับชาติและระดับโลก การรณรงค์ปลูกฝังเจตคติและปลูกจิตสำนึกก็ควรปลูกฝังตั้งแต่ยังเยาว์ โดยเริ่มตั้งแต่สถาบันครอบครัว และสถาบันการศึกษา ดังที่ทวีป อภิสัทธา (2528 หน้า 52) ได้กล่าวไว้ว่า ในการสืบทอดสืบสานวัฒนธรรมควรเริ่มจากครอบครัวและขยายไปยังสถาบันอื่น ๆ ในสังคม เช่น วัด โรงเรียน เป็นต้น โรงเรียนถือว่าเป็นสถาบันที่มีความสำคัญยิ่งในการสืบทอดวัฒนธรรมท้องถิ่น

4. ประเพณีพื้นบ้าน(ไทยใหญ่) ที่ควรอนุรักษ์ส่งเสริมเป็นพิเศษ ที่ผู้วิจัยได้เสนอได้แก่ ปอยสังลอง (งานบวชลูกแก้ว) ปอยหมั่งกะป่า (งานเขาวงกต) ปอยจ่าดี (งานเจดีย์ทราย) ปอยจั่งกะ (งานบริจาคทาน) จองพารา (ปราสาทพระพุทธร) ปอยอ่องจ้อด/ปอยดับไฟเตียน (งานถวายพุทธประทีป) ประเพณีเทศกาลสงกรานต์ ประเพณีกั้นตอ (ขอมมา) ประเพณีแฮนซอมโก่จา(งานอุทิศส่วนกุศลให้ผู้ตาย) ประเพณีต่างซอมต่อหลวง (งานถวายข้าวมธุปายาส) ประเพณีหลู่ข้าวหย่ากู่ (ข้าวคลุกน้ำอ้อย) ปอยหลู่ต่างกานกะถิน(ถวายผ้ากฐิน) ผลการวิจัยพบว่า กรรมการบริหารสภาวัฒนธรรมอำเภอและจังหวัดต้องการให้มีการอนุรักษ์ส่งเสริมประเพณีพื้นบ้านของชาวไทยใหญ่ อยู่ในระดับมากเกือบทุกเรื่อง แต่เมื่อนำค่าเฉลี่ยนำมาจัดเรียงอันดับปรากฏว่า ปอยสังลอง เป็นอันดับแรก รองลงมาคือ ประเพณีกั้นตอและจองพาราตามลำดับ ซึ่งประเพณีดังกล่าวล้วนมีมูลฐาน

ทางความคิดและความเชื่อถือทางศาสนาเป็นสำคัญ มุ่งใช้ประเพณีเป็นกระบวนการกล่อมเกลாதงสังคมให้เป็นคนดี การเปลี่ยนแปลงทางสังคมได้มีผลกระทบอย่างรุนแรงต่อวัฒนธรรมดังกล่าว ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งเนื้อหาและรูปแบบ ซึ่งสอดคล้องกับการผลการวิจัยของคณีย์ สิทธิเจริญ (2536) ว่า กระบวนการส่งลงของชาวไทยใหญ่ ซึ่งมีองค์ประกอบอยู่ 2 ส่วน ส่วนหนึ่งเป็นส่วนเนื้อหาด้านประเพณีและพิธีกรรม อีกส่วนหนึ่งเป็นเนื้อหาทางการศึกษา แต่เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงของสังคม ส่งผลกระทบต่อกระบวนการปอยส่งลง คือส่วนที่เป็นเนื้อหาทางการศึกษาได้สูญเสียไป คงเหลือแต่ด้านประเพณีและพิธีกรรม และผลการวิจัยของสุทัศน์ กันทะมา (2542) ว่า เงื่อนไขปัจจัยที่ทำให้วัฒนธรรมคงอยู่คือการเห็นคุณค่าหรือประโยชน์ที่มีอยู่ในรูปของความเชื่อ วัฒนธรรมพื้นบ้านของชาวไทยใหญ่ที่คงอยู่ไม่ได้คงอยู่ในลักษณะที่สมบูรณ์ มีการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านคุณค่าและรูปแบบ

5. หน่วยงานหรือองค์กรที่ทำหน้าที่ส่งเสริมสนับสนุนการอนุรักษ์ส่งเสริมวัฒนธรรมพื้นบ้าน ที่ผู้วิจัยได้นำเสนอได้แก่ หน่วยงานทางราชการ เช่น อำเภอ จังหวัด หน่วยงานบริหารราชการส่วนท้องถิ่น องค์กรภาคเอกชน ประชาชนในท้องถิ่น องค์กรทางศาสนา องค์กรด้านวัฒนธรรม ผลการวิจัยพบว่า กรรมการบริหารสภาวัฒนธรรมอำเภอและจังหวัด ต้องการให้ทุกองค์กรเป็นหน่วยงานส่งเสริมสนับสนุน อยู่ในระดับมาก แต่เมื่อนำค่าเฉลี่ยมาจัดเรียงอันดับปรากฏว่า องค์กรบริหารส่วนท้องถิ่น เป็นอันดับแรก รองลงมาคือ องค์กรทางด้านวัฒนธรรม และหน่วยงานราชการ ตามลำดับ ซึ่งสอดคล้องกับหลักการกระจายอำนาจในปัจจุบันที่ให้ความสำคัญการบริหารส่วนท้องถิ่นซึ่งประชาชนมีส่วนร่วมการตัดสินใจ โดยเฉพาะในเรื่องของวัฒนธรรมซึ่งเป็นภาระหน้าที่ความรับผิดชอบของหน่วยงานบริหารส่วนตำบลจะต้องดำเนินการ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการสร้างเสริมความเข้มแข็งจากฐานล่างของ ประเวศ วะสี (ม.ป.ป. หน้า 7) กล่าวไว้ว่า องค์กรบริหารส่วนตำบล เป็นองค์กรที่มีอำนาจทางการเมืองการปกครอง ควรดูแลผลประโยชน์ของชุมชนทั้งหมด หน่วยงานที่เคยบังคับบัญชาเปลี่ยนมาเป็นสนับสนุน อบต.เอื้ออำนวยให้ตำบลสามารถทำกิจกรรมได้อย่างเหมาะสม โดยร่วมกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจของชุมชน

ส่วนหน่วยงานปฏิบัติในการอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน พบว่า ประชาชนในท้องถิ่นเป็นอันดับแรก รองลงมาคือ หน่วยงานบริหารราชการส่วนท้องถิ่น และองค์กรทางวัฒนธรรม ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของพยุหศักดิ์ จันทรสุนทร (2539 หน้า 11) ว่า การดำเนินงานทางวัฒนธรรม

ในส่วนภูมิภาคและท้องถิ่นควรเปิดโอกาสให้ประชาชนซึ่งเป็นเจ้าของวัฒนธรรมโดยตรงมีโอกาส และมีส่วนในการบริหารและดำเนินงานวัฒนธรรมท้องถิ่นของตนอย่างเต็มที่

6. อุปสรรคปัญหาในการดำเนินงานวัฒนธรรมพื้นบ้าน ที่ผู้วิจัยได้นำเสนอได้แก่ ผู้ปฏิบัติขาดความเข้าใจในวัฒนธรรมพื้นบ้านที่แท้จริง ขาดการวางแผนร่วมกันของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ขาดความร่วมมือจากภาครัฐ เอกชนและประชาชนในท้องถิ่น ไม่มีหน่วยงานที่รับผิดชอบเป็นการเฉพาะ และขาดงบประมาณในการดำเนินงาน ผลการวิจัยพบว่า ขาดการวางแผนร่วมกันของทุกฝ่าย และขาดงบประมาณในการดำเนินงานด้านวัฒนธรรม อยู่ในระดับมาก

การดำเนินงานกิจกรรมใด ๆ จำเป็นอย่างยิ่งต้องมีการจัดทำแผน กำหนดแนวทางการดำเนินงานที่ชัดเจน จึงจะเป็นผลให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล เช่นเดียวกัน การดำเนินงานด้านวัฒนธรรมพื้นบ้าน สมควรจัดทำแผน กำหนดแนวทางการดำเนินงานที่ชัดเจน จึงจะก่อให้เกิดความร่วมมือกันขององค์กรต่าง ๆ ทั้งเป็นการสร้างความเข้าใจและระดมทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์ต่อการดำเนินงานด้านวัฒนธรรม ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการบริหารและการจัดการวัฒนธรรมที่สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติได้กำหนดไว้ (พยุงศักดิ์ จันทรสุนทร, 2540 หน้า 20) คือ

1. จัดให้มีการทำแผนประสานระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน
2. จัดให้มีการทำแผนเฉพาะกิจเฉพาะเรื่อง เพื่อเป็นการดำเนินงานวัฒนธรรมให้เข้มแข็งและจริงจังมากขึ้น
3. จัดให้มีการเชื่อมโยงการวิจัย เพื่อให้รู้รากลึกของวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่นของไทยเพื่อสร้างความภาคภูมิใจในความเป็นไทยมากยิ่งขึ้น

ในส่วนของงบประมาณในการดำเนินงานด้านวัฒนธรรมในระดับปฏิบัติซึ่งเป็นผู้ใกล้ชิดกับประชาชนมากที่สุดก็คืออำเภอ แทบจะกล่าวได้ว่า ไม่เคยได้รับงบประมาณเพื่อการนี้เลย มีเพียงบางพื้นที่พอจะมีศักยภาพพอ ก็จะระดมทุนเองตั้งเป็นกองทุนเพื่อส่งเสริมวัฒนธรรม คงเป็นเพราะมองเห็นว่า การลงทุนทางด้านวัฒนธรรมไม่ก่อให้เกิดผลที่เป็นรูปธรรม และไม่คุ้มค่ากับการลงทุน โดยถือว่า การอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้านเป็นภาระหน้าที่ของประชาชนในแต่ละท้องถิ่น ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของ พยุงศักดิ์ จันทรสุนทร (อ้างแล้ว หน้า 10) ว่า ที่ผ่านมาการพัฒนาประเทศได้มุ่งเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจเป็นสำคัญ จนมองข้ามการพัฒนาด้านสังคมโดยเฉพาะด้านจิตใจ ทั้งที่การลงทุนทางวัฒนธรรมเป็นการลงทุนที่สำคัญทางเศรษฐกิจ เพราะนอกจากจะเป็นการลงทุนที่ก่อให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ การผลิต การจ้างงาน การขาย การบริโภควัฒนธรรม

เป็นต้น ยังเป็นการลงทุนที่สามารถก่อให้เกิดการผลิตที่สามารถทำกำไรทั้งที่เป็นผลทางเศรษฐกิจ ผลทางจิตใจและวัฒนธรรมอีกด้วย

ข้อเสนอแนะทั่วไป

1. การจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมขึ้นในท้องถิ่น ควรจัดให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนในท้องถิ่น และมีความเหมาะสมกับท้องถิ่นนั้น ๆ สำหรับกิจกรรมที่เป็นลักษณะวิชาการ ผู้ที่จะดำเนินการควรเป็นนักวิชาการท้องถิ่น หรือผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจในสาระ เนื้อหา และปรัชญาของวัฒนธรรมในท้องถิ่นเป็นอย่างดี
2. การอนุรักษ์ส่งเสริมวัฒนธรรมพื้นบ้าน ควรคำนึงถึงสิ่งที่ก่อให้เกิดผลต่อวิถีชีวิตของชุมชนที่ถาวร ไม่มุ่งหวังผลเพียงชั่วคราวหรือเพื่อตอบสนองเพียงกิจการใดกิจการหนึ่งโดยเฉพาะ
3. ควรจัดให้มีหลักสูตรหรือตำราเกี่ยวกับวัฒนธรรมพื้นบ้าน เพื่อให้เยาวชนได้ศึกษา มีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง และเกิดความตระหนัก มองเห็นคุณค่าวัฒนธรรมพื้นบ้าน มีความรักและหวงแหนในวัฒนธรรมของตน
4. ควรมีการจัดทำแผน กำหนดแนวทาง หรือแผนปฏิบัติการวัฒนธรรมพื้นบ้าน จัดทำเป็นลักษณะคู่มือเพื่อให้หน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องได้ยึดถือปฏิบัติเป็นแนวทางเดียวกัน และมีการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง
5. ควรมีหน่วยงานที่รับผิดชอบในการดำเนินงานอนุรักษ์ส่งเสริมวัฒนธรรมพื้นบ้าน โดยเฉพาะ เพราะจะได้เป็นตัวจักรในการขับเคลื่อนให้มีกิจกรรมต่าง ๆ ดำเนินการไปตามแผนที่วางไว้
6. ประเพณีพื้นบ้านควรให้เป็นไปตามธรรมชาติตามเทศกาลของท้องถิ่น หรือวิถีดั้งเดิมของชุมชน ไม่สมควรนำไปดำเนินการเพื่อเป็นการหวังผลประโยชน์อื่น เพราะจะทำให้ผิดเพี้ยนและขาดความสำคัญลง หากไม่เข้าใจในขั้นตอนการดำเนินการ ควรปรึกษาผู้รู้หรือภูมิปัญญาท้องถิ่น
7. หน่วยงานราชการ องค์กรทางศาสนา องค์กรทางวัฒนธรรม และองค์กรภาคเอกชน ควรเป็นฝ่ายสนับสนุนส่งเสริม อำนวยความสะดวกให้กับผู้ปฏิบัติอย่างแท้จริง วัฒนธรรมประเพณีใดที่ประชาชนปฏิบัติอยู่แล้ว ไม่ควรเข้าไปดำเนินการแข่งขันกับประชาชน เพราะจะทำให้ประชาชนปล่อยวางมือ

8. หน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบ ตลอดจนหน่วยงานบริหารราชการส่วนท้องถิ่น ควรสนับสนุนส่งเสริม ด้วยการจัดตั้งงบประมาณสนับสนุนการดำเนินงาน จัดกิจกรรมทาง วัฒนธรรมของชุมชน

9. การจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว ควรเป็นไปในลักษณะการท่องเที่ยวเชิง อนุรักษ์ กล่าวคือ ให้มองเห็นความสำคัญ คุณค่า และมีส่วนร่วมในการคงอยู่ของวัฒนธรรม พื้นบ้าน

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาวิจัยโดยใช้กลุ่มตัวอย่างอื่น ๆ เช่น ประชาชน หรือภูมิปัญญาพื้นบ้าน เป็นต้น
2. ควรศึกษาวิจัยโดยใช้เครื่องมืออื่น ๆ เช่น สัมภาษณ์ สังเกต
3. ควรศึกษาวิจัยเพื่อให้ทราบถึงตัวแปรหรือปัจจัยอื่น ๆ ที่มีผลกระทบต่อ การ อนุรักษ์ วัฒนธรรมพื้นบ้าน (ไทยใหญ่)
4. ควรศึกษาวิจัย เพื่อให้ทราบถึงแนวทางการอนุรักษ์ส่งเสริมวัฒนธรรมพื้นบ้านของ กลุ่มชนเผ่าต่าง ๆ เช่น กะเหรี่ยง ม้ง เป็นต้น

บรรณานุกรม

- โกวิท ประวาลพฤกษ์ และสมศักดิ์ สิ้นธุระเวชญ์. การประเมินในชั้นเรียน. กรุงเทพมหานคร :
วัฒนาพานิช, 2523.
- โกศล ศรีมณี. ศิลปลายไต. มปท., มปป.
- _____. “กึ่งกะหล่ำและภาษาไต” เอกสารส่งเสริมการอนุรักษ์วัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน
ชุดที่ 1. เชียงใหม่ : โรงพิมพ์นครฟิล์ม, 2534.
- คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, สำนักงาน. ความหมายและขอบข่ายงานวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ
: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2535.
- _____. กิจกรรมวัฒนธรรม. ม.ป.ท., ม.ป.ป. (อัครา).
- _____. วิสัยทัศน์ผู้ทรงคุณวุฒิด้านวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, 2541.
- จูเหลียงเหวียน, งามพรรณ เวชชาชีวะ แปล. ชนชาติไต. กรุงเทพฯ : โอ.เอส พรินติ้งเฮ้าส์, 2536 .
- จูไรรัตน์ จันท์ธำรง. สังคมและวัฒนธรรม (เอกสารประกอบการบรรยายวิชา ม.326 วัฒนธรรม
และสังคมไทย) กรุงเทพฯ : คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรม
ศาสตร์, ม.ป.ป.(อัครา).
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. วัฒนธรรมไทยกับการเปลี่ยนแปลงสังคม. กรุงเทพฯ:สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, 2537.
- เจลิยว บุรีภักดี. ปัญหาวัฒนธรรมไทยปัจจุบัน ม.ป.ท, ม.ป.ป.(อัครา).
- คณัย สิทธิเจริญ. สาระทางการศึกษาในกระบวนการปอยส่างลองของชาวไทยใหญ่ในจังหวัด
แม่ฮ่องสอน. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2536.
- คารณี ถวิลพิพัฒน์กุล. กระบวนการเป็นเมืองกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในประเทศกำลังพัฒนา
กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539.
- ทวีป อภิสัทธี. “การถ่ายทอดวัฒนธรรมยุคปัจจุบัน : ปลายที่ว้ายทวนกระแส”. มิตรครุ ปีที่ 27
ฉบับที่ 15 ปีที่แรก สิงหาคม 2528.
- ธเนศวร เจริญเมือง. วัฒนธรรมล่มสลาย : ป้อก้อเมือง แม่ก้อเมือง ลูกอู้เมืองบะจ่าง. เชียงใหม่ :
โรงพิมพ์มิ่งเมือง, 2536.
- นันทสาร สีสลับ. “วัฒนธรรมกับการพัฒนาสังคม” วัฒนธรรมไทย. ปีที่ 24 ฉบับที่ 5 : 69
พฤษภาคม 2528.

นิคม มูลิกะคามะ และคณะ. “การพัฒนารวมศึกษา : กระบวนการบริหารและจัดการพัฒนารวม”

เอกสารประกอบการสัมมนาเพื่อจัดทำแผนการศาสนาและการพัฒนารวม ฉบับที่ 1
ของอนุกรรมการฯ ศาสนาและวัฒนธรรม กระทรวงศึกษาธิการ 2538.

กรุงเทพฯ : บริษัทประชาชน จำกัด, 2538.

บุญชู ศรีทอง. อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพคุณพ่อช่วยจิ่ง ศรีทอง. กรุงเทพฯ :

บริษัทลีลากรู๊ป จำกัด, 2534.

บุญยงค์ เกศเทศ. พัฒนารวม เผ่าพันธุ์มนุษย์. กรุงเทพฯ : ยงสวัสดิ์การพิมพ์, 2536.

ประเวศ วะสี, นายแพทย์. จุดคนจัดทางพัฒนารวม. ม.ป.ท., ม.ป.ป.(อัคราเนนา).

_____. พัฒนารวมกับการพัฒนา. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2537.

_____. เศรษฐกิจแห่งการพึ่งตนเอง:ความเข้มแข็งจากฐานล่าง. ม.ป.ท., ม.ป.ป.(อัคราเนนา).

ประสพ แสงคำ. แม่ฮ่องสอนจังหวัดของเรา. ม.ป.ท., 2521 (อัคราเนนา).

ปรัชญา เวลรัชช. รายงานการวิจัยการมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมเพื่อการพัฒนาชนบท.

กรุงเทพฯ : สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2528.

ปาริชาติ เรืองวิเศษ. “แม่ฮ่องสอน” สารคดีชุดเพื่อความเข้าใจในแผ่นดิน. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์

สารคดี, 2537.

พวงศักดิ์ จันทร์สุรินทร์. วิสัยทัศน์การดำเนินงานพัฒนารวม. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว,

2539.

อนุমানราชชน, พระยา. พัฒนารวม. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์บรรณาการ, 2501.

_____. เชื้อชาติ ภาษาและพัฒนารวม. ป.ป.ท., 2515.

_____. พัฒนารวม. กรุงเทพฯ : อมรการพิมพ์, 2525.

ผ่องพันธ์ มณีรัตน์. ทัศนคติและธรรมชาติของพัฒนารวม (เอกสารประกอบวิชา ม. 201

มานุษยวิทยาเบื้องต้น) กรุงเทพฯ : คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรม

ศาสตร์, 2528.

_____. การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและพัฒนารวม. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย

ธรรมศาสตร์, 2521.

ผู้ตรวจราชการกระทรวงกระทรวงศึกษาธิการ, สำนักงาน. ระบบการพัฒนารวม. กรุงเทพฯ :

โรงพิมพ์การศาสนา, 2540.

รัชนิกร เศรษฐโร, รองศาสตราจารย์. โครงสร้างสังคมและพัฒนารวมไทย. กรุงเทพฯ :

บริษัทสำนักพิมพ์ ไทยวัฒนาพานิช จำกัด , 2532.

- รัชพล บึงพิบูลย์. กระบวนการถ่ายทอดวัฒนธรรมการทอผ้าของชาวไทยทรงดำ. วิทยานิพนธ์
ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2538.
- วันรักษ์ มิ่งมณีนาคนิ. การพัฒนาชนบทไทย. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,
2531.
- วัลลภ มณีเชษฐา, พันตรี. กระบวนการถ่ายทอดวัฒนธรรมเรื่องอักษรล้านนา. วิทยานิพนธ์
ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2537.
- ศิลปากร, กรม. ประวัติของคำ จังหวัดแม่ฮ่องสอน. กรุงเทพฯ : หจก.จงเจริญการพิมพ์, 2535
ศึกษาธิการจังหวัดแม่ฮ่องสอน, สำนักงาน. ก้า : ศิลปการต่อสู้และเพื่อนรำของชาวไทยใหญ่.
ม.ป.ท., ม.ป.ป.
- _____. รายงานการรณรงค์สืบสานวัฒนธรรมพื้นบ้าน จังหวัด แม่ฮ่องสอน. ม.ป.ท., 2540.
- สมัย สุทธิธรรม. “แม่ฮ่องสอน”สารคดีชุดถิ่นทองของไทย. กรุงเทพฯ:สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์,
2539.
- สุทัศน์ กันทะมา. การคงอยู่ของวัฒนธรรมพื้นบ้านของชาวไทยใหญ่. วิทยานิพนธ์
ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2542.
- ห้องสอนศึกษา, โรงเรียน. “แหล่งศิลปกรรม 1”การสำรวจและจัดทำข้อมูลถึงแวดล้อมศิลปกรรม
ท้องถิ่นจังหวัดแม่ฮ่องสอน . เชียงใหม่: จรัสธุรกิจการพิมพ์, 2540.
- อคิน รพีพัฒน์. ปัญหาการพัฒนาชนบท : บทเรียนจากกรณียกกระบัตรโครงการพัฒนาชนบทลุ่ม
น้ำแม่กลอง. ขอนแก่น : สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2531.
- องค์การบริหารส่วนจังหวัดแม่ฮ่องสอน. ประวัติมหาดไทยส่วนภูมิภาคจังหวัดแม่ฮ่องสอน.
ม.ป.ท., 2528.
- อชิวิโรภิกขุ. วัดก้ำก้อ จังหวัดแม่ฮ่องสอน. กรุงเทพฯ : หจก.จงเจริญการพิมพ์, 2535.
- อนุกรรมการวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอนและคณะ. ย้อนรอยอดีตเมืองแม่ฮ่องสอน. เชียงใหม่ :
นครฟิล์มอินเตอร์กรุ๊ป, ม.ป.ป.
- อมรา พงศาพิชญ์. วัฒนธรรม ศาสนาและชาติพันธุ์ : วิเคราะห์สังคมไทยแนวมนุษยวิทยา .
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2537.
- อุทิศ นาคสวัสดิ์. เรื่องของวัฒนธรรม. สังคมศาสตร์ปริทัศน์ ปีที่ 2 ฉบับที่ 9 : 49 - 51 สิงหาคม
2514.

ภาคผนวก

รายงานนามผู้ทรงคุณวุฒิ

1. นายโกศล ศรีมณี ศึกษาธิการจังหวัดแม่ฮ่องสอน
2. นายธำรง บุญพิทักษ์ ประธานสภาวัฒนธรรมอำเภอขุนยวม และข้าราชการบำนาญ
3. นายประเวช คำสวัสดิ์ นิติกร สำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน
4. นายประสพ แสงคำ ผู้ทรงคุณวุฒิด้านวัฒนธรรม และข้าราชการบำนาญ
5. นายสุรศักดิ์ ป้อมทองคำ ผู้ช่วยผู้อำนวยการ โรงเรียนห้องสอนศึกษา และเลขานุการศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

เรื่อง

การอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน(ไทยใหญ่) ในทัศนะของกรรมการบริหาร
สภาวัฒนธรรมอำเภอ จังหวัดแม่ฮ่องสอน

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย / ลงในช่อง หรือเติมข้อความลงในช่องว่างตามที่เป็นอย่างจริง

ตอนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ตอบแบบสอบถาม

1. เพศ ชาย หญิง

2. อายุ ต่ำกว่า 30 ปี 31 - 50 ปี 51 ปี ขึ้นไป

3. วุฒิกการศึกษา ประถมศึกษาหรือต่ำกว่า มัธยมศึกษาตอนต้น
 มัธยมศึกษาตอนปลาย อนุปริญญา
 ปริญญาตรี สูงกว่าปริญญาตรี

4. อาชีพ ค้าขาย เกษตรกร รับจ้าง
 รับราชการ อื่น ๆ โปรดระบุ.....

ตอนที่ 2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับการอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน

ความหมายของการให้คะแนน ตอนที่ 2 ข้อที่ 1 - 8

- 4 หมายถึง ต้องการมากที่สุด
3 หมายถึง ต้องการค่อนข้างมาก
2 หมายถึง ต้องการน้อย
1 หมายถึง ต้องการน้อยที่สุด

1. ท่านคิดว่า กิจกรรมวัฒนธรรมใดบ้าง สมควรจะจัดให้มีขึ้น ในท้องถิ่นของท่าน

ที่	รายการ	ระดับความต้องการ			
		4	3	2	1
1	จัดประชุมสัมมนาทางวิชาการด้านวัฒนธรรมพื้นบ้าน.....
2	จัดแสดงละคร คนตรี ลิเกจ๊าดไต.....
3	จัดประกวดแข่งขันกิจกรรมวัฒนธรรมพื้นบ้าน เช่น การขับร้อง การแต่งกาย การประกอบอาหาร เป็นต้น.....
4	ยกย่องเชิดชูเกียรติผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านต่าง ๆ.....
5	จัดทำข้อมูลด้านวัฒนธรรมพื้นบ้านเป็นหมวดหมู่.....
6	จัดให้มีการศึกษา วิจัยด้านวัฒนธรรมพื้นบ้าน.....
7	จัดตั้งกลุ่มหรือองค์กรชุมชนด้านวัฒนธรรมพื้นบ้าน
8	เผยแพร่ประชาสัมพันธ์ข่าวสารทางวัฒนธรรมพื้นบ้าน.....
9	จัดตั้งพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านขึ้นในระดับตำบล อำเภอ และจังหวัด.....
10	จัดงานประเพณีและงานประจำปีของท้องถิ่น.....
11	จัดให้มีศูนย์จำหน่ายสินค้าทางวัฒนธรรมพื้นบ้าน.....
12	จัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมพื้นบ้านส่งเสริมการท่องเที่ยว.....
13	จัดตั้งกองทุนส่งเสริมงานวัฒนธรรมพื้นบ้าน.....
14	จัดตั้งหมู่บ้านวัฒนธรรม.....
15	จัดเวทีเสวนาทางวัฒนธรรมพื้นบ้าน.....
16	จัดบรรยาย/ปาฐกถาทางวัฒนธรรมพื้นบ้าน.....
17	จัดกิจกรรมรณรงค์ปลูกจิตสำนึกในวัฒนธรรมพื้นบ้าน.....
18	จัดทัศนศึกษาดูงานด้านวัฒนธรรมพื้นบ้าน.....
19	จัดนิทรรศการ สาธิตกิจกรรมทางวัฒนธรรมพื้นบ้าน.....

2. วัฒนธรรมพื้นบ้าน (ไทยใหญ่) ด้านใดบ้าง ที่สมควรอนุรักษ์ส่งเสริมเป็นพิเศษ

ที่	รายการ	ระดับความต้องการ			
		4	3	2	1
1	การแต่งกาย.....
2	ภาษาพูด.....
3	ภาษาเขียน.....
4	สถาปัตยกรรม(สิ่งก่อสร้าง) /ปฏิมากรรม(การปั้น,การแกะสลัก) จิตรกรรม(ภาพวาด) /การเจาะ (ต้องลาย).....
5	อาหารการกิน.....
6	ดนตรี.....
7	การขับร้อง.....
8	สุภายิต คำพังเพย.....
9	ศิลปะการแสดง เช่น รำนางนก รำโต เป็นต้น.....
10	การละเล่นต่าง ๆ เช่น หมากนึม หมากขวาง เป็นต้น.....
11	ภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านต่าง ๆ.....

3. ท่านคิดว่า กระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน อะไรบ้าง ที่สมควรจัดให้มีขึ้นอย่างยิ่ง

ที่	รายการ	ระดับความต้องการ			
		4	3	2	1
1	หลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษาทุกระดับ.....
2	หน่วยงานที่รับผิดชอบการอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน โดยเฉพาะ.....
3	การวางแผนการจัดกิจกรรมวัฒนธรรมพื้นบ้านในรอบปี.....
4	ความร่วมมือในการจัดกิจกรรมพื้นบ้านของภาครัฐ เอกชน และประชา ชน.....
5	กิจกรรมการรณรงค์ให้ตระหนักและมองเห็นคุณค่าวัฒนธรรมพื้นบ้าน

4. งานประเพณีพื้นบ้าน (ไทยใหญ่) ะไรบ้าง ที่สมควรอนุรักษ์ส่งเสริมเป็นพิเศษ

ที่	รายการ	ระดับความต้องการ			
		4	3	2	1
1	ปอยสา่งลอง (งานบวชลูกแก้ว).....
2	ปอยหมั่งกะป่า (งานเขาวงกต).....
3	ปอยจำดี (งานถวายเจดีย์ทราย).....
4	ปอยจำก๊ะ (งานบริจาคทาน).....
5	ประเพณีเทศกาลออกพรรษา -จองพารา (ปราสาทพระพุทธร)..... -ปอยอ่องจ้อค, คับไฟเตียน (งานถวายพุทธประทีป).....
6	ประเพณีเทศกาลวันสงกรานต์ (สร้างน้ำพระ รดน้ำดำหัวผู้สูงอายุ).....
7	ประเพณีกันตอ (ขอขมา).....
8	ประเพณีแสนซอมโก่จา (งานทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้ผู้ตาย).....
9	ประเพณีต่างซอมต่อหลวง (ถวายข้าวมรูปายาส).....
10	ประเพณีหลู่ข้าวหย่ากู่ (ถวายข้าวคลุกน้ำอ้อย).....
11	ปอยหลู่ต่างกานกะถิ้น (งานถวายผ้ากฐิน).....

5. เท่าที่ผ่านมา ตามความคิดของเห็นว่า หน่วยงานใดที่ ดำเนินการอนุรักษ์ส่งเสริม
วัฒนธรรมพื้นบ้าน ได้ดี

ที่	รายการ	ระดับความต้องการ			
		4	3	2	1
1	หน่วยงานทางราชการ เช่น อำเภอ จังหวัด.....
2	หน่วยงานบริหารราชการส่วนท้องถิ่น เช่น อบต.สภาตำบล เทศบาลฯ
3	องค์กรภาคเอกชน
4	ประชาชนในท้องถิ่น.....
5	องค์กรทางศาสนา เช่น วัด สำนักสงฆ์.....
6	องค์กรด้านวัฒนธรรม เช่น สภาวัฒนธรรม, ศูนย์วัฒนธรรม.....

6. หน่วยงานใดต่อไปนี่ ท่านคิดว่า สมควรจัดให้เป็น หน่วยงานส่งเสริม สนับสนุน
ในการจัดกิจกรรมวัฒนธรรมพื้นบ้าน

ที่	รายการ	ระดับความต้องการ			
		4	3	2	1
1	หน่วยงานทางราชการ เช่น อำเภอ จังหวัด.....
2	หน่วยงานบริหารราชการส่วนท้องถิ่น เช่น อบต.สภาตำบล เทศบาลฯ
3	องค์กรภาคเอกชน
4	ประชาชนในท้องถิ่น.....
5	องค์กรทางศาสนา เช่น วัด สำนักสงฆ์.....
6	องค์กรด้านวัฒนธรรม เช่น สภาวัฒนธรรม, ศูนย์วัฒนธรรม.....				

7. หน่วยงานใดต่อไปนี่ ท่านคิดว่า สมควรจัดให้เป็น หน่วยงานปฏิบัติการ
ในจัดกิจกรรมวัฒนธรรมพื้นบ้าน

ที่	รายการ	ระดับความต้องการ			
		4	3	2	1
1	หน่วยงานทางราชการ เช่น อำเภอ จังหวัด.....
2	หน่วยงานบริหารราชการส่วนท้องถิ่น เช่น อบต.สภาตำบล เทศบาลฯ
3	องค์กรภาคเอกชน
4	ประชาชนในท้องถิ่น.....
5	องค์กรทางศาสนา เช่น วัด สำนักสงฆ์.....
6	องค์กรด้านวัฒนธรรม เช่น สภาวัฒนธรรม, ศูนย์วัฒนธรรม.....	

8. ท่านคิดว่า อุปสรรคปัญหา ในการดำเนินการอนุรักษ์ส่งเสริมวัฒนธรรมพื้นบ้าน
ที่ผ่านมาจากสาเหตุใด

ที่	รายการ	ระดับสภาพปัญหา			
		4	3	2	1
1	ผู้ปฏิบัติขาดความเข้าใจในวัฒนธรรมพื้นบ้านที่แท้จริง.....
2	ขาดการวางแผนร่วมกันของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง.....
3	ขาดความร่วมมือจากภาครัฐ เอกชนและประชาชนในท้องถิ่น.....
4	ไม่มีหน่วยงานที่รับผิดชอบเป็นการเฉพาะ.....
5	ขาดงบประมาณในการดำเนินการ.....

ตอนที่ 3 ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะอื่น ๆ ในการอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล	นายวารินทร์ จิตคำภู
วัน เดือน ปี เกิด	16 เมษายน 2502
ประวัติการศึกษา	<p>2521 สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (สอบเทียบ)</p> <p>2522 สำเร็จการศึกษาประกาศนียบัตรครูพิเศษการศึกษา (พ.กศ.)</p> <p>2523 สำเร็จการศึกษาประกาศนียบัตรครูพิเศษมัธยม (พ.ม.)</p> <p>2528 สำเร็จการศึกษาศาสตรบัณฑิต จากวิทยาลัยครู สกลนคร</p> <p>2537 สำเร็จการศึกษาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต (บริหารการ ศึกษา) จากมหาวิทยาลัยเชียงใหม่</p>
ประวัติการทำงาน	<p>2524 บรรจุเป็นข้าราชการในตำแหน่งครู 2 ระดับ 2 โรงเรียน บ้านเมืองแพม อำเภอเมือง จ.แม่ฮ่องสอน</p> <p>2528 ครูใหญ่โรงเรียนบ้านเมืองแพม อ.เมือง จ.แม่ฮ่องสอน</p> <p>2529 ครูใหญ่โรงเรียนบ้านห้วยโป่งอ่อน อ.เมือง จ.แม่ฮ่องสอน</p> <p>2530 นักวิชาการศึกษา สำนักงานศึกษาธิการอำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน</p> <p>2533 ผู้ช่วยศึกษาธิการอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน</p> <p>2534 ผู้ช่วยศึกษาธิการอำเภอขุนยวม จ.แม่ฮ่องสอน</p> <p>2538 ผู้ช่วยศึกษาธิการอำเภอ เมืองแม่ฮ่องสอน</p> <p>2539 ศึกษาธิการอำเภอกิ่งอำเภอหนองน้ำคำ จ.ขอนแก่น</p> <p>2540 ศึกษาธิการอำเภอสบเมย จ.แม่ฮ่องสอน</p> <p>2541 ศึกษาธิการอำเภอขุนยวม จ.แม่ฮ่องสอน</p>